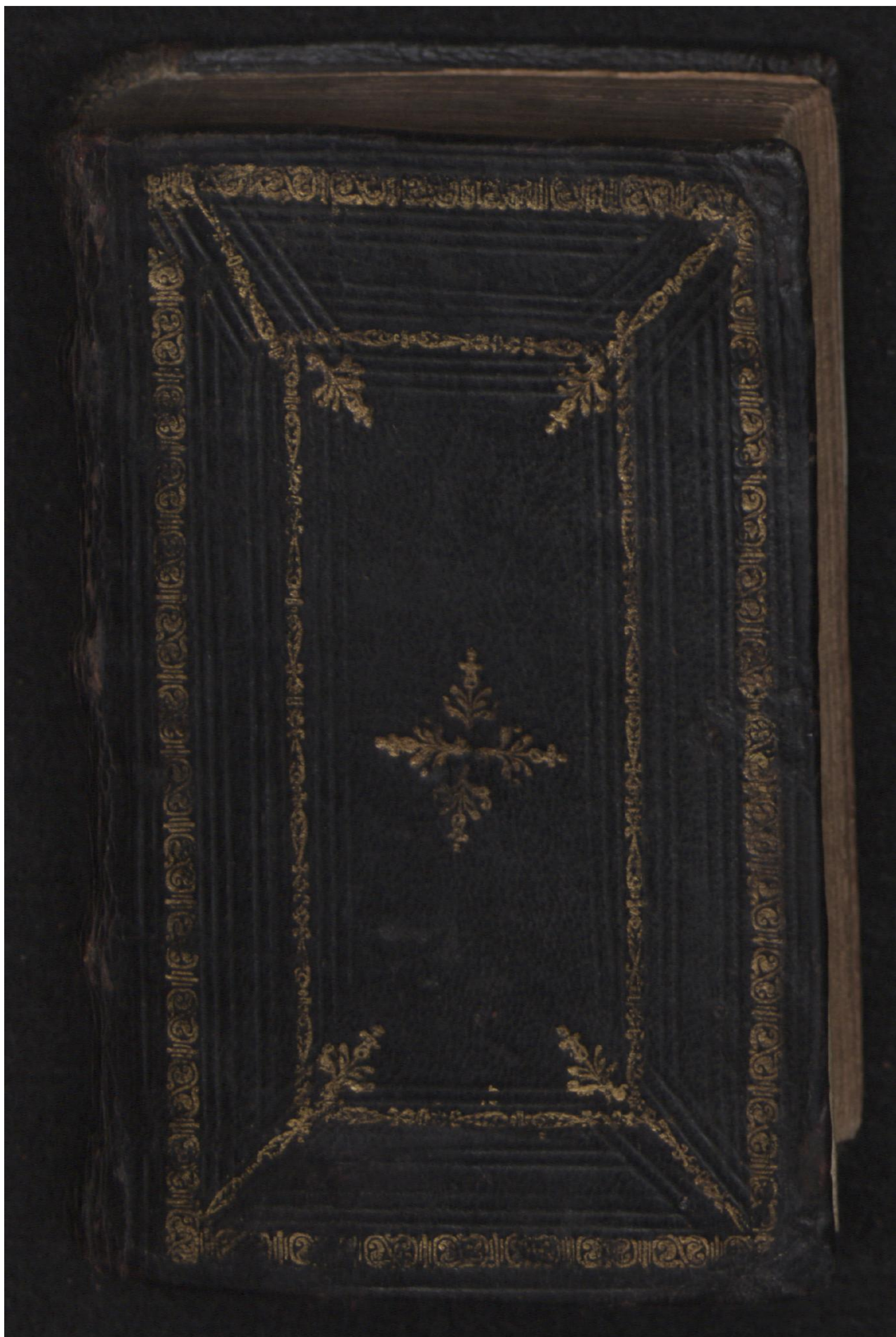

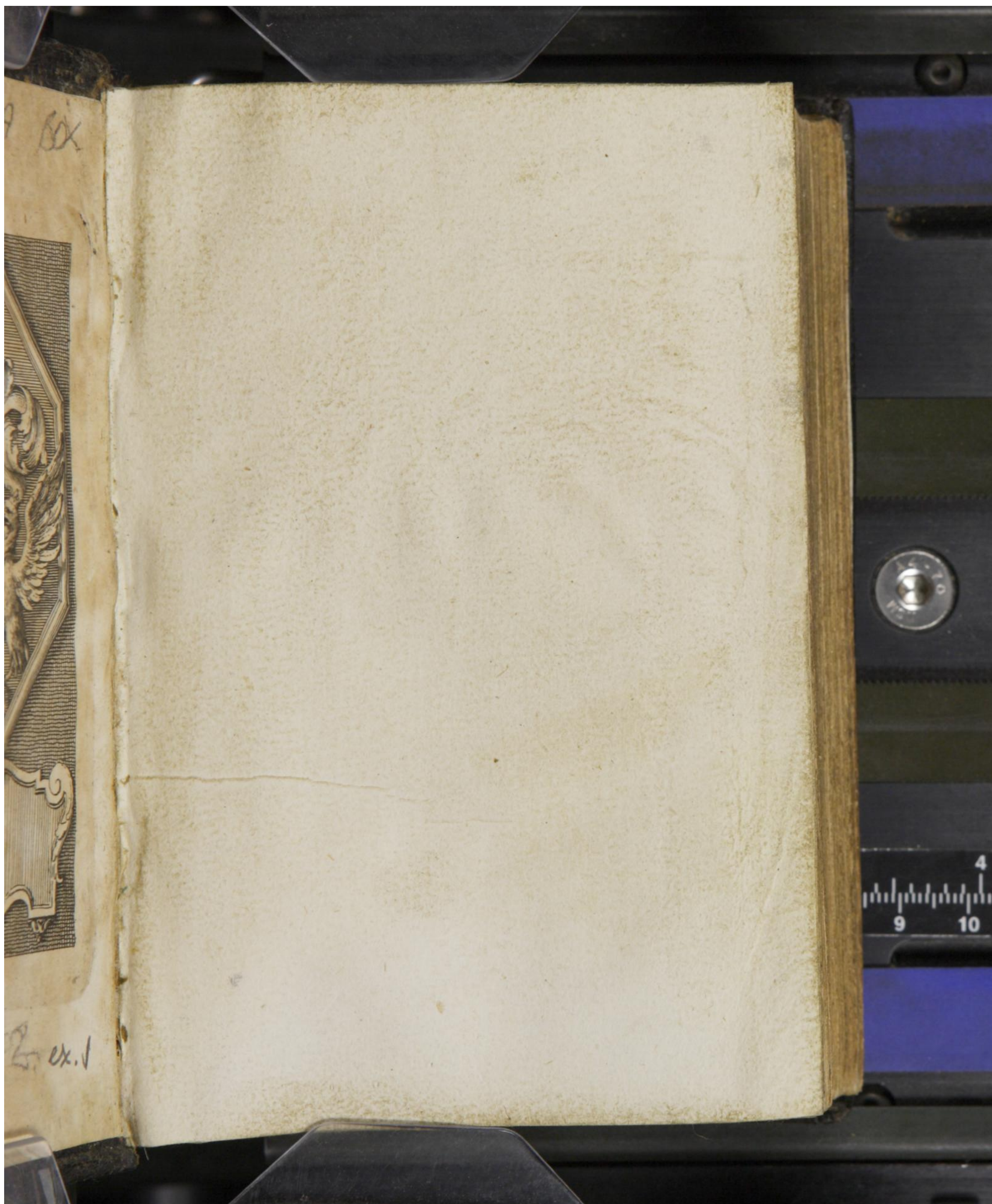

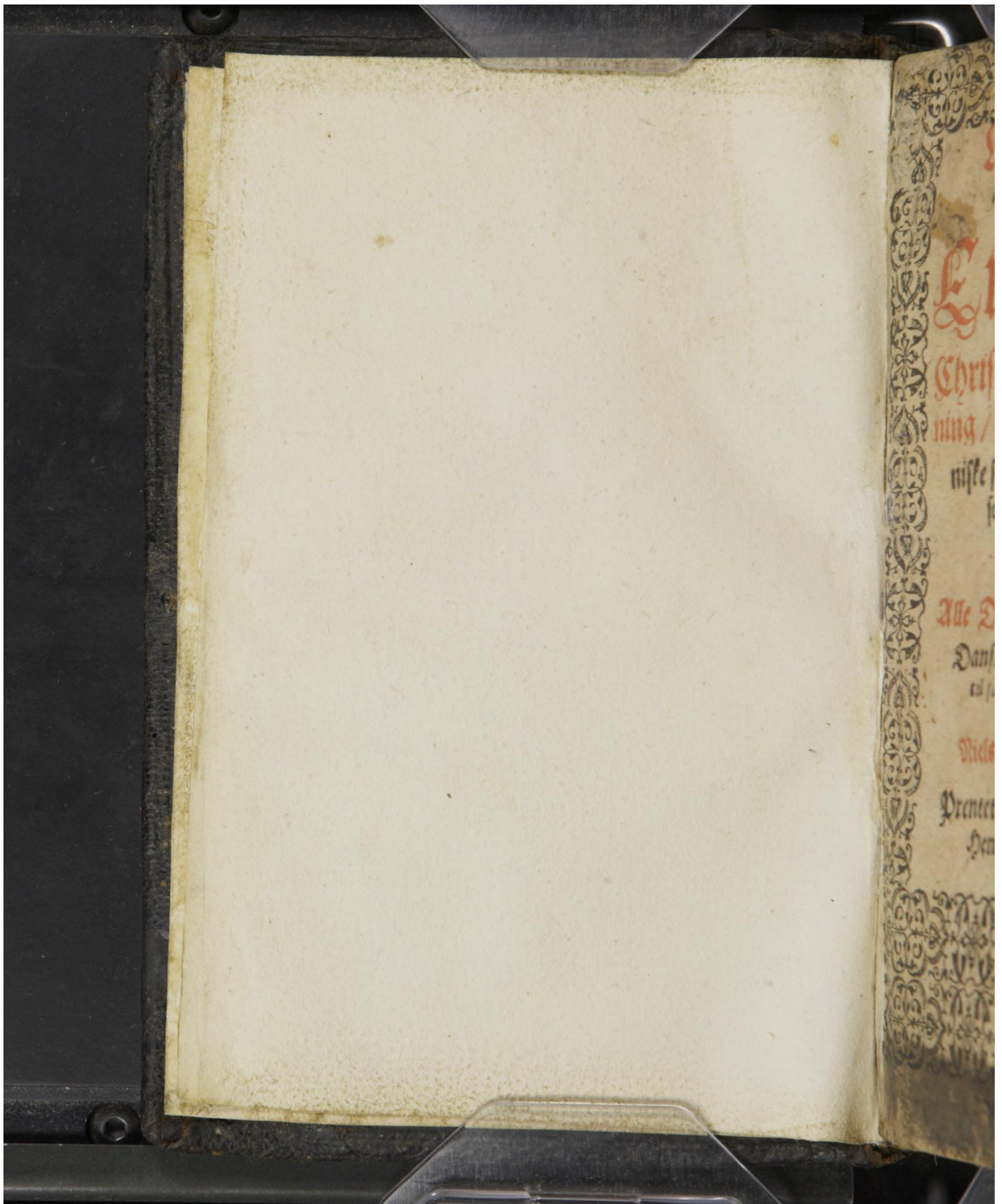

M. Fischer fecit

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Liffsens Vey.

VIA VITÆ

Det er:

En Vis oc

Christelig Underuiss-
ning / om huad det Men-
niske skal vide / tro oc giøre /
som det euige Liff vil
indgaa.

Screffuen /
Alle Danske / oc andre som
Danst Maal forstaa kunde /
til salig Vnderuisning:

Aff
Niels Hemmingsøn D.

Prentet i Kiøbenhaffn / aff
Henrich Waldkirch.
1599.

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

Erlig/ Vel-
byrdig/ Vjs oc Gudfryctig
Mand / Biørn Kaas til Sta-
rupgaard / Danmarckis Rigis
Raad/ oc Høffuitzmand paa
Malmøis Slot:

Oc

Erlig/ Velbyrdig/ Kysk
oc Gudfryctig Frue/ Christentze
Nielsdaatter/ Erlige oc Vel-
byrdige Biørn Kaasis
Husfrue:

Ynsker ieg

Niels Hemmingsøn/

Naade oc Fred aff Gud Fader/ ved
vor HErre Jesum Christum.

a ij Den

DEn allerbeste / dyrebariste oc nytteligste ting vdi Verden vere kand / er / at haffue en ret Forstand om Gud / at vide hans Vilie / oc tiene hannem. Fordi alt det andet / som denne Verden haffuer at giffue faare / vere sig huor ypperligt / prattigt oc deyligt det næffnis maa / er forgengeligt / lige som denne Verden er forgengeligt / som daglig Forfaring oss lærer oc giffuer tilkende / om wi ellers icke lade oss aff Verden forblinde. Men at haffue ret Forstand om Gud / oc vide hans Vilie / oc der effter skicke sig vdi denne Verden / det bliffuer euindelige / oc fører Mennisken fra denne Verdens Forgengelighed / til det euige Liff oc Salighed.

Der-

Derfor siger Christus hos Johannem: Dette er det euige Liff / at mand kender dig at vere den sande Gud / oc at Jesus er den Christus / som du haffuer vdsent. Siger oc Christus en anden sted: Huad kand det gaffne it Menniske / om hand kunde bade den gantske Verden / om hand lider Skade paa sin Siel? Derfaare dømmer Dauid ret / vdi den 84. Psalme / huor hand siger: En Dag er bedre / O HERRE / vdi din Forgaard / end ellers Tusinde. Jeg vilde heller vocte Dørren vdi min Guds Hus / end bo lenge vdi de Vguligis Pallatz. Fordi den HERRE Gud er Soel oc Skiold. HERREN giffuer Naade oc Ære. Hand lader intet Gaat fattis de Fromme.

Vdi disse Ord giør Dauid Skilsmisse imellem dem som ere vden for den Christne Kircke / oc dem som ere vdi

den Chriſtne Kircke/ oc haffue ret Forſtand om Gud oc hans Vilie. Oc giffuer Dauid her faare Fem ypperlige ting/ huor vdi den Skilſmiſſe ſtaar imellem Guds Folck/oc de Vgudelige/ ſom forſmaa Gud met ſit ſalige Ord/ huor aff er at betencke/ baade Guds Børns ſtore Lyckſalighed/ oc de Vgudeligis Jammer / Elendighed oc Vſelhed / ihuor veldige de ere vdi denne Verden.

Det Første Gode oc Gaffn / ſom Guds Børn/ det er/ den Chriſtne Kircke haffuer/ er/ at Gud er vdi dem/ lige ſom en allerklariſte Soel. Thi ligeruis ſom der er Skin / Værme oc Liffactighed vdi alle Creatur / ſom ere vdi Verden/ aff denne Soel/ ſom wi ſee vdi Himmelen: Saa er aff Gud/ ſom er ſin Kirckis Soel / Skin / (det er/ en klar Guds Kundſkab/) Værme

(det

(det er/ brendendis Affecter oc Begæringer/ vdi Troen/ Haabet oc Kierlighed/) oc Liffactighed/ (det er/ atskillige Husualelser/ ved huilcke en trofast Siel liffactig giøris/ vederquægis oc frydis.)

Denne Soel / lige som hun opinder vdi deris Hierte / som frycte Gud/ saa gaar hun neder for alle dem/ som foracte Gud / oc her leffue vdi Legemlig Tryghed. Derfaare er det raadeligt / at Guds Børn lade icke denne Soel formørckis vdi sig aff Forsømmelse/ til at læse/ betencke oc høre Guds Ord/ huor vdi denne euige Soel skin. Fordisaa lige som denne synlige Soel/ om hun synis i Drømme for den som siug er / at formørckis eller skiulis aff Skyer / da bemercker hun vden tuil/ (siger Hypocrates/) at det Menniske skal icke vndgaa/ men dø aff Siugen: Saa vil det oc gaa til/ naar Gud/ som

 er

er vor Soel / formørckis vdi oss / for vor Forsømmelse skyld / da er der intet andet at foruente / end euig Mørckhed / euig Død / oc euig Fordømmelse. Men beholde wi vdi vore Hierter denne Soel / (det er / Gud met sit salige Ord /) da ledsager hun oss hen ind i det euige Liff.

Her hos er at betencke / huad alle de Menniske ere vsle / som denne Guddommelige Soel ved Guds Ord icke skin faare: Thi baade treffue de vdi allerstørst Vanuittigheds Mørckhed / saa at de icke see oc kende Gud / der hos ocsaa forskreckis de vdi deris Hierter / aff en bange Samuittighed / for Syndens skyld. Oc er end Samuittigheden vdi mange bleffuen saa følløs / at hun intet føl til Synden / da vaagner hun alligeuel en gang / (bleffue de icke før end vdi Helbrod /) oc fører Mennisket

nisket i Mistrøst/ huilcket er den største Hiertesorrig/ der tenckis kand/ saa at det Menniske vilde sig at vere aldrig skabt.

Det Andet Gode oc Gaffn/ som de haffue/ der kende Gud/ oc vide hans Vilie/ oc ere hannem lydige/ er/ at Gud er dem en Skiold/ huor met alle de/ som frycte Gud/ omkring giffuis/ beskermis oc frjes imod Mørckens/ det er/ Dieffuelens Rige. Om denne Skiold taler Dauid i den 5. Psalme: Alle de (siger hand/) som haabe paa dig/ skulle glæde sig/ oc euige fryde sig. Oc de skulle berømme sig/ alle de som elske dit Naffn/ fordi du velsigner den Retferdige. Du omgiffuer oss met din Skiold/ som er din gode Behageligfhed. Oc i den 18. Psalme siger Dauid: Du gaffst mig din Saligheds Skiold/ oc din høyre Haand opholder

 mig.

mig. Ja saa er det Gud behageligt/ at hand vil beskerme sine / oc vere deris Skiold/ dem til euig Salighed. Der Paulus scriffuer til Epheserne / oc siger: Annammer Troens Skiold/ met huilcken i kunde vdslycke alle de ondis fyrige Skud / giffuer hand at bemercke / at wi da haffue Troens Skiold/ naar wi aff en ret Forstand forlade oss paa Guds Barmhiertighed vdi Christo/ oc beholde en god Samuittighed.

Men Guds Fiender / som icke haffue denne Skiold / de ere blote oc bare/ saa at de kunde ingen Modstand giøre Mørckens Første/ det er/ Dieffuelen: Derfor driffuer hand dennem aff Synd i Synd/ indtil hand aldelis ødelegger dem/ huad kand mand tencke vslere?

Det Tredie Gaffn oc Gode/ som mand haffuer aff/ det mand kender

Gud / oc fryeter hannem / kalder Dauid Gratiam, det er / Naade. Denne Naade er Guds gode Yndist vdi Christo Jesu / til at forlade alle dem / som tro paa hannem / alle deris Synder / for Christi Døds skyld / oc at tilregne dem Christi Retferdighed / huor met de ere retferdige for Guds Ansict / lige som de haffde selff fuldkommet Lowen. Men alle de som ere vden Guds Hus / de ere icke deelactige vdi denne Naade / men de ere vnder Synden / Guds Vrede oc Fordømmelse.

Det Fierde Gode oc Gaffn / som de haffue / der kende Gud / oc frycte hannem / kalder Dauid Gloriam, det er / Ære. Denne Ære staar her vdi / at de haffue vdi Christo bekommet denne Værdighed / at de kaldis oc ere Guds Børn / at de ere Guds Tempel / som den hellig Aand haffuer sin Bolig

vdi /

vdi / oc at de ere Arffuinge til Himmerigis Rige vdi Christo. Men her imod ere alle de / som icke kende Gud/ Dieffuelens Børn / Dieffuelens Bolige / oc Arffuinge til den euige Død oc Pine vdi Helffuedis Affgrund.

Det Femte Gode oc Gaffn / som de Gudfryctige faaregiffuis aff Dauid/ er / at dem intet Gaat skal fattis/ som frycte Gud. O huad dette er en stor Forjettelse : De Fromme skal intet Gaat fattis. Det er saa meget sagt: De Fromme / det er / de som ere Gud lydige aff Troen / skulle offuerflødige vere begaffuede met alt Gaat / saa at det Gode skal dem icke forryckis nogen tid /oc aldrig haffue de at foruente noget Ont. Endog at alle Guds Børn skulle lide Forfølgelse vdi denne Verden / da ere de ligeuel visse paa det Gode / som dem loffuet er / huilcket de her

haff-

haffue vdi Haabet / oc skulle i Himmerige haffue wforkrenckelige vdi all Euighed.

Men her imod / de som icke kende Gud aff hans Ord / icke vide hans Vilie / oc icke frycte hannem / dem skal aldrig fattis Forsmædelse / Sorrig oc Plage / men de skulle euindelige vere Dieffuelen vndergiffne / for deris Synds skyld.

Her aff kand mand klarlige forstaa / at det er sant / som ieg faare gaff / at den allerbeste / dyrebariste oc nytteligste ting vdi Verden er til / er / at haffue en ret Forstand om Gud oc hans Vilie / oc at denne Forstand er eit bekomme aff Guds salige Ord / vdi huilcket hand haffuer aabenbaret sig oc sin Vilie.

Men paa det at mand icke skal lade sig forføre aff Dieffuelen / eller hans

Lemmer / skal huer vide / at mand icke andensteds skal søge effter Guds Ord / end vdi Mosis / Propheternis / Euangelisternis oc Apostlernis Scrifft / som haffuer Vidnisbyrd aff Gud Allmectigste / som er den euige Sandhed / oc icke kand liwe / som Paulus siger.

Ja (sige mange vdi deris Hierter / endog de holde Munden /) vaare mand viss paa / at det vaare vdi Sandhed Guds Ord / som sigis / da vaare det vel en dyrebar ting: Men nu staar her imod den største Part aff Verden / oc den mindste Part annammer samme Ord / oc faa aff dem / som det end annamme / leffue der effter. Ja mange / som bekende met Munden / at det er Guds Ord / necte det met deris Leffnet oc Seder / som ere tuert imod Ordet / huilcket de saa meget berømme sig aff. Denne er vden tuil den Fristelse / som

ſom Dieffuelen indgaff vore førſte Forældre / huor met hand oc forførde dem / oc lader hand aldrig denne ſin gamle Kaanſt / til at forføre Menniſken met. Derfaare er det alle Chriſtne ſtorlige fornøden / at de ſtadfeſte deris Hierter met faſte oc wryggelige Argumenter oc Beuiſninger / om Guds Ords Viſſhed / ſom oſſ er faaregiffuet vdi det gamle oc ny Teſtamente.

Huilcket ere da de faſte oc wryggelige Argumenter / huor met mand kand begrunde / at det er foruden alt tuil Guds ſande Ord / ſom faaregiffuis vdi det gamle oc ny Teſtamente? Tuende ſlags Vidnisbyrd haffue wi / huilcke der nockſom beuiſe det Ord / ſom vdi det gamle oc ny Teſtamente faaregiffuis / at vere Guds eget Ord. Det Førſte er vduortis Vidnisbyrd. Det Andet induortis Vidnisbyrd

byrd

byrd vdi huert Christet Menniskis Hierte.

Huad er det vduortis Vidnisbyrd? Det vduortis Vidnisbyrd om Guds Ords Visshed/haffuer Sex besynderlige Parter / oc huer aff dem nocksom beuise Guds Ords Visshed.

Den Første Part er Guds egen Aabenbarelse / at hand haffuer aabenbaret sig for Menniskenn / oc met sin egen Mund giffuet sin Vilie tilkende/ baade om Lowen oc Euangelio. Endog at Gud haffuer tit aabenbaret sig/ oc vdi atskillige Tider / oc altid faaregiffuet den samme Lærdom/ vil ieg icke vden nogle faa Aabenbarelser faaregiffue.

Først aabenbarede Gud sig for Adam / effter hand vaar forført i Synden aff Dieffuelen / vdi huilcken Aabenbarelse hand faaregaff / baade

Lowens oc Euangelij Lærdom. Hand straffede Lowens Offuertrædelse/ huilcken Straff vaar Lowens Predicken: Oc loffuede Quindens Sæd/ som skulde knuse Slangens Hoffuet/ huilcket Løffte vaar Euangelij Predicken.

Dernæst aabenbarede Gud sig for Nohe/ oc faaregaff samme Lærdom/ baade om Lowen oc Euangelio. Effter Lowen straffede hand den vantro Verden/ oc effter Euangelium hialp hand den retferdige Nohe selff Ottende: Huilcket som vaar en Figur om den tilkommende Dommedag/ paa huilcken den store Hob/ som forsmaar oc foracter Guds Ord/ skal vndergaa vdi Helffuedis Syndflod/ oc den lille Hob/ som samlis vdi Nohe Arck/ det er/ de som findis vdi vor HErre Christo/ ved en liffactig Tro/ skulle bliffue salige.

Aabenbarede Gud sig ocsaa for Abraham Ti gange/ oc i alle disse Aabenbarelser faaregaff den samme Lærdom / som hand faaregaff Adam/ om den velsignede Sæd Jesu Christo vdi huilcken alle de som tro skulle bliffue salige.

Aabenbarede Gud sig ocsaa for Isaac To gange / oc for Jacob/ hans Søn/ Sex gange/ oc icke noget andet faaregaff/end den samme Lærdom/om Quindens Sæd/ det er/om vor Frelsere Jesu Christo.

Disligeste aabenbarede Gud sig for Mosen vdi Egypten / oc met sin Gierning stadfeste begge Lærdomme/ det er/Lowens oc Euangelij. Lowens/ at hand nedslo i Haffuet den Wgudelige Pharao/met alle sine Anhengere: Euangelij / at hand vdfriede aff den Egyptiske Trældom / Mosen/ met sit Folck.

Folck. Huilcket som vaar oc en Figur om den tilkommende Dommedag/ paa huilcken Gud skal fordømme Dieffuelen/ met alle hans Tilhengere/ oc giffue Salighed/ oc indføre dem vdi Himmerigis Rige / som tilhenge Christo met en liffactig Tro.

Denne samme euige Gud haffuer oc aabenbaret sig offuer Christum / oc vist oss til hannem/ at wi hannem skulde høre/ som er den Quindis Sæd/ der hand tilforn loffuet haffde/ til at knuse Slangens Hoffuet / det er / til at offueruinde Synden/ Dieffuelen oc Helffuede/ oc giffue dem Salighed/ som tro paa hannem.

Alle disse Guds Aabenbarelser/ vdi huilcke det samme Ord oss faaregiffuis/ skulle wi sette imod alle Dieffuele/ alle Vgudelige Menniske/ Tyrcker/ Jøder oc Hedninge/ oc imod vor

egen Fornufft oc kiødelige Forstand/ oc giffue Gud den Ære/ at hand er sandru.

Den Anden Part aff det vduortis Vidnisbyrd/ huor met Guds Ord stadfestis/ er Guddommelige Mirackel det er/ Guds Gierninger/ som intet Creatur giøre kand. Disse Mirackel vilde Gud lade skee for vor Skrøbelighed skyld/ at naar wi saae disse Mirackel oc vnderlige Guds Gierninger/ da skulde wi tencke/ denne Lærdom at høre Gud til/ som samme Mirackel skede/ til at beuise.

Disse Mirackel/ fra Verdens Begyndelse/ oc indtil Apostlernis tid/ oc noget der effter/ ere mange oc atskillige/ som allesammen stadfeste den samme Lærdom. Vdi det gamle Testamente haffue wi Mirackel for Syndfloden/ vdi Syndfloden/ oc effter

Syndfloden/vdi Egypten/vdi Egypti Udgang/ i Ørcken i Fyrretiue Aar/ i Josue/ Dommernis oc Kongernis tid/ i Babylonien/i Maccabeernis tid/som alle beseglede denne samme Lærdom.

Vdi det ny Testamente giør Christus mange Mirackel/ oc siger om dem til Jøderne: Tro i icke mig/ saa troer mine Gierninger. Item/Christus stod op aff Døde/oc vdi Fem hundret Menniskis Aasyn foer op til Himmelen/ oc saa fuldkom hand den første Forjettelse/ som Gud giorde Adam. Alle disse Mirackel/ja it aff dennem/burde at vere oss nock til at tro Guds Ord: Men Gud aff sin store Naade vilde vdi saa mange maade hielpe vor Skrøbelighed.

Den Tredie Part aff det vduortis Vidnisbyrd/huor met Guds Ords Visshed beuisis/ er/ at det som Propheter/ Guds Tienere/ haffue spaaet/

er fuldkommet. Huilcken Fuldkommelse er it Vidnisbyrd / at Gud haffuer talet igennem deris Mund.

Naar wi see disse Prophecier / det er / alt det som Moses / Dauid / Daniel / oc andre Propheter / haffue screffuet om Messia / det er / Christo / komme offuer ens met de Euangeliske Historier / da haffue wi en fast Grund at bygge vor Tro paa. Dette (siger Augustinus /) er vor Trois Grunduol oc Fundament / at alt det som Propheterne haffue spaaet / er fuldkommet vdi Christo. Her aff beslutter vor Tro saaledis:

Den hand er allene den rette Messias / oc ingen anden / huilcken som alt / det Moses oc de andre Propheter haffue screffuet / bequemmer.

Jesu Mariæ Søn bequemmer / oc met hans Historie komme alle Prophecier offuer ens.

Derfor er Jesus/ Mariæ Søn/ den rette sande Messias/ Verdens Saliggiørere/ oc ingen anden.

Paa denne Grund opbygde Apostlerne/ Petrus oc Paulus / Hedningenis Tro / huilcke de aldrig haffde omuent til Christum / vden de haffde vist dem/ huorlunde Prophecierne komme offuer ens met alt det som skede vdi Christo i denne Verden.

Her om kand mand læse vdi Apostlernis Gierningers 17. Capitel/ oc vdi S. Peders 2. Breffs 1. Capitel. Saa haffue oc Propheterne spaaet om den Christelige Kirckis Forfølgelse i Verden/ besynderlige aff Paffuen oc Machomet/ huilcken Forfølgelse wi see denne Dag gaa for sig.

Aff disse Prophecier haffue wi oss at trøste/ baade imod Paffuens Rige/ oc Machomets Vildfarelser. Om

Paffuens oc Machomets Tyrannj spaade Guds Propheter/ Jeremias oc Daniel: Oc efftersi at det er fuldkommet/som de haffde spaaet om Paffuens oc Machomets Tyrannj / da maa wi ocsaa i Sandhed foruente / det som er spaaet om Jesu Christi Rigis Tilkommelse/ at hand skal oss alle opuecke paa den yderste Dommedag / oc giffue de Fromme det euige Liff / oc de Vgudelige euig Død oc Pine / ligesom den gantske Scrifft lærer oss.

Den Fierde Part aff det vduortis Vidnisbyrd / huor met Guds Ords Vißhed begrundis / er alle den Christelige Kirckis Læreris / Mosis/ Propheternis/ Christi oc Apostlernis Endrectighed / vdi Lærdom/ Guds Dyrckelse oc Leffnet. Endog mand haffde andre Ceremonier vdi det gamle Testamente / oc andre vdi det Ny / dog

vaar

vaar Lærdommen om Gud / om hans Vilie / om Troen/ om Salighed/ at bekomme ved Jesum Christum / den samme altid/ foruden all Foruandling i nogen maade.

Haffde Gud icke giffuet denne Lærdom / da haffde der icke veret saa stor Enighed vdi Guds Tienere Mose / Propheterne / Christo oc Apostlerne/ huilcke deris Effterkommere bør at følge/ oc ingen anden Lærdom faaregiffue/end de finde vdi Mosis/Propheternis / Euangelisternis oc Apostlernis Scrifft. Huor denne Lærdom findis/ der er den rette Christi Kircke/oc ingen andensted.

Den Femte Part aff det vduortis Vidnisbyrd / huor paa Guds Ords Visshed begrundis/er den Languarighed / at det haffuer veret aff Verdens

Begyndelse indtil denne Dag / oc skal bliffue til Verdens Ende.

Der de Scrifftlærde oc Phariseer baare Raad sammen / huorlunde de kunde nederlegge Christi Discipler / oc forbiude dem / at predicke Christi Euangelium / stod op en merckelig / hæderlig / vjs oc gammel Mand / som hed Gamaliel / oc sagde: Er dette Raad oc denne Gierning aff Menniskene / da bliffuer det vel til intet / men er det aff Gud / da kunde i icke omkaste eller giøre det til intet. Det er det samme / der Christus siger / at Helffuedis Porte haffue ingen Mact imod hans Kircke. Saa er denne Languarighed it vist Tegen paa den Christne Kirckis Lærdom / som er Guds Ord.

Den Siette Part aff det vduortis Vidnisbyrd / huor met Guds Ords

Visshed begrundis/er mange Tusinde Martyrers Blod / huor met de haffue beseglet det hellige Euangelium: Oc kaldis de derfor Martyres, fordi de icke allerenìste baare Vidne om Guds Ords Sandhed met deris Mund / men ocsaa met deris Blod/ saa som wi læse fra Abels tid/ til denne Dag.

Der scriffuis om Ignatio / som vaar S. Johannis Apostels Discipel/ at en Tyran vilde nøde hannem/ til at necte Christum / da suarede hand: Huorlunde kand det vere mueligt / at ieg kand necte hannem / hues Naffn der er screffuet i mit Hierte? Der Tyrannen det hørde / lod hand Ignatium opskære / oc tog hans Hierte vd/ oc lod det skære vdi mange Stycker / oc huor hand skar / da stod dette Naffn Jesus.

Det

Det Andet Vidnisbyrd / huor met Guds Ords Visshed begrundis/ er induortis vdi huert Christet Menniskis Hierte. Det er den hellig Aand/ som besegler Ordet vdi deris Hierte som tro. Her om taler Paulus til de Corinther i det Andet Breffs Første Capitel: Det er Gud / som stadfester oss vdi Christo / oc saluer oss/ oc besegler oss/oc giffuer oss den Hellig Aands Pant vdi vore Hierter.

Denne Stadfestning paa Guds Ords Visshed føle besynderlige Gudfryctige Menniske/ vdi deris inderlige Bøn til Gud: Thi naar mand beder aff en liffactig Tro / da fornemmer mand Guds Gensuar vdi Hiertet / huor met mand stadfestis om Guds Forjettelser.

Saa haffuer ieg nu kaartelige faaregiffuet de Argumenter/huor paa

vor Christne Lærdoms Visshed begrundis: Gud giffuet at mange vilde lade det gaa sig til Hierte.

Dette Guds Ord / som saa begrundet er / haffuer Gud befalet / at forkynde i den gantske Verden / ved huilcket Gud samler sig en Menighed i denne Verden / huilcken hand haffuer forordineret til det euige Liff oc Salighed / for Christi skyld.

Dette Ord bør alle Christne Øffrighed at fremme / saa at det læris purt oc reent vdi Skoler oc Kircker: Huorfor dette Kiøbenhaffns Vniuersitet er oc stifftet oc begaffuet aff Gudfryctige Konger / at der aff skal vdgaa de som skulle predicke Guds Ord her i Riget. Saa er ieg oc her til skicket / oc haffuer i mange Aar baade læst oc screffuet i den hellige Scrifft / besyn-

der-

derlige paa Latine. Men paa det at ieg ocsaa kand gaffne oc vnderuise dem som icke kunde læse eller forstaa Latine/ haffuer ieg draget tilsammen/ aff den Prophetiske oc Apostoliske Scrifft/ denne Bog/ vdi huilcken ieg kaarteli=ge befatter oc faaregiffuer/ huad den bør at vide/ tro oc giøre/ som vil haff=ue det euige Rige for Christi skyld. Disligeste vil ieg ocsaa/ at denne Bog skal vere min Trois Bekendelse/ om den Lærdom/ ieg haffuer faaregiffuet her vdi Kiøbenhaffns Skole oc Kir=cker/ hen ved 30. Aars tid.

Oc fordi/ min fromme Biørn Kaas/ oc min fromme Fru Christentze/ Eders Velgierninger ere mange mod mig/ siden den tid Eders fromme Bro=der/ Ærlig oc Velbyrdig Niels Kaas kom til mig/ at ieg hannem skulde

lære / som er hen ved 21. Aar siden/ vilde ieg denne Bog lade vdgaa vnder Eders Naffn / til en Tacknemmelighed for Eders mangfoldige Velgierninger: Bedendis Eder ydmygeligen / at i dette føye Arbeide vilde tage til tacke/mig haabis/ at det skal komme mange Danske til salig Lærdom oc Vnderuisning.

Oc beder ieg den allmectigste Gud/ for sin kiere Søns/ vor HErris Jesu Christi skyld / at hand vil lade sit salige Ord bliffue ved Mact/ vdi dette Rige Danmarck/sig til Ære/oc mange til Salighed / ot regære alle dem som det skal fremme/ Verdslige oc Aandelige / met sin hellig Aand / at Dieffuelens Rige kand nederleggis hos oss / oc Christi Tempel maa opbyggis vdi alle vore Hierter/ Amen.

Her met ynsker ieg Eder / min fromme Biørn Kaas / oc min fromme Fru Christentze / Guds Yndist oc Naade / Sundhed oc Karskhed / til Liff oc Siel / ved vor HErre Jesum Christum. Giffuet i Kiøbenhaffn / S. Martini Dag / Aar 1570.

Liffsens Vey/

Det er:

En vis oc Christelig Vnderuisning/ om huad det Menniske skal vide/ tro oc gjøre/ som det euige Liff vil indgaa.

DEn hellige Prophete Kong Dauid/ vdi den Hundrede oc Nittende Psalme/ giffuer tilkende/ at alle Menniske vandre vdi Mørcke/ saa at de vide icke den rette Vey til Salighed/ vden Gud hand viser dennem selff paa rette Vey/ ved sit salige Ord/ oc ere disse Dauids Ord: Dit Ord er it

Liu for mine Fødder. Det er/ (som hand haffde sagt/) lige som ieg foruden dit Ord kand icke andet end fare vild / saa er ieg ved dit Ord (huilcket er mig som it Liius til Salighed/) paa den rette Vey / oc saa lenge som ieg følger det Liius (det er / dit Ord/) kand ieg icke fare vild. Saa gaar det oc met alle andre Mennisker vdi Verden. Huorfaare de oc lignis ved vildfarende Faar/som ere foruilte fra deris Stj oc Faarehyrde: Men ville de komme til Stjen igen/ da skulle de høre Hyrdens Røst/ oc den effterfølge/ som it klart Liius. Derfaare vil ieg ocsaa/

som haffuer taget mig faare/ at scriffue om den rette Vey til Salighed/ følge Dauids Raad/ oc vise oss det salige Lius/ som indfører vdi euig Glæde oc Salighed / alle dem som det følgendis vorde til deris Døds stund.

Oc effterdi samme Lius/ det er/ Guds Ord/ delis vdi tuende Stycke/ som er Lowen oc Euangelium/ vil ieg først aff S. Matthei Andet oc tiuende Capitel faaregiffue den Text/ som befatter de tuende Lærdomme/ som er fornøden at vide til vor Salighed / oc siden vjdelige oc klarlige vdi Styckeuis forklare samme Lærdomme / met alle de

Artickle / som besluttis vdi samme tuende Lærdomme / saa at icg vil intet vdelucke / som er fornøden at vide / tro oc giøre / alle de som Salighed haffue vil.

Euangelistens Ord ere disse / Matth. 22.

a v. 34 ad finem

DEr Phariseerne hørde / at Jesus haffde stoppet Munden paa Saduceerne / da samlede de sig tilhobe / oc en aff dennem / som vaar en Lowkiøn / giorde it Spørsmaal / fristendis hannem / oc sagde: Me-

stere /-

stere / huilcket er det drabeligste Bud vdi Lowen? Da sagde Jesus til hannem: Du skalt elske HErren din Gud/aff dit gantske Hierte / aff din gantske Siel/ oc aff din gantske Hu. Dette er det største oc det drabeligste Bud. Men det andet er vel dette ligt: Du skalt elske din Næste lige som dig selff. Vdi disse tu Bud henger all Lowen oc Propheterne. Som

Phariseerne vaare nu forsamlede / afspurde Jesus dennem / oc sagde: Huad tyckis eder om Christo / hues Søn er hand? De sagde til hannem: Dauids. Hand sagde til dennem: huorledis kalder Dauid i Aanden hannem en HErre? der hand saa siger: HErren sagde til min Herre / set dig ved min høyre Haand / indtil ieg faar lagt dine Fiender til din Fod-

ſkammel? Efftеrdi Dauid kalder hannem ſin HEr-re / huorledis er hand da hans Søn? oc ingen kunde ſuare hannem it ord: Icke torde heller nogen fra den dag ydermere giøre nogen Spørſmaal til hannem.

DEnne Euangeliſke Text indeholder de tuende be-ſynderligſte oc drabeligſte Spørſmaal/ ſom vdaff den hel-lige Scrifft / om Salighed at bekomme / kand faaregiffuis. Det Første er Phariſeernis:

Det Andet er vor Herris Jesu Christi.

Phariseerne aff it ont Hierte/ oc stor Had / de haffde til Christum / sette deris Spørsmaal frem om Lowen/ oc atspørie Jesum / huad det ypperste Bud er i Lowen/forhaabendis/ effterdi at Christus straffede Phariseerne / som meente sig at leffue effter Lowen/oc indførde Daaben som Lowen intet om formelder/ at hand skulde suare noget imod Mosi Low/ huorfaare de kunde beklage hannem/oc komme hannem aff dage.

Den HErre Christus/ som ynckedis offuer Phariseernis store

store Blindhed / atspurde den-
nem / huad de meente om Chri-
sto / oc hues Søn hand skulde
vere / paa det at hand kunde faa
Aarsage til at underuise oc lære
dem aff Scrifften / huad de skul-
de holde om Christo / det er / om
hannem / som Gud haffde loffuet
Adam / Abraham / oc de andre
hellige Forfædre / til Verdens
Saliggiørere.

Men paa det at wi dis bedre
kunde vende oss disse Spørs-
maal om Lowen oc Christo / til
salig Underuisning / vil ieg faa-
regiffue trende Lærdomme / oc
dennem effter huer andre aff
Guds Naade forklare.

Die Veneris

I.

Den Første/om den Aarsage/huorfaare Phariseerne stode saa effter / at omkomme Jesum / oc huorlunde de sig der vdi beflittede.

II.

Den Anden Lærdom skal vere om Louen/ hendis Forstand oc Brug.

III.

Den Tredie skal vere om Christo/ huad wi skulle holde hannem faare / oc huorlunde wi kunde bekomme Salighed ved hannem.

Om den Første Lærdom.

JØderne / oc besynderlige Phariseerne/beflittede sig altid der paa / at de kunde gribe Jesum vdi sine Ord/oc forføre

føre hannem / paa det de kunde komme hannem aff Dage. See huor atskillige Hierter Christus oc Phariseerne haffde til huer andre. Jesus stod effter / at hielpe dennem aff deris Synd / paa det de kunde bliffue salige: Men Phariseerne lurede effter hans Ord / paa det de kunde beklage hannem / oc omkomme hannem. Samme Art findis endnu vdi mange / (dis verre /) som dennem oc forfølge / der dem giør gaat / oc ville hielpe til Salighed.

Huor aff kommer denne store Had i Phariseerne imod Christum? Christus hand straffede deris store oc mangfoldige Synder /

der / som vaar / Æregerighed / Hyckleri / Gerighed / Vildfarelse vdi Lærdommen / oc Forførelse.

Æregerige oc hoffmodige Menniske haffue denne Art / at de ville vere vstraffede / oc at de forfølge met største Mact alle dem / som ville giøre dem noget Affbreck paa deris høye Act / som de haffue om sig selff. Derfaare er det icke Vnder / at disse æregerige oc hoffmodige Phariseer hadede Jesum / som stedse oc altid kaste dennem vdi Næsen deris stinckende Hoffmod / oc icke actede / at hand giorde det for deris Beste oc Salighed.

Hyck-

Hycklere oc Øyenskalcke/ det ere de/ som lade sig at vere retferdige for Gud oc Menniſken/ endog de ere induortis fulde aff stinckende Fulhed oc Ondskab/ ja ere lige som malede oc beprydede Graffuer/ som ere dog fulde aff Forgifftighed oc skendelig Vederstyggelighed. De som saadanne ere/ kunde icke lide/ om nogen vil sige dennem at vere Syndere/ oc at vere fordømde for deris vederstyggelige Synders skyld. Derfaare ville disse Øyenskalcke for ingen deel giffue Jesu Christo den Ære/ at hand er ene retferdig/ oc alle de som ville bliffue retferdige/ skulle det bekomme

alleniste hos vor HErre Jesum Christum. Derfaare siger Christus til dennem hos Mattheum i det 21. Capitel: Toldere oc Skøger skulle indgaa for eder vdi Himmerigis Rige. Hui saa? Fordi at Hycklere mene sig ingen Synd at haffue / oc forlade sig paa deris egen Retferdighed / som de icke haffue. Men Toldere oc Skøger vide sig at vere Syndere / oc haffue ingen Retferdighed / paa huilcken de kunde forlade sig: Derfaare naar de høre Synden straffis / bekende de sig meget snarere end Hycklere / oc glæde sig aff Naadens predicken / giøre Penitentze / forlade deris

onde

onde Leffnet / omuende sig til Gud/ved Troen til Jesum Christum / oc giøre Troens Fruct. Exempel haffue wi hos Lucam i det 18. Capitel/ vdi den Toldere/ som stod nedre vdi Templet/ oc den Phariseer/ som sig berømmede aff sin Retferdighed. Dissligeste Lucæ i det 7. Capitel/ vdi Simeone / som haffde indbødet HErren til gæst/ oc den Synderinde / som tode HErrens Fødder met sin Graad/ oc tiurde dennem met sit Haar.

Gerighed haffuer oc denne Vanart met sig / at hun icke vil straffis aff nogen: Men hun vil skiule sin Vanart met Spar-

sommeligheds / Flittigheds oc Forsynligheds Kaabe/oc er dog vdi Sandhed it Affguderi/ som S. Paulus lærer : Fordi en Gerige setter mere sin Lid paa denne Verdens forfengelige Gods/ end paa den leffuende Gud. Derfaare er det icke Vnder / at de gerige Phariseer kunde icke lide Christum / som straffede deris vanartige Gerighed oc skendelige Affguderi/men hannem hade de oc forfulde aff all deris Mact.

Kunde icke heller Phariseerne lide / at vor HErre Christus straffede deris Vildfarelse vdi Lærdommen : Thi de meente sig ene at haffue Visdoms Nøgel/

at de kunde lade op/oc lucke Himmerige / effter deris eget Tycke. Endog de haffde huercken Lowens rette Forstand / icke heller viste / huad de skulde holde om Messia. Dette straffede HErren / huilcket de icke kunde fordrage.

Christus straffede ocsaa Phariseerne/ at de icke allereniste fore selff vild/men oc met deris falske Lærdom foruilte andre fra deris rette Hyrde oc Saligheds Vey. Dette kunde icke heller Phariseerne fordrage i nogen maade.

For disse groffue Lasters skyld straffede Christus Phariseerne/ paa det de skulde rette sig / oc

bliffue salige: Hues de det icke giorde / da skulde de baade ødeleggis her paa Jorden/ oc siden fordømmis euindelige. Men huorledis toge Phariseerne dette aff Christo? Som it galet Menniske tager mod den / som hannem hielpe vil aff sin Siuge oc Galenskab. Det er: Lige som it galet Menniske slar/riffuer oc bider / den som hannem hielpe vil met Lægedom/ saa giorde oc Phariseerne : Thi all deris Kaanst oc Macht brugte de til at forføre Jesum / paa det de kunde omkomme hannem. Derfaare skickede de nu Sendebud til hannem tre gange/om Man-

dagen

dagen før end de kaarſfeſte hannem.

Det Førſte Budſkab vaar aff Phariſeerne/met Herodis Hoffmend/oc lode hannem ſpørie/om de ſkulde giffue Keyſeren Skat/ met denne Mening: Siger hand Ja / da falder Almuen hannem fra / oc da kunde wi lettelig omkomme hannem : Siger hand Ney / da gribe Herodis Hoffmend hannem / oc ſla hannem ihiel/ſom en oprørſk Mand imod Keyſeren. Men Menniſkens Tredſkhed duer intet imod Guds Vjſdom : Hand ſuarede huercken Ja eller Ney/ men bad dennem lade ſig ſee Mynten. Der

hand fick Penningen / sagde hand: Hues Billede oc Offuerscrifft er denne? De sagde: Keyserens. Oc hand suarede: Da giffuer Keyseren / det som hannem hører til / oc Gud / det som hannem bør. Saa bleffue huercken Herodis Tienere aff dette Suar fortørnede / icke heller Almuen.

Det Andet vaar aff Saduceerne / som icke trode / at Menniskene skulle opstaa aff Døde. Disse Saduceer meente / at de vilde indføre nogen vhørlig Lærdom aff Christi Suar / som lærde / at alle Menniske skulle opstaa paa den yderste Dommedag.

De

Oc sette de saa deris Tale frem: Her vaar en Quinde hos oss/ som haffde Siu Mend/ den ene effter den anden. Der de vaare alle døde/ døde Quinden ocsaa: Huo aff disse Siu skal haffue hende effter Opstandelsen? De meente / at hand enten skulde næffne en aff dennem/ eller alle/ i huilcket hand haffde giort / da haffde de sagt / at det kunde icke bære at/ for Trette skyld oc stor Affuind/oc slem Vederstyggelighed. Derfaare meente de/ at de kunde nedsla Christi Lærdom/oc beuise hannem/ at vere falsk/ oc at hand derfor skulde tilbørlige straffis.

Men huad suarede Christus dennem? J fare vild/ (sagde hand/) thi i vide icke Scrifften/ icke heller betencke Guds Krafft/ oc icke giøre Skilsmisse imellem denne Verdens oc Himmerigis Rigis Vilkaar effter Opstandelsen. Her setter HErren Tre Sager/ huorfaare Saduceerne fore vild.

Den Første Sag/ at de icke viste Scrifften/ som allereniste kand lære oss/ huad ret oc wret er/ vdi de ting/ som kommer vor Salighed ved. Derfaare siger Dauid: Dit Ord/ O HERRE/ er it Lius for mine Been.

Den Anden Sag/ at de icke vide Guds Mact oc Krafft/ ved huilcken hand kand saa vel opreise de Døde paa den yderste Dag/ som hand alting kunde skabe paa den første Dag. Derfaare skulle i icke tage i Raad met eder/ naar i tencke paa Opstandelsen/ eders Fornufft/ som icke strecker sig vidiere end til disse Legemlige Ting oc Handel: Men i skulle see huad Scrifften siger/ oc vider/ at der er ingen ting vmuelig for Gud/ som alting haffuer skabt.

Den Tredie Sag/ huorfaare Saduceerne fore vild/ vaar/ at de actede icke Skilsmisse imel-

lem Menniskens Vesen vdi denne Verden/oc i Himmerigis Rige. Vdi denne Verden gifftermand sig: Men vdi Himmerige skal intet Gifftermaal vere/ men alle skulle vere som Guds Engle: Oc den Kierlighed/som der skal vere/ skal Tusindfold gaa offuer denne Verdens Kierlighed/oc skal hende formørcke/lige som Solen/ naar hun oprinder om Morgenen/fortager alle andre Stierners Skin/ oc da ene opliuser Verden.

Det Tredie Budskab/ som Jøderne skickede til Jesum paa samme Dag/ er det/ som denne Euangeliske Text indeholder.

Der Phariseerne hørde / at Jesus haffde stoppet Munden igen paa Saduceerne / da ginge de frem / oc spurde hannem at / huad det største Bud er i Lowen: Jcke paa det de vilde lære aff hannem / men paa det de kunde faa nogen Aarsage / til at omkomme hannem. Fordi dette vaar deris Mening: Effterdi hand lader døbe / oc straffer oss / som leffue effter Lowen / oc kende oss at vere retferdige aff Lowens Gierninger / da skal hand / vden tuil / intet acte Lowen / men skal mere holde aff sin Daab / end aff Mosi Low. Findis dette hos hannem / da haffue wi redelig Aarsage / til at

klage paa hannem/som en Guds Bespaattere/der intet skøtter om Guds Low / som hand haffuer giffuet oss/ ved sin Tienere Mosen. Her til suarede Jesus / oc sagde : Dette er det største oc ypperste Bud : Du skalt elske HERREN din Gud / aff dit gantske Hierte/ gantske Siel oc gantske Krafft. Det andet er dette ligt : Du skalt elske din Næste/ lige som dig selff. Paa disse tuende Bud henger Lowen oc Propheterne. Dette Suar haffde de icke vent sig / derfor kunde de intet sige der imod vdi nogen maade. Saa see wi / at ingen Visdom oc ingen Snildhed duer

imod

imod HERREN/ som all Verdens Visdom skamfuter/ oc giør til intet/ lige som hand siger hos Propheten Esaiam udi det 29. Capitel.

Om den Anden Lærdom.

OM Løwen vil ieg trende Stycker forklare.

I.

Det Første skal vere om disse tuende Hoffuet Bud: Du skalt elske din HERRE oc din Gud/ aff dit gantske Hierte/ aff din gantske Siel oc gantske Krafft: Oc du skalt elske din Næste/ lige som dig selff.

II.

Det Andet skal vere om Fire slags Vildfarelser om Løwen.

Det

III.

Det Tredie / om Lowens rette Brug.

Her giffuer Lowen oss faare tuende Hoffuet Bud: Det Første: Du skalt elske HERREN din Gud. Det Andet: Du skalt elske din Næste. Huorlunde mand skal elske Gud / forklarer hand / oc siger: Du skalt elske din Gud/aff dit gantske Hierte/ gantske Siel oc gantske Krafft. Oc huorlunde du skalt elske din Næste/forklarer hand/oc siger: Du skalt elske din Næste / lige som dig selff.

Men huad er det / at elske Gud / aff gantske Hierte / aff gant-

gantske Siel oc gantske Krafft?
Udi dette Ord/ som er Elskelig-
hed/ er at forstaa trende ting:
Først/ Kundskab paa det mand
skal elske/ fordi ingen elsker den
ting/hand icke kender. Dernæst/
alle de Affecter oc hiertelige An-
heng/ som henger hos en ret El-
skelighed. Det Tredie/ all den
Bestilning oc alle Gierninger/
som samme Elskelighed fornøden
vdkreffuer. Derfaare setter oc
Guds Low disse Tre Stycker til-
sammen/oc siger: Du skalt elske
HERREN din Gud/ aff dit
gantske Hierte/ aff din gantske
Siel oc aff din gantske Krafft.
Saa at der skal vere vdi Hier-

tet/det er/vdi Menniskens Forstand/it klart Lius oc Kundskab om Gud / saa at mand veed/ at Gud er det Beste oc det Deyligste/som vdkommer alt Gaat aff. Dernæst/ aff gantske Siel/ det er / alle Affecter / Hiertelag oc Attraa/ skal staa her hen/ at du elsker Gud/oc vilt vere hos hannem/oc setter all din Lyst der til/ at du hannem euige nyde oc beholde kant vdi dit Hierte. Det Tredie/ at du elsker hannem aff din gantske Krafft / at du din Forstand oc Fljd vender der hen/ at du kant haantheffue/fremme oc beskerme / det som Gud hører til/oc imodstaa/alt det som Gud

kand

kand vere imod/det er/Dieffue-
len oc Synden/ oc alt det ſom
Dieffuelens Rige eller Synden
fremme kand/eller Mact giffue.
Saa ſee wi nu de Tre Faculte-
ter / det er / de Tre Naturlige
metgiffne Gaffuer / ſom heder/
Ratio, Appetitus, Ira, det er/For-
nufft/Attraa oc Modighed / at
vor Fornufft ſøger det Beſte/det
er Gud/at vor Attraa ſtaar eff-
ter/elſker/beholder oc nyder det
Beſte/ſom er Gud/oc vor Modig-
hed optendis til at hantheffue oc
beſkerme det Beſte/ſom er Gud/
oc fiendlig imodſtaa alt det ſom
Gud er imod/Dieffuelen/Syn-
den/ oc all Syndens Aarſager.

Frem-

Fremdelis/naar du hører/at du skalt elske Gud/aff dit gantske Hierte/ gantske Siel oc gantske Krafft/ skalt du det saa forstaa/ at Gud vdkreffuer en pur/ fuldkommen/euig oc Aandelig Kierlighed/saa at hun er pur oc reen/ foruden Smitte: Fuldkommen/ foruden all Breck: Euig/ foruden all Forhindring: Oc Aandelig/ foruden all Kiødelig Anfectning oc Beblandelse.

Det Andet Hoffuetstycke er: Du skalt elske din Næste/ lige som dig selff. Her vil Gud/at den Kierlighed/wi elske oss selff met/ skal vere en Regel/effter huilcken mand skal elske sin Næste. Paa

det

det mand dette ret kand forstaa/ skulle wi acte tuende ting: Først skulle wi giøre Skilsmisse paa tuende Maader/ effter huilcke Mennisken elsker sig selff. Den ene er lastelig oc wlowlig. Den anden er lowlig oc god. Dernæst skal mand ret atskille Menniskens Person/ oc den Brøst/ som kand findis hos Mennisken.

En kand elske sig selff/ met en blind/ wforsictig oc skadelig Kierlighed/ som haffuer sit Vdspring aff Kiødsens Vanart/ det er/ aff Synden/ som boer arffuelig vdi oss. Denne Kierlighed skal icke vere den Regel/ effter huilcken wi skulle elske vor Næste:

Thi ſaa at elſke / det er for Gud at hade.

En anden Kierlighed / ſom mand elſker ſig met/er en lowlig Kierlighed/ ſom haffuer ſit Vdſpring aff Aanden oc Troen til Jeſum Chriſtum / huilcken ſom ſetter all ſin Beſtilning der hen/ at mand kand giøre / det ſom Gud er tacknemmeligt/oc ſig ſelff til Salighed. Denne rette oc lowlige Kierlighed/ſkal vere den Regel/ effter huilcken mand ſkal elſke ſin Næſte / ſaa at wi vnde vor Næſte/alt det hannem kand komme til Gode oc Salighed/at wi ynſke hannem alt Gaat / at wi met Raad / Gierning/ Biſtand

stand oc Bøn/ fremme hannem til det beste / oc affuende aff vor gantske Mact/Hu oc Sind/alt det hannem kand vere til Skade vdi nogen maade/til Liff/Siel/ Gods eller Ære.

Vor HErre Christus raader oss til at elske vor Næste: Men hand setter oss sit Exempel til en Regel. Elsker huer andre/ (siger hand/) lige som ieg elsker eder. Oc derfor kalder dette it nyt Mandat. Huor met Christus vil lære oss / at wi skulle met Liffs Fare giøre vor Næste Bistand / oc icke ansee vor Fordeel der met/men vor Næstis Gode oc Salighed. Huorlunde Christus

haffuer elskt oss / lærer Paulus til de Rommere i det 5. Capitel / som wi ville vjdere omtale i den Tredie Lærdom.

Det Andet / som ieg sagde / at wi skulle acte / vdi dette Hoffuet-stycke / om vor Næstis Kierlighed / er / at wi skulle giøre Skilsmisse imellem vor Næstis Person / oc den Brøst / som hannem kand findis hos. Huert Vgudeligt / vanartigt Menniske skal mand hade / saa vjt som det hans Vgudelighed oc Vanartighed anrører: Men saa vjt som det hans Person ankommer / som er / at hand er it Menniske met oss / skulle wi elske hannem / saa

at wi

at wi straffe det som wi hade vdi hannem/ det er/ Synd oc Last/ paa det wi kunde elske vdi hannem / det som bør at elskis / det er / at Menisket kand bliffue foruaret/ som Augustinus lærer. Det maa vere sagt om det første Stycke/ ieg gaff faare/ at ville tale om Lowen.

Det Andet ere de Vildfarelser/ som falske Lærere giffue faare om Lowen/ som ere besynderlige Fire slags.

De Første plat forskiude Lowen/ oc ville icke/ at hun skal predickis vdi den Christne Kircke.

Det Andet Parthi beholder Lowen: Men de lære / at Menisken

nisken kand met sin egen Mact fuldkomme hende.

Det Tredie Parthj siger/ at mand kand en Part aff Lowen fuldkomme/ oc icke all Lowen.

Det Fierde Parthj meen/ at huer Religion haffuer sin Low/ som er nock til Salighed/ naar mand den holder.

Disse Fire Vildfarelser ere forgifftige/ oc haffue icke anden Fundament/ end den arrige Dieffuels Forgifft/ der opuecker Menniſken/ til at forføre andre Menniſke fra den rene/ pure Lærdom/ baade om Lowen oc om Euangelio. Derfor vil ieg kaartelige ſkamfute

fute disse vrange Meninger om Lowen.

De Første/ som plat forskiu-de Lowen / oc ville icke / at hun skal predickis vdi den Christne Kircke / ere icke værde/ at mand skal met mange Ord deris Mening nedersla. Fordi deris Mening haffuer alle Menniskis Naturlige Forstand imod sig: Dernæst Christum selff/ hans Apostle/ oc alle dem/ som haffue veret tro Lærere i den Christne Kircke. Disse giffue saa faare: De Christne haffue intet met Mose/ derfor ere de icke forplictige til hans Low. Item: De Christne ere frj giorde ved Christum.

Item: Christus befalede/at predicke Euangelium for alle Creatur/ hand befoel icke/ at predicke Lowen. Item: Den hellig Aand lærer de Christne/ derfor er Lowen dem intet nyttig. Met disse Argumenter/ oc flere/ mene de sig/ at kunde forskiude Guds Low/ at hun icke skal predickis vdi den Christne Kircke.

Disse vil ieg saa først haffue atspurt: Bør icke Christne/ at elske Gud oc deris Næste? Jeg troer/at ingen er saa bespent aff Dieffuelen/ at hand siger her Ney til. Bør nu Christne/ at elske Gud oc deris Næste: Maa de icke ocsaa vide/ huorlunde de

ſkulle det giøre? Jeg troer Ja. Thi huad er det / at elſke / vden mand det giør met ret Beſkeed? Efſterdi nu / at Guds Low (ieg meen de Tj Budord/) lærer baade / at wi ſkulle elſke Gud oc vor Næſte/ oc huorlunde wi det giøre ſkulle: Huo er nu / der ey nock kand ſee/at de fare vild/ſom ville nederlegge Guds Low / at hun icke ſkal predickis vdi den Chriſtne Menighed?

Naar de ſige: De Chriſtne haffue intet met Moſe at ſkaffe. Det er ſant/ſaa meget ſom kommer ved Moſi Kirckelow oc Politiſke Regiment/Offer/Omſkærelſe/ oc anden ſaadan vduortis

Skick / som skulde bliffue ved Mact indtil Christus kom / oc siden skulde ophøre: Men det er icke sant om Guds Low / det er / de Tj Budord / som Mennisken ere giffne vdi Skabelsen / oc siden faaregiffne igen vdi tuende Steen Taffler / til en euig Amindelse. Christus haffuer oc selff predicket oc forklaret Lowen / de hellige Propheter dißligeste / oc deris Effterkommere.

De Christne (sige de /) ere icke vnder Lowen / men vnder Naaden. Det er sant / naar mand det ret forstaar / som S. Paulus sig selff forklarer: De Christne ere icke vnder Lowen /

det er/ den som troer paa Jesum Christum/ er icke vnder Lowens Fordømmelse/ fordi at ingen fordømmis/ som er vdi Christo Jesu. Roman. 8. Men dog alligeuel haffuer hand Lowens Lærdom behoff/ at hand kand haffue Vißhed/ huorlunde mand skal leffue vdi Verden/ effter Guds Vilie. Item: Christne haffue behoff/ at vide huad Gud er imod/ huilcket som Lowen lærer dennem.

Fremdelis sige de: De Christne ere frj giorde/ derfor ere de icke vnder Lowen. Det er sant/ at de Christne ere frj giorde fra Lowens Forbandelse/ for Synden

oc Helffuede/Men icke at de maa giøre huad de ville: Men derfor ere de frj/ paa det at de skulle tiene Gud / elske hannem oc deris Næste aff deris yderste Formue/ som Lowen dennem lærer.

Sige de oc/at Christus befalede/at predicke Euangelium for alle Creatur/hand befoel icke/at predicke Lowen. Her suarer ieg saa til: Christus haffuer befalet/ at predicke Synders Forladelse: Men huad er Synd andet/end Lowens Offuertrædelse? Haffue nu de Christne ingen Low / da haffue de heller ingen Synd. Disligeste lærer Christus oc Apostlene/ at de Christne

skulle

skulle giøre Penitentzis Fruct/ som ere gode Gierninger effter Lowen.

Den hellig Aand (sige de/) lærer de Christne/ derfor haffue de icke Lowen behoff. O huad dette er daarlige sagt/oc skendelige besluttet. Meget heller duer det saa at beslutte: Den hellig Aand lærer de Christne/derfaare haffuer mand Predickere behoff/ disligeste Lowen oc Euangelium/ fordi den hellig Aand lærer oc rører Menniskens Hierte/ naar Ordet det liuder vdi Ørene/vdi huilcket Ord den hellig Aand vil vere krafftig/ i dennem/ som høre Ordet.

Saa

Saa see wi her / huad de daarlige oc forgifftelige lære / som ville berøffue oss Guds Low fro / oc sige / at hun icke maa predickis vdi den Christne Forsamling. Derfaare ville wi lade deris forgifftige Vildfarelse fare / oc tacke den Allmectigste Gud for sin hellige Low / oc bede hannem / at hand vil giffue oss den hellig Aand/at wi maatte noget giøre / som hannem er behageligt. Om Dieffuelen kunde dette bekommet / at hand haffde berøffuet oss Guds Low fra / som hand giorde vdi Paradis/huad stode da andet igen/ end at føre oss vnder Døden

oc

oc euig Fordømmelse? Efftterdi den / som icke kender sin Synd aff Lowen / hand kand aldrig kende Naaden aff Euangelio. Den som icke veed sin Siugdom / eller sin Siugdoms Farlighed / hand acter icke meget Lægen.

Det Andet Parthi / som vrangt lære om Lowen / de beholde Lowen / oc sige ret / at hun skal predickis vdi den Christne Kircke: Men falskelige der vnder lære / at huer som vil / kand met sin egen Mact oc Naturlig Frihed fuldkomme Lowen / oc ved hendis Gierninger bliffue retferdig for Gud / oc fortiene Himmeri-

merigis Rige. At denne Mening er falsk / vil ieg met klare Beuisninger befeste / at huer kand see oc forstaa/at intet Menniske (vndertaget den ene Mand/ som er Jesus Christus/) kand fyldist giøre Lowen.

Det Første Vidnisbyrd/at ingen kand fuldkomme Lowen/ giffuer oss Menniskelig Naturis Vilkaar vdi alle Menniske/ som er / at alle Menniske aff deris Fødsel ere wrene / besmittede oc syndskyldige. Nu veed mand vel/ at der kand icke komme aff en ful oc stinckende Kielde/andet end ful oc stinckendis Vand / at det icke kand skee / at it wreent oc met

Synd besmittet Menniske/kand beuise Gud en reen/ pur oc vbesmittet Lydactighed. Derfor siger Salomon vdi sin Predickere i det 7. Capitel: Vdi Sandhed er der icke nogen paa Jorden/ som giør gaat/ oc icke synder. Oc Job vdi sit 14. Capitel siger: Huo kand giffue en reen Sæd aff den Vrene? Sandelig/ det kand ingen giøre. Fordi wi ere alle komne aff en syndig Natur oc besmittet Rod. Monne det kunde vere mueligt/ at Fructen kand vere bedre end Træet? Derfor er denne Beuisning wryggelig oc fast. Saa mange som ere selff wrene/kunde

icke beuise mod Guds Low en pur oc reen Lydactighed: Nu ere jo alle Mennisfe aff deris Natur wrene / vndertagen den ene Jesus / som er icke vnder deris almindelige Low / som fødis til Verden aff Mand oc Quindis Sæd / derfor kand intet Menniske fuldkomme Guds Low.

Det Andet Vidnisbyrd / som beuiser / at intet Menniske kand fuldkomme Lowen / er alle Menniskis egen Forfarenhed. Thi ingen er til vdi Verden / naar hand atspør sit eget Hierte / oc raader met sin Samuittighed / der icke fornemmer sig at vere meget langt fra den Fuldkom-

melig-

melighed / som Lowen vdkreff-
uer. Huo er / som icke fornem-
mer sig / at haffue tit giort/ det
hand skulde haffue ladet / oc la-
det/det hand skulde haffue giort?
Ja de som sige sig at fyldist giøre
Lowen / oc at Mennisken kand
den fuldkomme / finde vel Vid-
nisbyrd vdi deris eget Hierte/
huilcket / endog det er skiult for
Mennisken / er icke skiult for
Gud/ som seer/ skuer oc randsa-
ger alle Menniskis hemmelige
Tancker oc Affecter.

Det Tredie Vidnisbyrd/som
beuiser/ at intet Menniske kand
giøre Guds Low fyldist/er Guds
retferdige Dom / huilcken som

 ingen

ingen straffer/ vden den som skyldig er / oc haffuer offuertraadt Guds Bud oc Befalning. Nu er intet Menniske / som Guds Dom oc Straff icke gaar offuer/ som er atskillige Siugdomme/ Modgang/ oc Døden paa det sidste/ huilcket er altsammen Pine for Syndens/ det er/ Guds Lowis Offuertrædelsis skyld. Derfaare kand mand vel forstaa oc beslutte/ vden all tuil/ at alle Menniske ere skyldige / oc Guds Lowis Offuertrædere/ saa at de icke kunde bekomme Retferdighed aff Lowens Gierninger.

Det Fierde Vidnisbyrd/ at ingen kand fuldkomme Guds

Low / haffuer mand aff Guds Lowis oc Menniskens Naturis Genstridighed oc Fiendskab. Thi Lowen er Aandelig / oc Menniskens Natur er Kiødelig / huilcket som den hellige Paulus beuiser / der hand siger / Roman. 7. Wi vide / at Lowen er Aandelig / oc ieg er Kiødelig / saalt vnder Synden. Det er: Jeg er saa Synden vndergiffuen / at ieg kand aldrig bliffue hende saa quit / at ieg kand fuldkomme Guds Aandelige Low. Men ieg tacker Gud / ved Jesum Christum: Thi at det ieg icke kand selff vdrette / det vdretter for mig den HErre Christus. Denne

Beuisning setter Paulus met mange Ord / vdi det Capitel/ som nu næffnt er.

Den Femte Beuisning/ at ingen kand fuldkomme Guds Low / giffuer oss Guds egen Mund vdi Mose/ Psalmer/ Propheterne / Euangeliske oc Apostoliske Scrifft. Vdi Mose staar saa screffuet / i hans 1. Bogs 6. Capitel: Gud saae/ at Menniskens Ondskab paa Jorden vaar megen/ oc alle deris Hiertis Tanckers Fund vaar ont. Job i det 9. Capitel: Jeg veed foruist/ at saa er vdi Sandhed/ at Mennisket kand icke retferdig giøre sig for Gud: Men vil Gud trette

met

met hannem/ da kand hand icke
suare hannem it mod Tusind.
Siger oc fremdelis Job: Vil ieg
retferdig giøre mig selff/ da for-
dømmer min egen Mund mig.
Dauid siger i den 14. Psalme:
Alle Menniske ere forderffuede
oc vederstyggelig giort vdi deris
Anslag: Der er icke nogen som
giør Gaat/ ja icke end en. Frem-
delis siger hand i samme Psal-
me: Gud saae neder aff Him-
melen offuer alle Menniskens
Børn/ at see om der vaar nogen
forstandig oc søgte Gud/ da vaa-
re de alle affuigte/ oc fundis alle
at vere vnyttelige/ saa at der
fantis icke en/ som giorde det der

gaat er. Vdi den 130. Psalme: Om du giffuer act paa Synden / O HERRE / huo kand bliffue bestandig for dit Ansict? Derfaare beder Dauid vdi den 143. Psalme/oc siger: O HERRE / gack icke vdi Rette met din Tienere: Fordi intet Menniske/ som leffuer/kand findis retferdig for dit Ansict. Oc Salomon siger vdi sine Ordsprocks 20. Capitel: Huo kand sige/Mit Hierte er reent/ oc ieg er pur foruden Synd? Esaias i det 64. Capitel siger: Wi ere allesammen bleffne som den Wrene / Ja all vor Retferdighed er lige som it Klædebon/som er vederstyggelige.

besmittet: Wi ere alle affaldne/ som Blad aff Træ/oc vor Ondskab haffuer hedenført oss/ som en Storm. Christus siger hos Johannem i det 3. Capitel: Det som er født aff Kiød/ det er Kiød. Paulus til de Rommere i det 3. Capitel: Wi haffue beuijst/ at alle Menniske/ baade Jøder oc Hedninge/ ere vnder Synden. Til de Epheser i det 2. Capitel: Wi ere alle aff vor Nature Vredens Børn. Aff disse/som ieg nu haffuer opregnet/oc mange andre Vidnisbyrd aff den helge Scrifft/ beuisis klarlige/ at intet Menniske kand fuldkomme Lowen.

Den Siette Beuisning giffuer Paulus for / til de Galater vdi det 2. Capitel: Om Retferdighed (siger hand/) er aff Lowen/ eller Lowens Gierninger/ da er Christus død til forgeffuis: Fordi at Christus kom til Verden / at hand skulde fuldkomme Lowen/ som intet Menniske vdi Verden kunde fuldkomme/saa at den/som troer paa hannem/skal tilregnis Lowens Retferdighed/ som Christus vdi sin Person giort haffuer.

Saa haffuer ieg nu nocksom beuist/met Sex wryggelige Beuisninger/at Papisters Mening er falsk/som lære/scriffue oc predicke/

dicke/ imod deris egen Samuit-tighed/ at Mennisken kunde giø-re Guds Low fyldist/ oc derfor bliffue retferdige for Gud/ ved Lowens Gierninger.

Det Tredie Parthi/ som lære vrangt om Lowen/ ere de/ som bestaa vel/ at Mennisken kunde icke vdi alle maade fuldkomme Lowen/ men dog kunde de meget giøre/ som Lowen biuder: Der-for (sige de/) dis mere mand giør aff Lowen/ dis mere retfer-dig er hand aff Lowen/ oc huad hannem fattis/ kand hand bede aff Christo. Denne Mening haffue vel mange/ besynderlige Politiske Folck: Men hun er dog

falsk

falsk oc bespaattelig imod vor HErre Jesum Christum / som allereniste er den/som borttager Verdens Synder / oc giør dennem retferdige/ som tro paa sig. Oc er denne Mening en stor Aarsage til Jødernis Forskiudelse / som Paulus lærer til de Rommere i det 10. Capitel : Fordi (siger hand/) de icke kende Guds Retferdighed/ men vilde deris egen Retferdighed haantheffue/ kunde de icke vere vndergiffne Guds Retferdighed. Thi Lowens Ende er Christus/huer den som troer til Retferdighed. Det er : Den som troer / hand haffuer det som Lowen vdkreffuer/

uer/ som er Retferdighed/ huil-
cken Christus tilregner dem som
tro. Lærer oc Paulus til de Phi-
lippenser i det 3. Capitel / at
Euangelij Retferdighed oc Lo-
wens ere atskillige. Euangelij
Retferdighed bekomme alle de
som tro: Men Lowens Retfer-
dighed kand ingen bekomme met
sine Gierninger / vndertagen
Christus allereniste. Dissligeste
kand intet Menniske begynde/ at
giøre noget aff Lowen/ som kand
vere bestandigt for Guds Dom-
stoel / før end hand er bleffuen
retferdig formedelst Troen: For-
di det er vmueligt / siger Pau-
lus / at nogen kand teckis Gud
vden

vden Troen. Mange Gierninger synis vel for Mennisken / at vere gode / oc ere vel nyttelige vdi Verden: Men ingen kand dog bliffue ved dennem retferdig. Thi den som falder vdi it/ hand er skyldig i dennem alle/ siger Jacobus. Oc intet kand teckis Gud/ som skeer aff den/ som er icke Jesu Christi Lem / oc retferdig giort ved hans Lydactighed. Efftersdi/ lige som Adams ene Wlydighed kom oss alle vdi Fordømmelse: Saa bliffue wi alle / som tro paa Jesum Christum/ retferdige formedelst hans Lydactighed alleniste. Saa seer mand nu / at de fare vild / som

ville vere retferdige/en Part aff deris egne Gierninger / oc en Part aff Jesu Christi Værdskyld / saa at dis flere Gierninger mand haffuer/dis mere kand mand berømme sig/ at haffue til hielp/oc det andet som fattis/søge hos Christum.

Den Fierde Hob / som ieg faaregaff / at lære vrangt om Lowen/de ere komne aff Mahomets Skole. Mahomet / paa det hand kunde holde sine Discipler oc Folck ved sin Dieffuels Lærdom / sagde hand / at huert Menniske kand bliffue saligt/om det holder den Low / som det er vndergiffuet. Det er: Om en

Jøde holder sine Ceremonier oc Omskærelse / da bliffuer hand salig for denne Lydigheds skyld. Oc holder en Tyrcker eller Mahometiste (siger hand/) sin Low/ da bliffuer hand oc salig. Oc holder en Christen Euangelij Low/ da faar hand oc derfor Salighed. Denne Mening haffuer oc nogle Politiske Folck/ som icke vide Syndens Mact oc Jesu Christi Velgierninger. Men imod dennem allesammen/ ihuor de ere / som ville haffue Salighed formedelst den Low / som de ere vndergiffne / setter ieg disse klare oc wryggelige Ord aff Johannis 3. Capitel : Den som

troer paa Sønnen / hand haff-
uer det euige Liff: Men huo som
icke troer paa Sønnen / hand
skal icke see Liffuet / men Guds
Vrede bliffuer offuer hannem.

Nu følger det Tredie/som ieg
loffuede at forklare om Lowen/
som er/huor til Lowen er nyttig/
oc huad hendis rette Brug er
hos Mennisken/besynderlige vdi
den Christne Kircke. Wi haffue
hørt huad hun vdkreffuer/ dissli-
geste at ingen kand hende fuld-
komme: Nu for det Tredie spø-
ris at/ huad Lowens Brug er/
efftersdi at ingen kand fuldkom-
me hende / eller bliffue retferdig
aff hendis Gierninger.

Lowens Brug er trendefold: Vduortis/ Induortis/ oc Aandelig.

Om Lowens vduortis Brug.

LOwens vduortis Brug er/ at hun skal regære Mennisken/ at de føre it gaat vduortis Leffnet iblant huer andre/ saa at mand icke giør nogle aabenbare Gierninger/ som ere forbødne i Lowen/ oc at mand skicker sine vduortis Seder oc Omgengelse effter Lowen.

Her bør Forældre vdi huert Hus/ Yffrighed offuer deris Vn-

Undersaatte/ Tuctemestere off-
uer dem som de haffue i Befal-
ning/ Item/Verier oc Formyn-
dere/ Ja end ocsaa Guds Ords
Tienere / huer vdi sin Befal-
ning/ at see grandgiffuelige til/
at det vduortis Leffnet holdis
tuctelig effter Guds Low/oc kal-
dis Guds Low derfaare Mora-
lis, fordi hun er en almindelig
Regel / effter huilcken huer skal
skicke sine Seder.

Først er denne vduortis Tuc-
telse effter Lowen befalet Foræl-
dre/at de skulle lære deris Børn/
oc holde dennem vdi en vduortis
Ærlighed oc Tuct. Oc her til
skulle de bruge Lærdom/ Exem-

 pel/

pel/venlig Tale/Ords Straff/ oc Riset/ naar det kand icke vildre vorde/ saa fremt som de icke selff ville falde vnder Guds Straff oc Heffn/ som de der icke acte Guds aluorlige Befalning/ som vil/ at Forældre skulle holde deris Børn til Tuct oc Ære/ effter de Tj Budords Liudelse.

Først skulle Forældre her til bruge Lærdom/ det er/ de skulle lære deris Børn/ det første de kunde noget forstaa oc tale/ at de kunde opregne/ om Morgenen/naar de opstaa/ oc om Afftenen/ naar de gaa i Seng/ deris Børne Lærdom/ som er de Tj Budord/Fader vor/Troens Ar-

Artickle/ Daabens oc Naderens Sacramentis Indsettelse.

Dernæst skulle Forældrene lære Børnene met deris eget Exempel oc Leffnet/ at holde sig vdi all Tuct oc Ære/ saa at det/ som Børnene læris met Ord/ kand beuisis met deris Forældris Exempel/ huilcket de kunde effterfølge. Men de som lære deris Børn met Ord alleniste/ huad ret er/ oc lade andet findis vdi deris Leffnet/ de baade lære oc icke lære: Thi huad de lære frem met Munden/ det lære de tilbage met Leffnet/ huor aff meget Ont kommer/ baade vdi Verdslig oc Kircke Regiment/

ment / som er daglige at see for Øyen.

For det Tredie/skulle Forældre vnderuise Børnene met gode Ord / at de der met locke dennem/til at holde sig vel i Seder/ Ord oc Gierninger.

For det Fierde/giøris oc vndertiden skarpe Ord behoff / at naar Børnene icke ville lade sig locke met gode Ord / at Forældrene da bruge haarde Ord / oc true Børnene / oc sige dennem/ huad Ont der kommer aff Wlydighed oc onde Seder.

For det Femte/ skulle Forældre ocsaa bruge Riset/ naar det vil icke andet vere/oc aldrig lade

Wtuct vere wstraffet/ enten vdi Seder / eller vdi Ord/ eller vdi Gierninger. Oc skulle de aluorlige straffe/ naar de suere/ liwe/ stiele/ slais/ oc haffue whøffuist Tale / ihuor om det vere kand. Jesus Syrach i det 30. Capitel siger: Den som elsker sit Barn/ hand lader hannem tit føle Suøben / paa det hand maa glædis paa det sidste. Oc Salomon vdi sine Ordsprock i det 23. Capitel: Forsøm ingenlunde/at straffe dit Barn: Om det bliffuer end quistet met it Ris/ da døer det icke: Om du straffer hannem met Ris / frier du hans Liff. Men de som kiele met deris Børn / oc

lade dennem haffue deris egen Vilie / de ere Aarsage til alt deris Fald oc Vlycke.

Pontanus scriffuer om en vng Person/som vaar kielen opfødt aff sin Moder/at hand forgreb sig/ der hand bleff stor/ oc bleff dømt til Døde. Der hand nu bleff vdfuldt til Rettersteden aff Bøddelen/ raabte hand/ oc sagde: Det er icke Bøddelen / men det er min Moder/som mig leder til denne slemme Død. Derfaare ligger det stor Mact paa/huorlunde Forældre optucte deris Børn/ at de jo skicke deris vduortis Leffnet oc Seder effter de Tj Budords Liudelse.

Naar

Naar de giøre deris Kald fyl-
dist/da bliffuer det de andre/som
skulle ocsaa haffue Opsyn paa
den vduortis Tuct/ saa meget
dis lettere.

Er oc den vduortis Tuct eff-
ter Mosi Low befalet Øffrighed/
fordi Paulus kalder Øffrighed
Guds Tienere/til at fremme det
som gaat er/oc at straffe det som
ont er. Oc fordi at Øffrigheds
Befalning er aff Gud/ bør dem
oc at fremme oc fordre all Guds
Ære/ oc at affuende alt det som
er Gud imod/saa meget som an-
rører den vduortis Omgengelse
iblant Menniskten: Derfor kal-
dis Øffrighed Custos utriusq; ta-

 bulæ,

bulæ, at hand ſkal flittelige haff=
ue act paa/at holde ſine Vnder=
ſaatte ved Høffuiſkhed / From=
hed oc gode Seder/ effter Guds
Tj Budord / oc ſkicke ſit Leffnet
ſaa/ at hand kand vere ſine Vn=
derſaatte ſom en Speyel/ huor
vdi mand kand ſee / huorlunde
mand ſkal ſkicke ſig i Verden /
effter Guds Low. Skal hand oc=
ſaa beſtille alle ſine Lower/Ret oc
Befalninger/at de rime oc kom=
me offuer ens met de Tj Bud=
ord / ſaa at Verdslig Low/ ſom
Øffrighed lader vdgaa / er en
Vern oc Beſkytning for Guds
Low. Skal oc Øffrighed ſtraffe
aabenbare Guds Lowis Off=
uer=

uertrædelse/ som er/ Guds Bespaattelse/ Affguderj/ Sueren/ wtuingde Eeder/ Meneed/ tradzig Guds Ords Foractelse/ Wlydighed/ Manddrab/ Horerj/ Løgn/falske Vidne/Styld/oc andre Synder/som aabenbare ere imod Guds Low. Skal oc Øffrighed vide/ at naar hand forsømmer sig her vdi/ oc icke straffer aabenbare Guds Lowis Offuertrædelser/ da bliffuer hand skyldig vdi alle de Synder/ som hand lader bliffue wstraffet. Der sigis om en Manddrabere/ som haffde ihielslaget Siu Mend: Der hand kom for Rette/oc bleff anklaget for saadant Mord/da

bleff

bleff suaret / at hand haffde icke slaget vden en ihiel/men Øffrighed / som icke haffde straffet det første Manddrab/ haffde slaget de Sex ihiel. Ja saa er det vdi Sandhed/ at Øffrighed er skyldig for Gud / naar hand lader vere wstraffet/det som skeer tradzelig vdi mod Guds Low : Oc met sin grumme Effterladelse locker flere til at synde. Thi det er en wbarmhiertig Naade/at spare en til mangis Forderffuelse oc Skade.

Disligeste er oc Guds Low befalet Tuctemestere/ at de dennem holde ved Tuct oc Seder/ effter Guds Low/ som de haffue

vdi deris Befalning / at de den-
nem lære / met Lærdom / Exem-
pel / Ord oc Straff / saa at der
intet findis vdi deris vduortis
Seder lasteligt eller straffeligt.
Hues de det icke giøre / synde de
imod Gud / imod Børnenis For-
ældre / oc imod menige Mand /
huilcket icke vil bliffue vstraffet
paa sin tid. Huo som stiel fra en
anden en Oxe / eller Ko / da la-
der hand hannem henge: Men
den som icke met Tro optuc-
ter oc lærer dennem / som hand
haffuer i Befalning / hand be-
driffuer meget større Tyffuerj /
oc er derfor mange hengende
værd.

Verier oc Formyndere/ som ere vdi Forældris sted/skulle holde sig effter den Regel/ som Forældrene selff er forsereffuen. Derfor bør dennem / icke alleniste at foruare deris Gods/ oc vide huort det kommer/at det icke forsuinder / men ocsaa see til/ at de vel optuctis/ som dennem ere antuordet vdi troer Haand: Vidẽdis dette/at det Løffte/som de haffue giort de affgangne Forældre/ beplicter dennem for Guds Domstoel/lige som de haffde selff rackt Gud Haand/at de vilde tage de Faderløse Børn vdi Forsuar. Derfaare kalder Gud sig selff/Faderløse Børns Fader/oc

En-

Enckers Forsuar. Men huor det gaar til i Verden/ seer mand vel / oc fattige Børn oc Viduer det vel forfare.

Ere oc Guds Ords Tienere forplictige/til at holde deris Tilhørere ved en vduortis Tuct/ effter Guds Low/met Lærdom/ Exempel/ Ord oc Straff/ effter som Christus oc den hellige Paulus lære / saa fremt som de icke ville findis/ at giøre Guds Gierning met Suig/huorfor de maa vente sig Straff oc Hefn aff Gud/ paa den yderste Dommedag. Her finder mand mange/ som straffe Duerne / oc lade Raffnene fare. Men Gud vil/

at du

at du skalt ingen Person spare/ huercken høy eller law/ men dog visselige oc met stor Besteed/som den fromme Nathan giorde. Oc er det bedre/ at en Predicant met Johanne mister sin Hals/ end at vere lystig oc glad met Herode. Her bør mand mere at acte Guds Ære/oc Menniskens Forbedring/ end sit eget Liff oc Velfærd.

Dette maa saa vere sagt om Guds Lowis vduortis Brug/ oc huo der skal den faarestaa oc regære/ for disse Fire drabelige Sager skyld/som er: Guds Befalning. At mand skal icke falde vnder Guds Straff oc Heffn.

At mand kand leffue fredsomme-
lig met huer andre vdi Verden.
Oc at mand kand vere skickelig/
til at høre det salige Jesu Christi
Euangelium.

Om Lowens induortis Brug.

LIgeruijs som Lowens første Brug er vduortis / oc gielder for Menniske/ saa at den som skicker sig her vdi Menniskelig Omgengelse / met Tale oc Gierninger / effter Lowens Bogstaff/ hand dømmis aff Menisken from oc tuctig: Saa er den Anden Lowens Brug induortis / vdi Menniskens Hierte

oc Samuittighed/ oc staar denne induortis Brug her vdi/ at Menniskens Samuittighed stillis for Guds Domstoel/ oc giør Regenskab/om hand haffuer effter Lowens yderste Vilie fuldkommet alt det som staar screffuet vdi Lowen/ eller ey. Finder hand sig/ at haffue fuldkommet Lowen/ (huilcket ingen haffuer giort/vden Christus allene/) da haffuer hand at foruente Velsignelse oc Barmhiertighed vdi Tusinde Læd/effter Lowens Forjettelse. Men finder hand sig/at haffue offuertraadt Guds Low/ da hører hand strax Guds Heffn oc Straff/ at skulle komme offuer

uer sig / i det Tredie oc Fierde Læd. Disligeste hører hand denne Guds Doms Sententz: Forbandet er den / som icke giør alt det som screffuet er vdi Lowen. Denne Sententz er afffagt / Først vdi Paradis: Dernæst vdtryckt met klare Ord hos Mosen. Huilcken huert Menniskis Samuittighed oc beuiser / oc all Modgang i denne Verden oc Døden stadfester / oc siden skal Helffuedis Pine euindelige straffe alle dem / som icke bliffue hiulpne formedelst vor HErre Jesum Christum.

Der Cain offueruenede sine Gierninger effter Lowen / sagde

hand: Min Synd er større/ end ieg kand faa Naade. Der Saul det samme giorde/ falt hand vdi Mistrøst/ oc bleff der met fordømt. Men der Dauid examinerede sit Leffnet effter Guds Low/ oc fant sin Skyld/ da sagde hand: O HERRE/ vilt du giffue act paa Menniskens Ondskab/ da findis der ingen retferdig for dig: Men hos dig er Naade/ at mand skal fryckte dig. Manasses/ disligeste Magdalena/ Røffueren paa Kaarsset/ bekende deris Synds Mangfoldighed/ oc angrede deris Synd/ oc begærede Naade. Saa see wi/ at Lowens induortis Brug er/ at wi vort Leffnet

effter

effter Lowen randsage oc offuer-
ueye / oc tage huert Bud faare/
det ene effter det andet/ oc saa tit
som wi finde oss / at haffue veret
Guds Low wlydige / saa tit hø-
re wi Lowens Forbandelse / oc
Guds Vrede oc Heffn offuer oss.

Huad skal mand her giøre?
Her er icke vden To Veye: Den
ene ved Mishaab/ til euig Død
oc Forbandelse: Den anden ved
Naadens Stoel/ til euig Liff oc
Velsignelse. Denne Naadestoel
er Christus Jesus/ som forliger
oss met Gud Fader/ oc giffuer det
euige Liff. Fordi den som troer
paa Jesum Christum / hand
formedelst hannem bekommer

 Syn-

Syndernis Forladelse oc Retferdighed/ved huilcken hand indgaar vdi det euige Liff / fordi Christus hand haffuer fuldkommet Lowen til Retferdighed / huer som troer paa hannem.

Denne Tro paa Jesum Christum er vor Saligheds Fundament/ huilcken wi bestaa vdi vor Trois Artickel/ naar huer Christen siger: Jeg troer Syndernis Forladelse. Det er: Endog mine Synder ere mange / Guds Vrede er stor / oc Straffen for Synden er grum/ dog troer ieg visselige Syndernis Forladelse/ for Christi Død oc Pine skyld/ huilcken som icke alleniste toer

mig aff mine Synder/met sit ro-
sen Blod / men ocsaa tilregner
mig sin Retferdighed/saa at Lo-
wen haffuer nu ingen Mact off-
uer mig/til at fordømme mig vdi
nogen maade: Thi ieg er icke vn-
der Lowen/men vnder Naaden.

Denne Tro bekommer mand
aff Euangelij Kundskab/som til-
biuder alle Menniske Naade vdi
Christo Jesu/ved en stadig Tro/
som oc den hellige Augustinus
lærer: Christus tog vore Syn-
der / oc giorde til sine Synder/
oc tog sin Retferdighed/oc gior-
de til vor Retferdighed. Item/
Cain sagde: Min Synd er stør-
re end Naaden. Men Augusti-

nus suarer: Du løgst Cain: Thi Guds Naade er større end alle Synderis Wselhed. Det er det Johannes siger: See/Guds Lam/ som borttager Verdens Synder. Item: Christus er en Forsonelse/icke for vore Synder allene/ men for alle Verdens Synder. Denne Tro henger alleniste paa Jesu Christi Lydactighed/ icke paa nogen anden ting/ enten vdi Himmelen eller paa Jorden. Om denne Tro vil ieg vjdere tale vdi den Tredie Lærdom.

Om Lowens Aandelige Brug.

LOwens Tredie Brug / som er Aandelig / haffuer sit Rum oc Platz hos dennem / som tro paa Jesum Christum / oc haffue Syndernis Forladelse / for Christi Død oc Forbøn skyld / ere oc retferdige ved Christi Retferdigheds Tilregnelse. Huor denne Tro er viss oc vden Hyckleri / der er den hellig Aands Tempel / som baade forarbeider Troen vdi Menniskens Hierte / naar mand hører det salige Euangelium / oc igenføder ocsaa Mennisket / oc opuecker

det til Tacknemmelighed mod Gud / saa at Mennisket tager sig for / at ville vere Gud lydig / oc mere acte hans Vilie / end alt det vdi Verden er / ihuor gaat oc kiert det vere kand / oc altid holder Troen fast / oc en god Samuittighed. Efftersi nu den som troer / vil vere Gud lydig / saa tager hand Guds Low for sig paa ny / oc haffuer hende som en viss Regel / paa det mand giøre oc lade skal / saa vjt som Guds Dyrckelse vedkommer: Oc endog mand kand icke fuldkomme Lowen / dog er hans Lydighed Gud behagelig / fordi hand er friet fra Lowens

For-

Forvandelse / oc er vnder Naaden for Christi skyld. Thi saa siger Paulus: De fordømmis icke / som ere vdi Christo / som icke leffuer effter Kiødet / men effter Aanden. Oc er denne Lydactighed icke alleniste Gud behagelig: Thi Gud aff sin Faderlige Godhed befaler dem som tro / at elske sig / oc beuise sig vdi all Kierlighed mod Menisken: Men hand ocsaa loffuer dennem / oc giffuer dennem Løn / saa at hand vil offuerflødige belønne alle Velgierninger / ja en Vands Drick / som giffuis vdi Christi Naffn / skal icke miste sin Løn.

Saa see wi oc mange Christne Menniskis Exempel/som vdaff Troen haffue veret Gud lydige / oc der met haffue bekommet baade Aandelig oc Verdslig Velsignelse. Men de som sige sig at tro / oc icke dog haffue set sig for/at sky Synden/men lade sig regære aff deris onde Affecter/oc Kiødsens Indskiudelse oc Begæring / de ere icke vdi Abrahams Fodspoer/huilcken der heller vilde ihielsla sin eniste Søn oc Arffuing/ end hand vilde giøre imod Guds Bud oc Befalning. Nu siger den hellige Paulus / at de som tro/ oc ville haffue Naade/ som Abraham fick / skulle beuise

deris Tro met Lydighed mod Gud/som haffuer beuijst dennem saa stor Naade/ at hand haffuer giffuet sin eniste Søn vdi Døden for dennem.

Det er it grueligt oc fordømmeligt Argument/ der somme bruge/ naar de sige: Wi ere hiulpne oc salig giorde aff Naade/ ved Troen allene/ derfor haffue wi icke behoff/at giøre gode Gierninger. Men huad suarer Paulus dennem? Deris Fordømmelse (siger hand/) er retferdig. Ja visselige retferdig/fordi der henger saa mange gruelige Synder hos. Først bespaatte de Gud. Dernæst træde

de vnder Fødder Christi dyrebar Blod. Siden voddriffue de den hellig Aand. Fremdelis liwe de skammelige paa sig selff / oc der offuer/met skendelige Forargelser / affuende mange fra Euangelio / oc ere dem Aarsage til Fordømmelse.

Først sagde ieg/at de spaatte Gud/ som aff wsigelig Metynck vilde hielpe dem fra Synd oc Fordømmelse. Ja de ere som wlydige Børn/ som aff deris Fader vaare giorde Arffueløse/for deris mangfoldige Skalckhed oc Offuerlast / huilcken Fader tog dem da til Naade/aff Metynck/ der de begærede / at annammis

til Naade igen. Mender de vaare annammede vdi Faderens Hus / da begynte de igen deris gamle Seder / met Vtuct oc whørlige Gierninger / oc intet tenckte paa deris Faders Befalning / men misbrugte hans Faderlige Hierte. Huad kand her en Fader andet giøre / end at lade den skarpiste Ret komme offuer dennem / som de fortient haffue?

Træde de oc vnder Fødder Christi dyrebar Blod / som er vdgydet paa Kaarsset / til Syndernis Forladelse / lige som Christus derfor haffde giffuet sit Blod vd / oc vdstrackt sine blodige Hender /

der/ Arme oc Been / ja gantske Legeme/ paa Kaarssens Galie/ at du oc ieg maa derfor skendelig vdsette vort Hierte/Hender/ Been oc Legeme/til all Omflot/ Løsactighed / Tyrannj/ Vold/ Wret/Bedragerj/Falskhed/Finantzer/ in Summa/ til alt det denne Verdens Vanart oc Kiødsens Begæring oss tilraader/ oc dog alligeuel sige: Christus er min Saliggiørere / hannem troer ieg paa / hannem vil ieg vere hos. Ja den som saa giør/ hand giør lige som en forrædelig Krigsmand/som lader sig at tiene en Herre / aff huilcken hand ocsaa tager sin Besoldning/men

er dog

er dog hans Fiende anhengen-
dis / oc giør alt det hannem vel
befalder. Huad er dette andet/
at sige sig/at tro paa Christum/
oc beraabe sig paa hannem / oc
dis imellem ilde oc skendelige leff-
ue/end at sige met Munden/det
som Hiertet intet meen/oc gant-
ske Leffnet oc alle Gierninger
necte. Jøderne berømmede sig/
at vere Guds Børn oc Abrahæ
Sæd: Men huad sagde Chri-
stus her imod? J ere (sagde
hand/) aff Dieffuelen/ thi i giø-
re hans Gierninger/ det giorde
icke Abraham. Saa er det en
gruelig oc fordømmelig ting/ at
haffue Christum i Munden / oc

hans Fiende vdi Hiertet/ oc tie-
ne hannem met alle Lemmer/
induortis oc vduortis. Huad er
det andet/ end at træde Jesu
Christi rosen Blod vnder Fød-
der/oc foracte hans bittre Død/
som hand leed for vore Synder/
icke paa det at wi skulle nu frjt
synde/men at wi skulle tro Syn-
dernis Forladelse/ oc der hos
beholde hannem vdi vore Hier-
ter / oc beuise hannem her effter
all Lydactighed / forsagendis
Dieffuelen / met alle sine Gier-
ninger / det er/ Synd oc Ond-
skab.

Dißligeste de som/effter at de
haffue hørt Euangelium/ oc ere
bleff-

bleffne retferdige for Christi skyld / falde igen vdi vitterlig Synd / oc lade sig der effter regære aff deris eget Kiød / Verden oc Dieffuelen / de bedrøffue den hellig Aand / oc vddriffue hannem aff deris Hierte igen / oc annamme vdi hans sted Dieffuelens Aand / oc bliffue til hans Bolig paa ny igen / lige som de vaare tilforn: Huad kand her andet bliffue aff / end som Christus siger hos Mattheum i det 12. oc hos Lucam i det 11. Capitel: Naar en vreen Aand vdgaar aff it Menniske / da far hun hen offuer tørre Steder / oc søger Ro / oc icke finder / da siger hun:

Jeg vil komme til mit Hus igen/ som ieg vdgick/oc naar hun kommer / finder hun Huset ledigt/ feyet oc beprydet / da far hun hen / oc tager met sig Siu andre/verre end hun er selff/oc far ind / oc boer der : Saa bliffuer det Menniskis sidste verre end det første. Her aff maa mand forstaa/huad det er/at annamme Guds Ord/ tro det/ oc falde der skendelig fra met Hierte oc Leffnet / oc vddriffue den hellig Aand aff sin Bolig.

Fremdelis/de som berømme sig aff Troen / oc leffue ilde/ de skammelige liwe paa sig selff: De sige sig at haffue det/som de

haff-

haffue intet aff / de ere som hine Skreppere oc Ordgydere / som meget haffue vdi Munden / oc intet i Modet eller Pungen: Men dennem feiler det / de mene / at Gud seer icke dybere ind i Hiertet / end Menniskẽ. Menniskẽ seer ickun vduortis / men Gud seer i Hiertet. Ord er vdi Munden / men Løgn er vdi Hiertet / som for Gud icke skiulis kand. Derfaare vil Jacobus / at Hiertet oc Munden skal følgis at / saa at de vduortis Gierninger suare den Tro / som vdi Hiertet sigis at vere / saa som er at see vdi Abrahams Exempel / fordi det icke feiler / at Hiertet oc Gierninger

komme jo offuer ens met huer andre. Er Hiertet ont / da ere Gierningerne onde. Ja det er som Christus siger: It gaat Træ giør god Fruct. Saa seer mand klarlige / at de som sige sig at haffue Troen / oc icke haffue gode Gierninger / de skammelige liwe paa sig selff. Ja de ere lige som en / der faar en Konge Krone paa Hoffuedet / oc meen sig derfor at vere en ret Konge. De hede vel Christne til Naffn / men de haffue der aff intet Gaffn.

Fremdelis / den som berømmer sig aff Christo / bær Christi Naffn / er døbt / siger sig at tro /

oc

oc bruger hans Naderis høy-
uærdige Sacrament/oc dog leff-
uer ilde / hand met skendelige
Forargelser affuender mange
fra Euangelio / oc er dennem
Aarsage til Fordømmelse. Pau-
lus siger vdi sin 1. Epistel til de
Corinther i det 8. Capitel / at
den som misbruger sin Christe-
lige Frihed/i de ting/som ere icke
forbødne / en anden til Forar-
gelse/ hand met sin Visdoms oc
Christelige Friheds Misbrug
omkommer sin skrøbelige Bro-
der/for hues skyld Christus haff-
uer taalt sin Død. Meget mere
er den skyldig/som met onde for-
dømmelige Gierninger giffuer

andre Aarsage / at de spaatte det hellige Euangelium oc den Christne Religion. Paulus siger om Jøderne / for deris onde Leffnets skyld : Guds Naffn bespaattis for eders skyld. Rom. 2. Til Timotheum i det 1. Breffs 6. Capitel / raader hand Tienere / som tro / at de ere deris Herre / som icke tro / lydige / paa det at Guds Naffn oc Lærdom skal icke bespaattis. Men at der skulde saadanne Mennniske komme i disse sidste Dage / haffuer den hellige Petrus tilforn propheteret / vdi sin 2. Epistels 2. Capitel. Ja saa see wi / at det er gruelig Synd / icke allereniste at forkaste

sig

sig selff/men ocsaa mange andre at vere Aarsage/ til at forskiude Christi Euangelium/sig til euig Fordømmelse/oc Guds Naffn oc Lærdom til Bespaattelse. Det er icke tuil / at mange Tyrckere hade Christi Euangelium / for de Christnis onde oc forgifftige Seders skyld. Icke er heller tuil/ at mange Papister sky oc forføl-ge Christi Euangelium / for de ere saa mange / som rose sig aff Euangelio/oc ere dog saare faa/ som leffue effter Euangelium. Huad vil ieg sige om dem / som haffue annammet met oss den pure Euangelij Lærdom/ iblant huilcke ere mange suage/oc haff-

ue icke ret begrundet Euangelij Lærdom vdi deris Hierter? Sandelige/ mange aff dennem begynde at tuile / oc sige: Det gick bedre til vdi Paffuedommet/ Folck leffuede icke saa ryggeløse/ vdi all Vtuct oc Laster. Oc derfor icke skulde meget passe paa/ om Paffuens Religion bleffue oss paa tuungen igen. Men huo haffuer her skyld / andre end de/ som skulde vere it Lius for andre/ oc skulle effter Pauli Raad/ vdi all tingist/ det er/ met Ord/ Gierning oc Leffnet/ beprydé Guds vor Frelseris Lærdom.

Her aff haffue wi nu at beslutte / at de som tro paa Jesum

Christum / skulle sette sig Guds Low for til it Liffs Speyel / effter huilcket de skulle skicke deris Leffnet / Gud til Loff / sig selff til Glæde / oc andre til Opbyggelse oc it gaat Exempel / at Dieffuelens Gierning kand nederleggis / oc Guds Gierninger kunde formeris / Gud til Loff oc Ære / som haffuer oss naadelige ved Troen / foruden vor Værdskyld oc Gierninger / salig giort / oc igen skabt oss / at wi skulle leffue oc vandre vdi gode Gierninger. Ephes. 2.

Om

Om den Tredie Lærdom.

DEn Tredie Lærdom er om vor HErre Jesu Christo/ vdi hues rette Kundskab er at finde euigt Liff/ som hand siger/ Joh. 17. Dette er det euige Liff/ at de kende dig en sand Gud/ oc Jesum at vere Christum/ som du haffuer vdsent. Der nu den HErre Jesus spør Jøderne at/ huad dennem tyckis om Christo/ vil hand giffue dennem Aarsage/ til at randsage Scrifften/ paa det de aff hende kunde lære/ huad de skulle holde om Christo. De atspurde hannem om Lowen/ paa det de kunde forderffue

oc omkomme hannem: Men hand atspør dennem om Christo/ paa det at hand kand hielpe oc salig giøre dennem. See/ huad de vaare wlige besindede imod huer andre.

Nu ville wi høre Christi Spørsmaal/ oc Jødernis Gensuar. Christus siger: Huad tyckis eder om Christo? Hues Søn er hand? De suarede: Dauids Søn. Fordi de viste vel aff den Forjetning/ Dauid skeet vaar/ at Christus skulde fødis aff Dauids Affkomme: Men fordi dette Suar vaar icke nock/ at komme vdi Christi rette Kundskab met/ til Salighed/ førde

Chri-

Christus ind / aff dette Spørſmaal/it andet Spørſmaal/huor aff de kunde komme vdi en vjdere Forſtand om Christo / oc ſiger ſaa: Hui kalder hand da hannem HErre vdi Aanden / oc ſiger: HERREN ſagde til min HErre / Sid ved min høyre Haand. Er hand hans HErre/ hui kalder hand da hannem ſin Søn? Lige ſom Jeſus vilde ſaa ſige: En Fader hand er offuer ſin Søn/ oc Sønnen bør at vere ſin Fader vnderdanig. Oc en Herre er offuer ſin Tienere/oc en Tienere er vnder ſin Herre. Men nu bekender Dauid/at Christus er hans HErre / huilcken hand

bør

bør at vere vnderdanig. Haff-
de Jøderne her betenckt den hel-
lige Scrifft om Christo / oc
actet hans Bestilning i Ver-
den/ da haffde de vel aff Scriff-
ten kunde suaret : Christus er
Dauids Søn paa sin Mand-
doms vegne / oc Guds Søn
paa sin Guddoms vegne. Paa
sin Manddoms vegne er hand
ringe : Men paa sin Guddoms
vegne er hand en HErre offuer
alle Herrer / oc en Konge off-
uer alle Konger / huilcken Da-
uid maa ocsaa vige / oc falde
til Fods faare / ja bekende sig
at haffue Syndernis Forladel-
se / Retferdighed oc Salighed
aff

aff hannem/ oc ved hannem allereniste.

Om denne Christo taler Dauid / oc siger i den 51. Psalme: Offuerstenck mig met Jsop/ saa bliffuer ieg huidere end Snee. Jtem/ i den 130. Psalme: Om du acter / O HERRE/ Ondskab / da kand ingen bliffue bestandig for dig / men hos dig er Forsonelse. Denne Forsonelse forstaar Dauid om Christo / som skulde fødis aff hannem/paa sin Manddoms vegne/oc skulde vere en sand Gud/paa sin Guddommelige Naturis vegne.

Saa vilde Christus met dette Spørsmaal hielpe Jøderne/

til at komme vdi Christi rette Kundskab / huor vdi det euige Liff staar/som ieg sagde/oc Saligheds Visdom / som Paulus lærer/1.Corin.1. huor hand saa siger : Efftterdi at Verden kende icke Gud / i Guds Visdom/ det er/vdi Guds vnderlige Gierninger/som hand skabt haffuer formedelst Visdom/ det er/ formedelst Fornufft oc Forstand/ som Mennisken Naturlige er indgiffne aff Gud / da vaar det Gud hiertelige behageligt / at salig giøre dennem som tro / ved den daarlige Predicken. Efftterdi Jøder begærede Tegen/oc de Grædske søge Visdom/predicke wi den

H kaars=

kaarsfeste Christum / huor aff Jøder tage Forargelse/oc Græd-ske mene at vere Daarskab. Men dennem som tro / vere sig Jøder/eller vere sig Græker/pre-dicke wi Christum/at vere Guds Mact oc Guds Visdom.

Her giør Paulus Skilsmisse imellem Guds Visdom oc Men-niskens Visdom. Dette er icke Visdom for Mennisken/at Gud skulde lade sin Søn annamme Manddom / oc skulde lide den haarde bittre Død for Menni-sken: Men er stor Daarskab/ fordi hand vaar vel nock mectig/ til at hielpe Mennisken vdi en anden maade. Guds Visdom

vaar

vaaar dog icke saa / men meget anderledis / ja tuert imod : Det som Menniskẽ acter at vere Daarskab / det acter Gud at vere Visdom.

Ja paa det mand dette kand forstaa / skulle wi haffue it fast Fundament at bygge paa. Endog at Gud kunde giøre / huad hand vilde / (om wi ansee hans Mectigheds Mangfoldighed /) dog vilde hand intet giøre / vden det som bequemmede hans Guddommelige Maiestatis Retferdighed oc Herlighed / det er det / som ret vaar / oc i alle maade Loff værd / saa at alle Engle / Dieffuele / Menniske / oc andre

Creatur kunde sige met Sandhed: Aere vere Gud i det Høyeste. En Konge / eller en anden Volds Herre/ naar hand tager fra en/ oc giffuer en anden / da giør hand wret paa den ene Side/oc er rund oc liberal paa den anden Side. Saa er det oc met Gud/haffde hand met sin Mact hiulpet Mennisken / da haffde hand taget fra sin Retferdighed/oc giffuet sin Barmhiertighed. Men nu paa det at disse Fire Vilkaar/(foruden huilcke Gud er icke Gud/) som er Allmectighed/ Allretferdighed/ Allbarmhiertighed oc Allujshed / kunde staa lige ved Mact/brugte Gud

det

det Raad/ at hand vilde lade sin Søn bliffue Menniske/ paa det wi ved hannem kunde bliffue salige. Haffde nu Gud brugt sin Allmectighed oc Retferdighed/ oc icke anseet ,..n Barmhiertighed oc Visdom/ da haffde hand fordømt alle Menniske euindelige/ fordi at de met deris Synd haffde fortørnet Guds euige Maiestat/ oc derfor vaare skyldige til euig Død oc Pine. Haffde hand dette giort/ da kunde ingen andet haffue sagt/ end hand haffde brugt sin Allmectighed oc Allretferdighed: Men huad haffde der da bleffuet aff hans Barmhiertighed? Huor haffde

hans Visdom veret? Menni-
sket haffde bleffuet fordømt for-
uden all Naade / oc Guds Vis-
dom/som skabte Mennisket effter
sit Billede / til euig Salighed/
haffde veret forspilt.

Men paa det at Guds Ret-
ferdighed kunde bliffue bestan-
dig / vilde hand / at lige som it
Menniske førde de andre vdi
Fald oc Fordømmelse/saa skulde
oc it Menniske betale oc vndgiel-
de for alle Menniskis Synder/
saa at ingen kunde sige/at Guds
Retferdighed vaar forkrencket
vdi nogen maade. Huor vdi
Gud ocsaa lader sin Allbarm-
hiertighed see/ saa at hand gaff

sin eniste Søn vdi Døden / at huer den som troer paa hannem / skal icke forfaris / men haffue det euige Liff. Her er oc at see hans Allmectighed / at hand haffuer ved sin Søns Død offueruundet Døden / Helffuede / Synden / oc all Dieffuelens Mact. Hans Allujshed sees her vdi / at hand formedelst sin Søn / som er hans Naturlige Billede aff Euighed / igen fornyer sit Billede vdi oss / oc giffuer det euige Liff oc Salighed / som hand først aff sin euige Visdom skabte oss til. Oc dette henger altsammen paa det Vilkaar / om wi tro paa Sønnen. Thi saa siger Johannes

Baptista: Huo som troer paa Sønnen/hand haffuer det euige Liff: Men huo som icke troer paa Sønnen/ hand skal icke see Liffuet/ men Guds Vrede bliffuer offuer hannem.

Denne er den Saligheds Visdom/ som alle Propheter/ Christus/Apostler/oc deris Efterfølgere lært haffue/ oc paa denne Dag lære/ huilcken de Verdslige Vise/som Lycken haffuer paa Knæ oc dantzer met/ foracte oc forsmaa/ sig til euig Skade oc Forderffuelse.

Efftherdi nu at all den Christne Kirckis Visdom er funderet vdi denne ene Mand Jesu Christo/

vil

vil ieg faaregiffue oc forklare/ huad wi Menniske skulle vide oc holde om hannem/ saa fremt som wi ville haffue Salighed ved hannem. Oc ere her Sex besynderlige Hoffuetstycke oc Spørsmaal/ met deris Gensuar aff Guds Ord/ grandgiffuelige at acte oc besinde.

Det Første/ at Jesus/ Mariæ Søn/ er den forjette Messias/ det er/ Christus.

Det Andet/ at denne Christus er en sand Gud/ oc huorfaare det vaar fornøden.

Det Tredie/ at denne Christus er it sant Menniske/ oc huorfaare det burde saa at vere.

Det Fierde/ at denne Christus er en Person vdi tuende Naturer/ oc icke tuende Personer vdi tuende Naturer/ oc huorfaare.

Det Femte/ at denne Christus er Verdens Frelsere/ oc huorlunde.

Det Siette/ huorlunde wi bliffue deelactige vdi Christi Velgierninger/ oc bekomme det euige Liff ved hannem.

Om det Første.

DEt Første/ som ieg faaregaff/ at vide om Christo/ det er/ at Jesus/ Jomfru Mariæ Søn/ født vdi Bethlehem/ er den Christus oc Frelsere/

som Gud haffuer loffuet vore Forældre/ Adam oc Euæ. Huilcket som alle Christne fuldkommelige tro oc bestaa/ vdi vor Trois Artickle/ huor wi sige: Jeg troer paa Jesum Christum/ Guds eniste Søn/ vor HErre/ som er vndfangen aff den hellig Aand/ oc født aff Jomfru Maria/ pint vnder Pontio Pilato/ etc. Denne vor Tro haffuer dette Fundament/ huor paa hun er begrundet oc stadfest/ saa at Helffuedis Porte kunde icke der imodstaa.

Den er alleniste vden all tuil/ saa at intet er vissere oc sandere/ den rette oc sande Messias/ om

huil-

huilcken alle Propheters Spaadom komme offuer ens / oc huilcken ene oc ingen anden bequemmer / oc kand ſigis om oc beuiſis met Sandhed / alt det ſom tilforn ſagt er om Meſſia / aff Guds hellige Propheter / Moſe / oc alle andre.

Om Jeſu / Jomfru Mariæ Søn / komme alle Propheters Spaadom offuer ens / oc hannem ene oc ingen anden bequemmer / oc kand ſigis om oc beuiſis met Sandhed / alt det ſom tilforn ſagt er om Meſſia / aff Guds hellige Propheter / Moſe / oc alle andre.

Der-

Derfor er Jesus / Jomfru Mariæ Søn/alleniste/oc ingen anden / den rette oc sande Messias/ det er/Christus/Verdens Frelsere oc Saliggiørere.

Dette er den Christne Kirckis Fundament / som er fast oc wryggeligt vdi alle maade / om huilcket Augustinus saa siger: Vor Trois Fasthed henger her paa / at alt det som er Christo offuergaaet / det er tilforn sagt aff Propheterne. Her om disputerede Paulus met de Thessalonicker/ som der staar vdi Apostlernis Gierninger i det 17. Capitel/vdi Tre Dage/oc beuiste/ at Jesus vaar Christus / som

skulde dø/oc opstaa effter Scriff-
ten. Siger ocsaa Lucas vdi
Apostlernis Gierningers for-
næffnde Capitel / at mange fri-
baarne Mend oc Quinder an-
nammede Euangelium/met stor
Hiertens Attraa/ oc randsage-
de Scrifften daglige/om det saa
vaar/som dennem predickis faa-
re: Det er/de lignede tilhobe det
som er screffuet vdi Mose oc Pro-
pheterne om Christo/met alt det
som vaar vederfaret Jesu/Ma-
riæ Søn / oc funde/ at altsam-
men kom offuer ens. Saa læse
wi vdi de Euangeliske Historier/
huor der sigis noget om Jesu/at
det vaar alt saa tilforn screffuet.

See wi til Tiden/ som hand bleff født paa / til Steden / til hans Moder / til Mirackel / til Jødernis Wtacknemmelighed imod hannem / til Hedningers Omuendelse til hannem / til hans Død oc Pine / til hans Opstandelse/ til hans Himmelfart/ til den hellig Aands Gaffue paa Pintzedag/til den Christne Kirckis Vilkaar/til Forfølgelse oc Wenighed vdi den Christne Kircke / da finde wi det altsammen tilforn at vere spaaet aff Guds hellige Propheter/vdi Fire tusinde Aar/før end Jesus bleff født vdi Bethlehem. Huilcket ieg haffuer vjdelige beuijst vdi min

Scriff-

Scriffuelse offuer den 84. Psal-
me/oc haffuer det her kaartelige
antegnet / at fromme Christne
skulle ligne met huer andre det
gamle Testament/det er/Prophe-
terne/oc det Ny/om Jesu Chri-
sti Historia/ huilcken Lignelse oc
grandskning stadfester vor Chri-
stelige Tro imod Jøder / Guds
Bespaattere/imod Mahometi-
ster/som fulde fra den Christeli-
ge Tro/ oc imod alle andre He-
denske Affgudsdyrckere/ja end oc-
saa imod vor egen Fornufft/som
icke kand begribe den store Guds
Gierning/som Paulus siger: Jt
Naturligt Menniske kand icke be-
gribe det som Gud vedkommer.

Der-

Derfor skulle wi tage vor Fornufft til fange/ oc bebinde oss vnder Guds salige Ord/ oc giffue Gud den Mact oc Ære/ at hand er visere end alle Creatur/ oc huad hand haffuer sagt/ er hannem mueligt/ endog det synis anderledis for vor Fornufft.

En vis Mand siger/ at Troen oc Menniskelig Fornufft ere vdi Kamp sammen/ oc fiendlig anfalde huer andre/ met dette Forset/ at ingen vil vige/ før end den ene haffuer stunget Øyet vd paa den anden. Nu haffuer Troen sit Øye aff Guds Ord oc den hellig Aand: Menniskelig Fornufft haffuer sit Øye aff kiødelig

Forstand. Her skal huert Menniske tencke til at befeste sin Tro met den hellige Scrifft / oc met en hiertelig Bøn til Gud / at hun maa ene see vdi Saligheds Sag/oc stinge Øyet vd paa sin Fornufft/ at hun icke fører hannem fra Saligheds eniste Kielde / det er/ fra vor HErre Jesu Christo/ vor eniste Saliggiørere oc Frelsermand.

Dette maa vere sagt om det Første Stycke/ som er fornøden at vide om Christo : Huilcken ieg beder aff gantske Hierte / at hand vil opliuse oss met den hellig Aand / oc beuare oss vdi sin Sandhed/ Amen.

Om det Andet.

DEt Andet / som ieg frem-
sette/at wi skulle vide om
Christo/ vor Meglere oc
Saliggiørere/er/at wi skulle vi-
de/ at hand er en sand Gud / oc
huorfaare det vaar fornøden/
at hand skulde vere Gud.

At vor Saliggiørere er en
sand euig Gud / beuisis met Fi-
re drabelige oc woffueruindelige
Argumenter.

Det Første tagis aff Guds
klare Ord/vdi huilcket hand kal-
dis Gud. Det Andet aff hans
Guddommelige gierninger. Det
Tredie aff hans tilbørlige Tie-

niste oc Dyrckelse aff alle Creatur. Det Fierde aff den Christne Kirckis endrectige Stemme oc Forfaring.

Først beuisis met klare Ord aff den hellige Scrifft / at vor Meglere oc Frelsere er en sand/ euig oc Allmectig Gud.

Esaias vdi det 54. Capitel siger: Hans Naffn er Jehoua/ Zebaoth / oc din Frelsere / den Hellige vdi Israel/hand skal kaldis Gud offuer all Jorden.

Jeremias vdi det 23. Capitel: Det er Naffnet/met huilcket de skulle kalde hannem/Gud vor Retferdiggiørere.

Den

Den 68. Psalme: Gud er hans Naffn / Fryder eder for hans Ansict.

Johannes Euangelista vdi det 1. Capitel: Vdi Begyndelsen vaar Ordet / oc Ordet vaar hos Gud / oc Gud vaar Ordet. Her kalder hand Christum Guds Ord / for Guds Ord er om hannem.

Til de Rommere i det 9. Capitel: Aff huilcke Christus er født / paa Legemens vegne / huilcken som er en Gud offuer alle ting / som skal prisis euindelige.

Johannes vdi det 1. Breffs 5. Capitel: Wi ere vdi den Sande / i hans Søn Jesu Christo.

Denne er den ſande Gud/ oc det euige Liff.

Her hos er at mercke/ at ſaa tit ſom Chriſtus kaldis Guds enbaarne Søn/ ſaa tit beuiſis/ hand at vere en ſand Gud/ met Faderen oc den hellig Aand/ſom ere tre Perſoner vdi en Guddommelige Natur: Derfor bekende wi Chriſtne en Gud / oc trende Perſoner/effter ſom Gud haffuer aabenbaret ſig.

Det Andet ſlags Vidnisbyrd/ huor met vor Frelſere beuiſis/at vere en ſand Gud/tagis aff hans Guddommelige Gierninger. Allereniſte Guds Gierning er dette/ at ſkabe Creatur/

oc

oc liffactig giøre Creatur / at haffue alting vnder sin Mact/ at kunde opreise Døde met egen Mact/at see Menniskens Hierter / at bønhøre Menniskens inderste Suck oc Begæring / at vere paa en tid vdi alle Christne Menniskis Hierter/at vere alle Steder tilstede. Alle disse Guddommelige Gierninger oc Vilkaar leggis Jesu Christo til vdi den hellige Scrifft / huor vdaff wryggelige besluttis/at hand er en sand naturlig Gud.

Dette Argument funderis paa denne Regel: Naar som en sigis noget paa met Sandhed/ oc tilleggis det som hører en

eniste Natur til/ da kand det icke andet vere/end at samme Natur skal jo ocsaa hannem tilleggis.

Det Tredie slags Vidnisbyrd/ huor met vor Frelsere beuisis/at vere en sand Gud/er den Dyrckelse oc Ære/ hannem beuisis oc tilleggis vdi den hellige Scrifft. Gud siger hos Propheten: Jeg vil icke giffue en anden min Ære. Det er: Den Dyrckelse oc Guddommelige Ære/ som mig ene hører til. Jeg er ene den Kielde / som alt gaat flyder aff/ Jeg er ene den som forlader Synden/Jeg er ene den som retferdig giør oc hellig giør Menisken/ Jeg er ene Menniskens

Saliggiørere/Paa mig ene skal mand tro/ Mig skal mand paakalde / Mig skal alle Creatur/ Himmel oc Jord/Engle oc Menniske ære / Ja end oc alle de vdi Helffuede ere / skulle bøye Knæ for mig. Saadan Ære oc Dyrckelse hører Gud ene til / oc giffuis vor HErre Jesu Christo vdi den hellige Scrifft.

Paulus siger/ 1. Corinth. 1. Christus er oss født aff Gud/ Visdom/ Retferdighed/Hellighed oc Genløselse / saa at huo som roser sig / eller berømmer sig / hand skal rose oc berømme sig vdi HErren/det er/vdi Christo Jesu.

Til Hebreerne vdi det 1. Capitel: Alle Guds Engle skulle tilbede hannem / det er / Jesum Christum.

Stephanus siger / Actor. 7. HErre Jesu annamme min Aand.

Paulus siger / 1. Thessal. 2. Vor HErre Jesus Christus selff / oc Gud vor Fader / som elskte oss / oc gaff oss en euig Husualelse / oc it gaat Haab vdi Naaden / hand husuale eders Hierter / oc stadfeste eder vdi all Tale oc gode Gierninger.

Paulus vdi alle sine Epistler / ynsker dennem Naade / som hand scriffuer til / aff vor HErre

Jesu

Jesu Christo. Oc 2. Corinth. 13. siger hand: Vor HErris Jesu Christi Naade/ oc Gud Faders Kierlighed/ oc den hellig Aands Deelactighed/ vere met eder allesammen.

Det Fierde slags Vidnisbyrd/ huor met vor HErre Christus beuisis/ at vere en sand Gud/ er den Chrisine Kirckis endreciige Stemme/ oc varactige Forfaring/ vdi alle deris Hierte/ som haffue en ret oc liffactig Tro til vor kiere HErre oc Saliggiørere Jesum Christum.

Athanasius vdi sin Symbolo scriffuer saa: Denne er den Catholiske Tro/ at wi hædre en

Gud

Gud vdi Trefoldighed / oc Trefoldighed vdi Enighed / saa at wi icke beblande Personerne / oc icke heller atskille Substantzen.

Thi en anden Person er Faderens / en anden Sønnens / oc en anden den hellig Aands.

Men Faderens / Sønnens oc hellig Aands Guddom er en / lige vdi Ære / oc lige vdi euig Maiestat.

Saadan som Faderen er / saadan er oc Sønnen / saadan er oc den hellig Aand.

Faderen ere icke skabt / Sønnen er icke skabt / den hellig Aand er icke skabt.

Faderen er vbegribelig / Sønnen er vbegribelig/den hellig Aand er vbegribelig.

Faderen er euig/Sønnen er euig / den hellig Aand er euig: Dog ere de icke Tre Euige/ men en Euig.

Lige som de ere icke Tre/som icke ere skabte/ icke heller Tre/ som ere vbegribelige / men en som er icke skabt/ oc en som er vbegribelig.

Disligeste ocsaa er Faderen allmectig / Sønnen allmectig/ oc den hellig Aand allmectig: Dog ere de icke Tre Allmectige/ men en Allmectig.

Saa

Saa er Faderen Gud/Søn-
nen Gud/den hellig Aand Gud:
Dog ere de icke tre Guder/ men
en Gud.

Saa er Faderen en HER-
RE/Sønnen en HERRE/oc
den hellig Aand en HERRE:
Dog ere de icke tre HERRER/
men en HERRE.

Fordi lige som wi nødis aff
den Christelige Sandhed/ at
bekende huer Person for sig en
Gud eller HERRE: Saa for-
biudis oss aff den Catholiske
Religion/ at sige tre Guder el-
ler HERRER.

Faderen er aff ingen giort/
eller skabt/ eller født: Sønnen
er aff

er aff Faderen ene/icke giort/eller skabt/ men født: Den hellig Aand er aff Faderen oc Sønnen / icke giort / icke skabt / icke født/ men vdgaaen.

Derfor er der en Fader icke tre Fadere/en Søn icke tre Sønner / en hellig Aand icke tre hellig Aander.

Oc vdi denne Trefoldighed er intet før eller siden/intet større eller mindre: Men de gantske tre Personer ere huer andre lige euige oc lige mectige.

Lige saadan er oc den Christne Kirckis Bekendelse vdi den Nicenis̄ke Symbolo: Jeg troer paa en Gud Fader Allmectige/

Himmelens oc Jordens/alle synlige oc wsynlige Tingis Skabere. Oc paa en HErre Jesum Christum / Guds eniste Søn/ som er født aff Faderen for alle Tider: Gud aff Gud / Lius aff Lius / en sand Gud aff en sand Gud/født oc icke giort: Som er en Substantz met Faderen/ ved huilcken alle ting ere giorde.

Dette beuiser ocsaa den Christelige Loffsang / som lenge er brugt vdi den Christne Kircke: Ære vere Faderen / oc Sønnen / oc den hellig Aand/ som haffuer veret vdi Begyndelsen/ oc nu er/oc bliffuer euindelige.

Den Grædske Kircke oc den Latinske / for en euig endrectig Bekendelsis skyld / bruge de den Bøn paa Grædske: Kyrie eleison / HERRE forbarme: Christe eleison / Christe forbarme: Kyrie eleison / HERRE forbarme. Met denne Bøn bekende de Christne en Gud oc tre Personer.

Disligeste alle rette Christne aff deris egen Forfaring vide / at Jesus Christus er en sand allmectig Gud. Thi vdi deris Bøn fornemme de hans Næruerelse oc Guddommelige Krafft / huor met hand trøster dennem / oc besegler sit hellige Euangelij

Sandhed vdi deris Hierter / oc giffuer dem Frimodighed / at tradze imod Døden / Synden / Helffuede / Dieffuelen / oc alle hans Lemmer / som wi oc maa læse om mange Martyrer / iblant huilcke der findis Adels Quinder oc Jomfruer / oc wsigelige mange andre / huilcke det vaar meget lysteligere / at lade sig affliffue for Christi skyld / end vere offuerflødige begaffuet met all Verdens Ære / Vellyst / Rigdom oc Glæde. Huor aff kom dette? Alt aff Jesu Christi krafftige Næruerelse / som beteede sin Guddommelige Mact oc Krafft vdi dennem. Denne samme Jesum

sum Christum haffue wi ocsaa/ som skal lade sin Næruerelse bete / saa fremt som wi hannem ellers paakalde / met it stadigt Hierte oc gaat Forset.

Saa haffuer ieg nu klarlige beuijst / at vor Frelsermand Jesus Christus er en sand Gud: Nu ville wi see / huorfaare det vaar fornøden / at hand / som skulde vere Menniskens Genløsere / skulde oc vere en sand allmectig Gud.

At vor Frelsere oc Saliggiørere skulde vere en sand allmectig Gud / er tuende drabelige Sager til: Den Første er det mangfoldige Onde/ som Menniske-

niskelig Natur vaar vndertryckt met/som kunde icke borttagis aff noget Creatur. Den Anden er Vanmectighed oc Suaghed vdi alle Creatur / til at fly igen det Gode / som Menniskene haffde forkast formedelst Synden. Om disse tuende Sager vil ieg noget omtale / paa det wi kunde dis bedre kende Christi Velgierninger / oc loffue oc prise hannem derfor / met all Tacknemmelighed/ vdi vort Liff oc Leffnet.

Det mangfoldige Onde / som Menniskelig Natur vaar vndergiffuen/ er besynderlige at see vdi Fire ting/som ere: Syndens Suarhed. Guds Vredis

Retferdighed. Dødens Mact. Oc Dieffuelens grumme Tyranni.

Syndens Suarhed vaar større / end at nogen Creaturis Mact/vere sig Engle eller Mennistke/kunde opholde hendis suare Tyngsel / oc icke falde vnder den: Fordi Syndskylden vaar wendelig oc wbegribelig / som haffde fortørnet det euige oc wbegribelige Gode/ som er Gud/ hues Maiestat der vaar formedelst vore første Forældris Synd foractet oc forringet. Derfor vaar det fornøden / at denne Synd skulde enten pinis met euig Straff / effter Guds Retfer-

ferdigheds Regel/ eller der skul-
de skee Vederlag oc Fyldist for
Synden/ effter som Guds Ret-
ferdighed vdkreffuede. Men for-
di nu at dette Vederlag oc denne
Fyldiste for Synden skulde vere
it nocksomt Værd / oc haffue en
euig Krafft / kunde det icke skee
aff noget Creatur / ja icke end
aff alle Creatur tilhobe/ derfor
vaar det jo fornøden/at den som
skulde forsone Synden/oc giøre
Fyldiste for den/ hand skulde ve-
re Gud. Thi Gud allereniste/
som hand er wendelig / saa kun-
de hand oc ene offueruinde oc ne-
derlegge det wendelige Onde /
som er Synden.

Guds Vredis Retferdighed vdkreffuede/at Straffen oc Skylden skulde vere lige. Nu efftterdi at Skylden vaar wsigelige stor / vaar oc Vreden wsigelige stor / huilcken Vrede intet purt Creatur kunde bære eller stille til freds. Derfaare vaar det fornøden/at den Meglere/som skulde stille Guds Vrede/ skulde vere en allmectig Gud. Om denne Vrede scriffuer Paulus / Roman. 1. Guds Vrede aabenbaris aff Himmelen offuer alle Menniskis Wgudelighed.

At denne Vrede kunde icke borttagis vden Meglere/ lærer Johannis Baptistæ Ord hos

Johannem / huilcke saa liude: Den som icke troer paa Sønnen / hand skal icke see Liffuet / men Guds Vrede bliffuer offuer hannem.

Vdi Synden / for huilcken Gud er vred / dragis mange onde ting tilsammen / som er: Guds Maiestatis Foractelse: En tradzig Genstridighed imod Guds Low oc Befalning: Guds Billedis (effter huilcket Mennisken er skabt /) vhørlige Beklickelse: Dieffuelens / Guds Fiendis / Efterfølgelse: It forrædeligt Affald fra Gud til Dieffuelen: Oc der offuer it vtaaligt oc vlideligt Hoffmod imod Gud / 2c. Eff-

terdi der saa meget Ont henger sammen vdi Synden/ er det icke Vnder / at Guds Vrede er saa gruelig oc saa stor.

Denne Guds Vrede kand mand kende aff vore første Forældris Straff for Synden: Aff den Straff/ som efterkom paa alle Menniske: Aff Guds Trusel: Aff atskillig Skade oc Modgang/ vnder huilcke den gantske Menniskelige Slect tuingis: Aff Dieffuelens Tyranni offuer Menisken: Aff Guds Vredis Tegen vdi Himmelen/paa Jorden/oc vdi Haffuet: Aff den euige Pinis Suarhed oc Wendelighed/huilcken Pine alle de skul-

le vndgielde/ som icke omuendis til Gud / formedelst Troen til Jesum Christum : Her offuer aff det dyrebar Værd/som er betalet for Syndskylden aff Jesu Christo. Huo er her saa blind/ at hand ey kand see / at det vaar vmueligt/at stille Guds Vrede/ vden formedelst den Meglere / som vaar allmectig / oc derfor en sand Gud.

Dødens Mact vaar større/ end at hun kunde offueruindis aff noget Creatur / saa at Plinius sagde/ (dog falskelige/) at det vaar icke Gud muelgt / at opuecke en Død. Men nu/ efterdi det skulde vere vor Megle-

ris synderlige Bestilning/at offueruinde Døden/ oc giøre hans Mact til intet/ da vaar det fornøden/ at hand skulde haffue Guddommelig Mact/oc vere en sand Gud / met huilcken Mact hand kunde baade offueruinde Døden/ oc giffue Liffuet: Fordi Gud allene er ingen ting vmueligt/ som Gabriel sagde til Mariam.

Den grumme Dieffuels Tyrannj / vnder huilcken Menniskens Slect laa fangen/ skulde oc offueruindis aff den/som skulde vere Meglere imellem Gud oc Menniskẽ. Huad det vaar Menniskelig Natur vmueligt/

lærer oss den gantske Verdens Historie/oc alle Menniskis Forfaring bestaar. Derfaare vaar det jo fornøden/ at vor Meglere skulde vere Gud / huilcken som kunde met sin Mact vndertrycke Dieffuelens Tyrannj.

Her aff kand mand vel klarlige betencke oc forstaa / at det vaar fornøden/ at vor Frelsere/ som skulde borttage alt det Onde/skulde vere en allmectig Gud.

Her hos er nu at betencke/ huor stor Guds euige Faders oc Søns oc hellig Aands Kierlighed haffuer veret mod Menniskens Kiøn. Faderen sparde icke Sønnen / men vilde lade hannem

nem lide Pine/paa det hand kunde frj oss fra euig Pine. Sønnens Vilie vaar sin Fader lydig/ tog Guds Vrede offuer sig/ oc leed derfor Kaarssens bittre Død. Den hellig Aand vil bo vdi alle deris Hierter / som omuende sig til Gud/ oc opuecke dennem/ til at giøre det som Gud er behageligt. Denne wsigelige Guds Kierlighed skal optende vdi oss Troen / Paakaldelse oc Tacknemmelighed mod Gud/ oc stadfeste vore Hierter imod Dødens Forskreckelse/ imod Dieffuelens Tyrannj/ ja imod alt det som vil omkaste vor Saligheds Haab / som wi haffue vdi vor

kiere Frelsere / vor HErre Jesu Christo.

Den Anden Sag/huorfaare vor Frelsere skulde vere en sand Gud/er den Vanmectighed oc Suaghed vdi alle Creatur/ til at igenskicke oc igengiffue Mennisken alt det Gode/som wi haffde mist for Syndens skyld. Endog alt det Gode kand begribis met dette Ord/Guds Billede/dog alligeuel hører der meget fornøden til samme Billedis Opretning vdi oss/som Paulus opregner / 1. Corinth. 1. huor hand saa siger: Christus er oss født aff Gud/Visdom/Retferdighed/Hellighed oc Genløselse/

paa det at huo som berømmer sig/ skal berømme sig vdi HERREN. Disse Fire gode ting/ huor met Guds Billede fornyes oc opreisis vdi oss/ kunde ingen Creatur tilskaffe oss/ som wi ville nu see effter huer andre.

Først skulde vor Meglere skaffe oss Visdom/ icke saadan som Verdens Visdom er/ som besluttis vnder visse Termin/ men den som er skiult for denne Verdens Førster/ huilcken Visdom som bescriffuis aff Zacharia/ at vere Saligheds Forstand/ ved Syndernis Forladelse/ for Guds Mildheds Barmhiertighed. Om denne Visdom

taler

taler Johannes Baptista / Johan. 1. huor hand siger: Jngen haffuer nogen tid seet Gud / men Sønnen / som er vdi Faderens Skød / haffuer det aabenbaret for oss.

Ja maatte mand sige / kunde icke Gud formedelst sine Engle eller Propheter aabenbare oss denne Visdom? Der suarer ieg saa til: Det er andet / at giffue eller lære Visdom som en Tienere / oc andet / at vere Visdom / det er / at vere krafftig vdi Menisket / at Menniskens Hierter annammer i sig samme Saligheds Visdom. Jt Menniskis Røst gaar ind vdi Ørene / men

Guds Søn/ som er Guds Visdom/hand opfylder Menniskens Siel met salig Visdom. Ja Menniskens Røst suser ickun vdi Legemens Øre: Men Guds Søns Liud gaar igennem alle Hierte Røder. Propheternis Ord oc andre Guds Tienere ere da fructbar/naar det Ord/som er Gud/oplader Hiertet/ oc der indgiffuer den sande Visdoms Sæd/huilcket som intet Creatur kand giøre: Huor aff er at beslutte/at vor Meglere/som saadan krafftig Visdom skulde giffue/ burde at vere en sand Gud.

Dernæst burde ocsaa vor Meglere/at forskaffe oss en fuld-

kommen Retferdighed/fordisaa ingen kand foruden en fuldkommen Retferdighed fremgaa for Guds Ansict. Men nu kunde ingen / vden Gud allene / forskaffe oss en Retferdighed / som vaar saa fuldkommen / at hun kunde recke til alle / oc vere alle oc huer til en fuldkommen Retferdighed for Gud. Heldst fordi der vdkreffuis tuende ting til / at it Menniske kand vere fuldkommelige retferdig for Gud.

Det Første er / at mand frjes fra den Vretferdighed oc Synd / som alle Menniske føre met sig vdi Verden.

Det Andet/at mand begaffuis oc prydis met Guds Lowis fuldkommelige Lydactighed / huilcken Lydactighed er den Retferdighed/ som gielder for Gud.

Intet aff disse tuende ting kunde vor Meglere haffue vdret/ vden hand haffde veret en allmectig Gud. Om det Første taléde ieg tilforn / der ieg tilkende gaff / Syndens Suarhed / oc Guds Vredis Retferdighed. Om det Andet/som er/at begaffuis oc prydis met Retferdighed/ som giør Guds Low fyldist / er det oc aabenbarligt / at ingen Creaturis Retferdighed kunde vere alle Menniske nock til Salig-

lighed/ huilcket som dog vdkreff-
uedis aff vor Meglere oc Frelse-
re/saa at hand kunde met sit Of-
fer/ det er/ met sin Døds oc Pi-
nis Værdskyld giøre fyldist for
alle Menniskers Synder/oc for-
tage all deris Syndskyld. Der-
næst/at hand kunde met sin Lyd-
actighed/effter Lowen/ giøre al-
le Menniske retferdige for Gud/
som tro paa hannem. Saa si-
ger derfor Paulus om Christo/
vor Meglere: Gud giorde han-
nem/ som viste ingen Synd/ til
Synd (det er/ hand lagde alle
Menniskis Syndskyld paa han-
nem/ oc lod hannem derfor taa-
le Død oc Pine/) for oss/ paa
det

det wi alle skulde bliffue Guds Retferdighed vdi hannem. Det er/ paa det at hans Retferdighed kunde oss tilregnis til Retferdighed for Gud. Derfaare siger Paulus: Christus er Lowens Fuldkommelse / huer den som troer til Retferdighed. Her aff seer mand oc vel/at vor Frelsere skulde vere en sand Gud.

Det Tredie Gode/ som vor Meglere skulde oss tilskaffe / er Hellighed oc Helliggiørelse/huilcket som intet Creatur kunde vdrette/huorfaare det vaar fornøden/ at vor Meglere oc Frelsere skulde vere en sand Gud: Fordi der kand ingen giffue den hellig

Aand / som hellig gior Menni-
sken/ vden Gud allene.

Her skal mand acte/at denne Helliggiørelse settis tuert imod Synden: Oc effterdi vdi Synden er tuende ting/som er Menniskens Last/ oc Menniskens Skyld/ settis denne Hellighed baade imod Lasten / oc imod Skylden. Saa haffuer denne Hellighed sig vdi tuende maade: Naar hun settis imod Menniskens Skyld / da bemercker hun Syndens Forsonelse oc Affslettelse / formedelst Christi Blod. Men naar hun settis imod Menniskens Last/ det er/ Offuertrædelser oc atskillig Breck / da be-

mercker hun Menniskens Fra-
skillelse fra onde oc forgifftige
Menniske/oc det formedelst Kiø-
dens Dræbning/at mand staar
imod onde Tancker / nederdriff-
uer oc demper onde Affecter / oc
kiødelige Huskud til Synd/ hol-
der sig fra lastelige oc onde Gier-
ninger aff sin gantske Mact.
Dernæst formedelst Aandens
Liffactiggiørelse / til all Lydac-
tighed / til gode Tancker / gode
Begæringer/ gode Affecter/go-
de Gierninger. In Summa/
saa at mand forsager Dieffue-
len oc hans Gierninger/ oc hol-
der sig til Gud met sit gantske
Hierte.

Denne Helliggiørelse kalder S. Paulus en Aandelig Omskærelse/Philip. 3. der hand saa siger : Wi ere Omskærelsen / som dyrcke Gud vdi Aanden/ som berømme oss vdi Christo / oc icke forlade oss paa Kiødet. Derfaare er det den rette oc Aandelige Omskærelse / naar mand hensetter all Kiødens Fordristelse/ oc berømmer sig allene vdi Christo / oc haffuer Vilie til at tiene Gud aff Troen / met en god Samuittighed. Denne er den rette Helliggiørelse/ som vor Frelsere tilskaffer oss aff sin Guddommelige Mact.

Det Fierde Gode/ som vor Frelsere skulde oss tilskicke/ er en fuldkommen Gienløsning.

Denne Genløsning først nødactige vdkreffuer / at vor Meglere oc Genløsere skal alle steder vere til stede vdi sin Kircke / det er/vdi alle dem som tro paa hannem/ ihuor de ere vdi denne vjde Verden. Men huo kand nu vere paa en tid tilsammen oc altid vdi saa mange atskillige Steder/ vden Gud allene?

Dernæst vdkreffuer oc denne Genløsning/ at vor Genløsere skal ocsaa vere en Væctere/ som tager vare paa den gantske Christne Kircke/ oc paa alle

hendis Lemmer / imod Dieffuelens oc onde Menniskis atskillige Finantzer / Raad oc Lurerj.

Fremdelis hører ocsaa til en Genløsere / at hand kand see ind vdi Menniskens Hierte / paa det at hand icke bedragis met Øyenskalckhed: Men efterdi nu / at Gud allereniste er den som see kand Menniskers Hierter oc inderste Affecter / vaar det fornøden / at vor Frelsere skulde vere en sand Gud.

Ydermere hører det ocsaa vor Genløsere til / at hand kand alle steder høre deris Hiertens Suck / som hannem paakalde / huilcket aller-

allerenifte Guddommelig Mact bequemmer.

Item/ skal vor Genløsere oc Frelsere opuecke de Døde/ paa den yderste Dommedag/ huilcken Gierning gaar offuer alle Creaturis Mact/ ja alle Guds Creatur kunde icke aff deris egen Mact opuecke en Flue/ meget mindre alle Menniske/ hues Legeme ere i atskillige maader foruende/ huilcket vor Frelsere skal dog giøre vdi it Øyeblick/ saa maa hand vdi Sandhed vere en allmectig Gud.

Paa det sidste/ skal vor Genløsere giffue oss/ som ere opreiste aff Døde/ oc tilforn hensoffne

vdi

vdi Troen til hannem / it euigt Liff / euig Ære oc euig Salighed. Men huo kand det giøre / vden Gud alleniste? Saa haffuer ieg nu nockſom beujſt / at vor Meglere oc Saliggiørere er en ſand Gud / oc huorfaare det vaar fornøden / at hand ſkulde vere Gud.

Om det Tredie.

DEt Tredie / ieg faaregaff / ſom Chriſtne bør at vide om Jeſu Chriſto / vor Frelſere / er / at hand er it ſant Menniſke / oc huorfaare det vaar fornøden / at hand ſkulde vere it Menniſke. At hand vaar

født it Menniske / oc er nu it Menniske / oc skal euindelige bliffue it Menniske / troer alle Christne. Gud loffuede vdi Mosi Første Bogs Tredie Capitel / at vor Frelsere skulde vere Quindens Sæd. Gud loffuede Abraham / at alle Menniske skulde velsignis vdi hans Sæd. Gud loffuede Kong Dauid / at hans Søn skulde sidde paa hans Kongelige Sæde/oc regære euindelige. Esaias spaade/at en fructsommelig Jomfru skulde føde en Søn / oc kalde hannem Emanuel / det er/Gud met oss/ det er / som skulde vere baade Gud oc Menniske.

Met disse Prophecier komme de Euangeliske Historier offuer ens. Den Engel Gabriel bleff forskicket aff Gud til Mariam/ Jomfru / oc forkyndede hende/ at hun skulde føde en Søn / oc kalde hannem Jesum / som skal ocsaa hede Guds allmectigis Søn. Men der hun hørde det/ forundrede hun sig / oc sagde: Huilckelunde kand det skee / thi ieg icke kender Mand? Da suarede Engelen/oc sagde til hende/ at hun skulde vndfange aff den hellig Aand / det er/ at hun icke skulde vndfange aff Mands Sæd / effter Naturens Løb / men aff Guds Krafftighed/effter

Guds vise Raad. Oc besluttede sin Tale met denne Sententz / som alle Christne bør altid at haffue for Oyen: Der er ingen ting for Gud vmueligt. Ottende Dagen / effter hand vaar født / bleff hand omskaaren / som andre Jødske Børn effter Lowen. Hand bleff opfødt aff Joseph oc Maria / voxte vdi Naade oc Visdom for Gud oc Mennisken / oc fantis vdi alle maade at vere it naturligt Menniske / haffde Legeme oc Siel / oc alle Mennistelige Proprieteter oc Vilkaar / foruden Synd. Det er vor Christelige Tro om Jesu Christi Manddom / som wi ocsaa

saa bekende vdi vor Trois Artickle / oc sige : Jeg troer paa Jesum Christum / vor HErre / som vaar vndfangen aff den hellig Aand / oc født aff Jomfru Maria.

Huorfaare vaar det fornøden/at vor Frelsere oc Genløsere skulde vere it sant Menniske? Fire Sager kand mand opregne aff den hellige Scrifft / hui at Christus skulde vere it sant Menniske.

Den Første er Guds Retferdighed.

Den Anden er Guds Billedis/ som Mennisken vaar skabt effter/Fornyelse vdi Mennisken.

Den Tredie er vor Vdkaa-relse til Guds Børn.

Den Fierde er Vißhed om vor Opstandelse aff Døde.

Den Første Sag/ huorfaare Christus skulde vere it Menniske/ er denne: Guds Retferdighed vdkreffuede/ at de Wlydighed imod Gud/ som skede vdi Menniskelig Natur/ skulde igen oprettis vdi den samme Menniskelige Natur. Thi det bequemmer Guds Retferdigheds Ordning/ at efftedi Menniskens Kiøn haffde syndet vdi it Menniske Adam/ at it Menniske vdi Menniskens Slect/ som vaar fri for Synd/ skulde vndgielde

Straffen/ til it fyldiste Værd for alle de andre. For denne skyld annammede vor HErre Menniskelig Natur / oc bleff it sant Menniske/oc tog Adams Person oc Sag paa sig/ at hand kunde vndgielde Syndens Straff oc Skyld/ vdi Menniskelig Natur/ vdi huilcken hun vaar bedreffuen. Derfaare siger Paulus/ Rom. 5. Om Døden regnerede aff ens Synd/formedelst en/(det er/Adam/) meget mere skulle de/ som annamme den offuerflødige Naadis Gaffue oc Retferdighed/ regnere vdi Liffuet/ formedelst ene Jesum Christum. Fremdelis siger Paulus: Lige som de

mange (det er/alle Menniske/) bliffue Syndere formedelst ens (det er/Adams/) Vlydighed/ saa skal formedelst ens (det er/ Christi/) Lydactighed/mange bliffue retferdige. Item/ 1. Corinth. 15. Fordi Døden er kommen ved it Menniske/ (som er Adam/) skulde oc de Dødis Opstandelse skee ved it Menniske/ (det er/ ved Jesum Christum.) Hebr. 2. Fordi Børnene vaare deelactige vdi Kiød oc Blod/ skulde hand ocsaa disligeste vere deelactig vdi Kiød oc Blod/paa det at hand formedelst Døden kunde nederlegge hannem/ som haffuer Herredom formedelst

Døden / det er / Dieffuelen. Her til hører ocsaa den hellige Mands Jrenei Ord: Det burde hannem / som skulde dræbe Synden/ oc igenløse Mennisket/ som vaar skyldig til Døden / at bliffue det samme/som det vaar/ det er/ it Menniske. Oc Augustinus siger: Kiødet forblindede dig/ Kiødet heler dig: Ja derfor kom Christus/ at hand vilde met Kiødet vdslycke Kiødens Last.

Den Anden Sag / huorfaare vor Frelsere skulde vere it Menniske/ er/ at Guds Billede/ som Mennisken vaar skabt effter/ skulde vdi Mennisken oprettis igen. Oc det kunde icke skee/ vden

vden formedelst Guds naturlige Billede / som er hans euige enbaarne Søn/ som ocsaa derfor tog Manddom / at hand vilde opreise vdi alle dennem Guds Billede / saa mange som hannem troer paa/oc indplantis vdi hans Legeme/ formedelst en liffactig Tro. Derfor siger den hellige Athanasius : Det vaar bequemmeligt/at Guds Søn skulde annamme Menniskelig Natur/at denne Person/som er Faderens rette oc naturlige Bilde/skulde igenskicke Guds Bilde vdi oss.

Den Tredie Sag/huorfaare vor Frelsere oc Genløssere skul-

de vere it Menniske / er / at wi formedelst hannem skulde bliffue Guds Børn: Thi derfor annammede hand Menniskelig Natur / oc vilde vere oss tilbunden vdi Menniskelig Natur / oc bliffue vor Broder / at naar wi bliffue hans Lemmer ved Troen / skulle wi oc vere oc hede Guds Børn. Ja derfor ere wi oc kaldis Guds Børn / fordi ved Troen ere wi vdi Christo / som er hans naturlige Søn / thi vdi Christo haffuer Faderen oss kiere / oc holder oss for sine Børn. Saa siger Johannes vdi det 1. Capitel: Hand haffuer giffuet alle dem / som tro paa hans Naffn / denne

Ære /

Ære / at de skulle vere Guds Børn. Dette beuiser ocsaa Paulus / Galat. 4. huor hand saa siger: Der Tiden vaar fuld-kommen / vdsende Gud sin Søn / født aff en Quinde / Lowen vn-dergiffuen / paa det hand kunde igenløse dennem / som vaare vn-der Lowen forplictige / paa det wi skulde vdkaaris til hans Børn: Oc fordi wi ere Guds Børn / haffuer Gud vdsent sin Aand vdi vore Hierter / som raa-ber Abba / (det er /) Fader. Vdi denne Mening scriffuer ocsaa Ireneus / oc siger / at wi kunde icke haffue bleffuet deelactige vdi Vdkaarelsen til hans Børn /

vden wi haffde annammet Deelactighed aff hannem ved Sønnen/det er/vden hans Søn haffde bleffuet Menniske met oss.

Den Fierde Sag/huorfaare vor Frelsere skulde vere Menniske/ er en Visshed om vor Opstandelse fra de Døde : Fordi vor Opstandelsis Visshed/Mact oc Krafftighed staar her vdi/ at vor Meglere oc Saliggiørere er it Menniske. Derfor er det vort eniste Haab oc Visshed / som wi haffue om vore Legemis Opstandelse/at Christus/vor Genløsere / haffuer annammet vort Legeme : Fordi det Legeme wi nu haffue / som er vndergiffuet at-

skillig Skrøbelighed oc Forderff-
uelse/er allerede opuact vdi Chri-
sto / oc er indkommet vdi Him-
merigis Rigis Eyendom / oc er
bleffuet der wdødeligt. Derfor
skulle wi opueckis oc opstaa aff
Døde paa den yderste Dag/for-
medelst den Krafft / som er vdi
Christi ærefulde Legeme / huor
met hand er oss tilbunden: Saa
skulle wi ocsaa begaffuis paa
vort Legemis vegne / met Wdø-
delighed / saa at wi aldrig mere
skulle dø / men vere lig vor Bro-
der Christo vdi Ewighed/nyden-
dis met hannem Glæde oc Sa-
lighed. Det giffuer Paulus til-
kende/ der hand siger/1. Cor. 15.

Christus er opstaaen aff Døde/ den første Fruct aff dennem/som ere hensoffuede. Efterdi at Døden vaar kommen ved it Menniske/saa skal ocsaa Opstandelsen aff Døde skee ved it Menniske. Fordi lige som de ere alle døde ved Adam / saa skulle de alle liffactig giøris ved Christum.

Derfaare naar Menniskẽ falder nogen Fristelse paa / om Legemens Opstandelse/da skulle de opløffte deris Hierte til Jesum Christum / som er opstaaen aff Døde / hand kand opreise oss/ fordi hand er en allmectig Gud/ oc hand vil / fordi hand er vor

Broder/ deelactig vdi den samme Menniskelige Natur / som wi ere. Derfor siger Paulus/ Philip. 3. Vort Hiem er vdi Himmelen/ huor fra wi fortøffue Frelseren/ den HErre Jesum Christum/ huilcken som skal omskicke vore ringe Legeme/ saa at de bliffue hans ærefulde Legeme lige/ ved den Krafft oc Mact/ met huilcken hand kand sig alle ting vndergiffue.

Saa haffuer ieg nu faaregiffuet Fire drabelige Sager/ huorfaare det vaar storlige fornøden/ at vor Frelsere skulde annamme Manddom/ oc bliffue oss lig vdi Menniskelig Natur/

huil-

huilcke Sager wi altid skulle betencke vdi vore Hierter/ paa det wi kunde opueckis til Tacknemmelighed mod Gud Fader/ som lod sin Søn saa forringe/ at hand bleff it Menniske/ oss til en Genløselse oc Salighed.

Om det Fierde.

DEt Fierde Stycke/som ieg faaregaff/ der Christne Menniske skulle vide om vor Frelsere Jesu Christo/er/at hand er en Person/oc huorfaare det vaar fornøden/ at hand skulde vere en Person.

At hand er en Person/oc icke tuende Personer/som de ere tuen-

de Naturer/beuise iblant mange disse efterfølgendis Vidnisbyrd.

Johannes i det 1. Capitel siger: Ordet bleff Kiød / det er/ Guds Søn bleff Menniske. Der hos setter hand : Oc wi saae hans Herlighed/ som Guds enbaarne Søns. Haffde det nu veret tuende Personer/ da haffde hand sagt: Wi saae deris Herlighed / oc icke hans Herlighed. Matth. 3. liudde denne Gud Faders Røst offuer Jesum/Mariæ Søn / der hand vaar døbt aff Johanne: Denne er min elskelige Søn/vdi huilcken mig er behageligt / hører hannem. Her kender Gud Fader Mariæ Søn

for

for sin Søn / oc siger : Hører hannem. Haffde det veret tuende Personer / da haffde hand sagt : Hører dennem. Ephes. 4. siger Paulus saaledis : Christus / som nederstigede / hand er den samme som opfoer offuer alle Himle / paa det hand alle ting skulde opfylde.

Det bekende alle Christne / effter som screffuet staar vdi det Symbolo / som tilleggis den hellige Athanasio.

Det er en ret Tro / (siger hand/) at wi tro oc bekende / at vor HErre Jesus Christus / Guds Søn / er Gud oc Menniske. Hand er Gud aff sin Faders

Sub-

Substantz/født før end Verden/ oc it Menniske aff sin Moders Substantz/født vdi Verden. En fuldkommen Gud / it fuldkommet Menniske / aff fornufftig Siel oc Menniskelig Kiød. Hand er Faderen lig paa sin Guddoms vegne / ringere end Faderen paa sin Manddoms vegne. Huilcken endog hand er Gud oc Menniske / er hand icke tuende/ men en Christus. Ja hand er en/ icke saa at Guddommen er omuent til Kiød/men i det at Manddommen er annammet aff Gud. Hand er aldelis en / icke vdi Substantzens beblandelse/ men vdi Personens Enighed. Fordi

lige

lige ſom fornufftig Siel oc Kiød er it Menniſke / ſaa er Gud oc Menniſke en Chriſtus.

Huorfaare det vaar fornøden / at Jeſus Chriſtus / Gud oc Mand / ſkulde vere en Perſon / oc icke tuende Perſoner / ſom der ere vdi hannem tuende Naturer / ere mange drabelige Sager / aff huilcke ieg vil nogle opregne.

Den Første : Vor Meglere / Gud oc Mand / ſkulde vere en Perſon / paa det hand kunde giøre Gud oc Menniſken til it / derfor er hand Faderen tilføyet met ſand Guddom / oc Menniſken met ſand Manddom / at hand ſaa

saa kunde tilhobe binde Gud oc Menniſken.

Den Anden : Den ſom ſkal vere Meglere imellem dem ſom ere wens / hand kand intet vdrette/om hand tilhenger den ene/ oc er wens met den anden / derfor er det tilbørligt/ at en Meglere er begge Parter anhengendis. For denne Sag ſkyld er vor Meglere Jeſus Chriſtus met ſin Guddommelige Natur tilføyet Gud / ſom vaar fortørnet met vor Synd / oc met Menniſkelig Natur tilføyet Menniſken/paa det hand kunde ſammen binde begge Parter/ſom vaare wens/ det er / Gud oc Menniſken/ met

den Societet oc Menskab/ hand haffde met begge Parter / som Ireneus siger vdi sin 3. Bogs 20. Capitel / huor hand lærer/ huorfaare Guds Søn haffuer annammet Menniskelig Natur/ oc er bleffuen sant Menniske. Det vaar tilbørligt / (siger hand/) at den som er Meglere imellem Gud oc Menniskien / at hand forligte dennem / for den Enighed oc naturlige Fryndskab / hand haffuer met begge Parter / saa at hand kunde vdrette/at Gud annammede Menisket/oc Menisket gaff sig vnder Gud. Theodoretus siger saa : Lige som den der vil forlige

To/

To/ som ere wens/ hand giffuer sig imellem dem baade/ oc holder den ene met sin høyre Haand/ oc den anden met det venstre/ oc der met kommer hand dennem til/ at giffue huer andre Haand/ oc forliger dem: Saa giorde hand/ der hand haffde forenet Guddommelig Natur met Menniskelig Natur/ da giorde hand Fred imellem dem indbyrdis/ som icke kand ryggis eller atskillis.

Den Tredie Sag: Om vor Meglere/ vor HErre Christus/ haffde icke veret en Person/ da haffde icke hans Gierninger/ som hand giorde/ til at igenløse oss

met / veret it nøyactigt oc fuld⸗
somt Værd for Synd/met huil⸗
cken den euige Gud vaar fortør⸗
net oc foractet. Menniſken vaa⸗
re vnder Døden/ for Synden/
huilcken ſom ſkulde met Døden
offueruindis : Men nu kunde
den / ſom vaar ickun alleniſte
Gud/icke ſmage oc lide Døden/
oc den/ ſom vaar ickun Menni⸗
ſke/ kunde icke heller offueruinde
Døden. Derfor bleff Gud Men⸗
niſke/ at Gud oc Menniſke baa⸗
de kunde oc ſkulde giøre fyldiſt
for den euige Død / ſom Men⸗
niſkens Slect vaar ſkyldig til at
lide / derfor annammer Guds
euige Søn Menniſkelig Natur
paa

paa sig/saa at Gud oc Menniske bliffuer en Person / at de Gierninger / som Christus vdretter ved Menniskelig Natur / kunde haffue euig Krafft oc Værdskyld.

Saa haffuer Jesu Christi Død oc Blod / ja alle hans Velgierninger oc Pinsel / som hand giorde oc leed / vdi oc paa sin Manddoms Natur / en vbegribelig Værdighed / vdi alle maade fuldkommelig / oc it Værd / som icke vurdis kand / eller lignis ved nogen ting / i Himmelen eller paa Jorden / aff den Enighed / at Guddommelig Natur oc Menniskelig Natur ere sammen komne / at de giøre en Person /

saa at Gud oc Mand er en Christus. Her vdaff er all mact oc all Krafft / til at afflette Synden / at forlade Synden / at giøre retferdige / at giøre liffactige oc salige / alle dem som tro paa denne vor Frelsere Jesum Christum: Endog at Christus haffuer lidt vdi Kiødet / som Petrus siger / da tilregnis alligeuel Pinen / oc hendis Værdskyld / Christi Person / for den Samkomme skyld / at tuende Naturer / Guddommelig oc Menniskelig / giør en Person. Det kand forstaais aff denne Lignelse:

Jt Menniske haffuer Siel oc Legeme / oc somme Gierning vdretter

retter

retter det ved Sielens Krafft/ som er/ at tencke/ regne/ telle/ oc andet saadant/ oc somme vdretter det ved Legemens Mact/ som er/ at tømre/ hugge/ scriffue/ gaa/ staa/ oc andet saadant/ vere sig enten Ont eller Gaat. Dette altsammen/ som Mennisken vdretter/ vere sig ved Siel/ Legeme/ eller begge tilsammen/ tilregnis Menniskens Person. Saa er det oc met vor HErre Christo/ somt vdretter hand met sin Guddoms Natur/ somt met sin Manddom/ dog skal det altsammen tilleggis Christo gantske/ som er Gud oc Menniske. Derfor hører Christi Død/ som

hand leed paa sin Manddoms Natur / til den gantske Person/ som er Gud oc Menniske. Oc derfor siger Lucas ret / at Gud haffuer atspurt oc bekommet sig en Kircke met sit Blod. Dissligeste siger hand oc met Sandhed/ at Jesus / Mariæ Søn/ skabte Himmel oc Jord/fordi at Jesus oc Guds euige Søn er en Person.

Det vil oc den hellige Cyrillus/som saa siger : Fordi det Legeme / som er Guds Søns eget Legeme/ haffuer lidt Pine/ derfor sigis det ret / at Guds Søn haffuer lidt for oss. Ja / her aff kommer det/ met it Ord at sige/

at alle Christi Gierninger/ som hand haffuer giort / at frelse oss met / ere Guddommelige/ wbegribelige / salige / saa at ingen ting kand vurderis eller lignis met dennem/ enten vdi Himmelen eller paa Jorden/som tilforn er sagt.

Her haffuer nu en Samuittighed / som er bange for sin Synds mangfoldighed/en wsigelig Husualelse oc Trøst. Er Christi Død saa dyrebar/saa at ingen ting kand lignis ved hannem/da gaar hand meget offuer min Synd / ihuor stor hun er. Derfor siger Augustinus:Guds Barmhiertighed er meget større

end alle Synderis Wselhed. Oc Paulus: Huor Synder ere offuerflødige/ er ocsaa Naaden offuerflødige/ ja Naaden er meget mere offuerflødig end Synden er.

Om det Femte.

DEt Femte Stycke/som ieg faaregaff/ at tale om Jesu Christo/det er/at hand er Menniskens Saliggiørere/ oc huorlunde hand samme Saligheds Bestilning vdretter. Endog at denne Part er tit oc offte rørt/ vdi det som er screffuet tilforn/dog er det icke nocksom forklaret/ met sine Puncter oc Artickle/

tickle/ som tilbørligt er. Derfor vil ieg nu vjdere der om tale/ oc først faaregiffue Vidnisbyrd aff Scrifften/ at Christus er Menniskens Saliggiørere/ dernæst vil ieg forklare/ huorledis hand er Saliggiørere.

Moses siger vdi sin Første Bog: Quindens Sæd skal sønderbryde Slangens Hoffuet. Det er: Christus skal nederslа Dieffuelens Gierninger/ oc hielpe Mennisken fra Synden/ Døden/ Fordømmelse oc Helffuede/ oc giøre dennem retferdige/ liffactige/ velsignede/ oc indføre dennem vdi Guds Rige.

Det

Det samme er det / der Gud siger til Abraham: Vdi din Sæd skal alle Slecter velsignis. Det er: De skulle frjes fra Forbandelse / oc bliffue salige.

Siger ocsaa Gabriel til Jomfru Maria: Du skalt kalde hannem Jesus / fordi hand skal frj sit Folck fra deris Synder.

Sagde oc Engelen til Hyrderne: See ieg forkynder eder en stor Glæde / at eder er født en Frelsere vdi Bethlehem.

Dissligeste siger Paulus: Det er en viss Tale / oc værd at anamme / at Jesus Christus er kommen vdi Verden / at frelse Syndere. Huad vil ieg mange

Vidnisbyrd faaregiffue? Den gantske hellige Scrifft holder oss denne Lærdom faare / at Jesus Christus er Verdens Frelsere.

Men huorlunde er hand da Verdens Frelsere oc Menniskens Saliggiørere? Met Fem Velgierninger / som hand beuiser mod oss.

Den Første: Hand giffuer oss den rette Visdoms Forstand / som wi icke haffde.

Den Anden: Hand borttager Synden fra oss / som wi haffue.

Den Tredie: Hand giffuer oss Retferdighed / som wi icke haffue.

Den Fierde: Hand helliger oss met sin Aand / oc igenføder oss / at wi bliffue Guds Børn / som wi icke vaare.

Den Femte: Hand frjer oss fra Helffuede / som wi fortient haffde / oc indfører oss vdi euig Saligheds Eyedom / som hand oss fortient haffuer.

Om disse Fem Velgierninger / huor met Christus vdretter vor Genløsning / vil ieg aff den hellige Scrifft kaartelige scriffue.

Den Første Velgierning.

OM den Første Christi Velgierning / som er / at hand giff-

giffuer oss den rette Visdoms Forstand/ som wi icke kunde bekomme met vor Sind/ Skiel oc Fornufft/taler Johannes Euangelista om/oc siger: Jngen haffuer sect Gud/men hans enbaarne Søn haffuer aabenbaret oss hannem. Denne Visdom kalder Zacharias Saligheds Forstand/om Syndernis Forladelse/ ved Guds Barmhiertighed. Christus siger: Dette er det euige Liff/at Mennisken kende dig/ at vere en sand Gud / oc at Jesus er Christus/ som du haffuer vdsent. Naar mand seer til all Verdens Visdom/da er den plat intet at regne mod denne Visdom/

dom / ja er icke at regne for en taar Vand mod det store vjde Haff/eller it Sandkorn mod all den Sand/ som vdi all Stranden oc den gantske Verden findis kand. Thi huad er Timeligt mod Euigt? Huad er Menniskeligt mod Guddommeligt? Ja denne Himmelske Visdom / det er / det hellige Euangelium / er den fuldkomne Visdom/ som wi haffue aff vor kiere Frelsere Jesu Christo.

Den Anden Velgierning.

OM den Anden Christi vor Frelseris Velgierning / som

som er/at hand borttager Syn-
den fra oss/ som wi haffue/ siger
saa den hellige Johannes Ba-
ptista/ Joh. 1. See Guds Lam/
som borttager Verdens Syn-
der. Det er: Denne Jesus er
den / som skal offre det Offer/
huor met hand skal fyldist giøre
for den gantske Verdens Syn-
der.

Men paa det wi kunde kom-
me til ydermere Forstand / om
dette merckelige Vidnisbyrd /
som Johannes Baptista giffuer
her om Jesu Christo / vil ieg
først antegne / huorfaare hand
kaldis it Lam / oc Guds Lam.
Dernæst / huad dette Lam vd-

retter. Det Tredie / for hues skyld hand det giør.

Hui kaldis Jesus it Lam?

Der til ere tuende Sager / som ieg effter huer andre vil forklare.

Den Første Sag / huorfor Jesus kaldis it Lam / er / at S. Johannes der met vilde paaminde Jøderne oc oss / om Figuren / som faaregick vdi det gamle Testamente / oc om Forjettelsens Fuldkommelse (som Johannes kalder Sandhed /) vdi det Ny Testamente. Lowen (siger Paulus / Hebr. 10.) haffuer Skygge om de tilkommendis gode ting / icke det rette Billede / det er / Sandhed eller Guds Forjettelsis

sis Fuldkommelse. Derfor vaar det Lam / som Jøderne kaldede Paaskelam/baade en Amindelse om den Velgierning / som dennem vaar vederfaret/ oc en Atuarsel oc Paamindelse om den Velgierning / som de haffde at foruente. Fordi lige som det Paaskelam paaminte Jøderne/ huorlunde Gud haffde frelst dennem vdaff den Egyptiske Trældom/effter de haffde ædet Paaskelammet vdi Egypten/ aff Guds Befalning : Saa bemerckte oc samme Paaskelam/at Christus skulde formedelst sit Offer forlige Menniskens Kiøn met Gud/ oc frj dennem fra Syndens oc

Dieffuelens Trældom/ oc giøre dennem frj. Derfor kaldis nu Christus met Figurens Naffn/ det er/ it Lam / at mand skal vide / at Jesus Christus er den/ huilcken det Paaskelam vdi det gamle Testamente bemerckte. Fordi det er en almindelig Brug vdi den hellige Scrifft/ at giffue de Tegen / som bemercke noget/ oc de ting / som bemerckis ved noget Tegen/ de samme Naffn/ paa det mand dis bedre kand vnderuisis / baade om Tegene oc deris Bemerckelse.

Derfor kaldis ocsaa Christus Petra, det er/ en Steenklippe / fordi det er fuldkommet vdi

Christo/det som den Steenklippe bemerckte vdi Orcken. It slags Offer i det gamle Testamente kaldis Mildoffer / fordi det bemerckte det rette Mildoffer / som Christus offrede for oss paa Kaarssens Galie / som ocsaa derfor kaldis Mildoffer.

Her hos giffuer ocsaa Johannes tilkende / i det hand kalder Christum it Lam / at hand skulde slactis til it Offer / oc skulde der met giøre Ende paa alle Leuitiske Offer / som vaare vdi Brug / indtil Christus bleff offret paa Kaarssens Galie. Ja derfor siger Baptista : See Guds Lam. Lige som hand vilde

saa sige: J Jøder haffue nu offret Paaskelam vdi mange Aar/ men see her er det rette Lam/ som er purt oc reent / foruden all Synd oc Smitte/ som er behageligt/ oc maa derfor vel kaldis Guds Lam / som ene er it fuldkommet Offer/der er nock for alle Menniske. Derfor siger Bernhardus: Huo kunde bedre borttage Synden/end den som vaar foruden Synd? Hand kand foruden all tuil to mig reen/ som er selff foruden all Smitte. Den Haand som er foruden støff/kand best affstryge Skarnet aff Øyet.

Saa haffuer ieg nu sagt/ huorfaare Christus kaldis it

Lam/ oc Guds Lam besynderlig. Nu ville wi see ydermere / huad dette Lam haffuer vdret. See/ siger Johannes / Guds Lam / som borttager Verdens Synder. Det er: Jesus formedelst sit Offer / Pine oc bittre Død/ borttager Verdens Synd/ i det hand forløser Verden aff Syndens Byrde/ oc legger Syndens Byrde paa sig/ paa det at hand kand hende affslette formedelst sin Døds oc Pinis Værdskyld. Saa ere nu alle Verdens Synder kast paa dette Guds Lam/ vor HErre Jesum Christum / Gud oc Menniske/ paa det hand ene skulde vngielde Syndskyl-

den/ oc bære for oss Guds Vrede oc velfortiente Forbandelse. Endog at Christus/ dette Guds Lam/ vaar friſfor all Synd oc Straff/ da tog hand alligeuel paa sig vdi Sandhed/ baade vor Skyld/ oc den Straff/ som Synden haffde fortient. Derfor siger Esaias: Gud lagde paa hannem allis vor Ondskab. Derfor kalder ocsaa Paulus Christum Maledictum, det er/ Forbandelse. Gal. 3. siger hand: Christus/ som vaar bleffuen Forbandelse for oss/ igenkiøbte oss fra Lowens Forbandelse. For den samme Sag kalder oc Paulus vor HErre Christum

Synd/

Synd/der som hand siger/2. Corint. 5. Gud giorde den som icke viste Synd / til Synd for oss. Det er : Gud hand lod sin Søn saa forringe / at hand vaar for Gud regnet/at vere den/som all Synd haffde giort / paa det at wi kunde bliffue retferdige aff hans Retferdighed.

Her aff kunde wi forstaa/ huad mand skal acte om vor HErris Jesu Christi Død oc Pine / huilcket ieg nu met faa Ord vil beslutte.

Vor HErre Jesus Christus/ Joh. 17. selff met sine egne Ord befatter kaartelige/ huad mand

skal holde om hans Død oc Pine / huor hand saa siger: Jeg helliggiør mig selff for dennem / paa det de skulle helliggiøris vdi Sandhed. Jeg helliggiør mig / siger hand. Det er: Jeg er fraskilt fra Syndere / oc tilhenger Gud / met en fuldkommelig Kierlighed oc Lydighed / offrer min Fader mig selff paa Kaarssens Altere / til at vere it Soneoffer / at alle de som tro paa mig / skulle for mit Offers Værdskyld skillis fra den Vgudeligis Verdens Slemhed / oc tilføyes oc tilsammen bindis met Gud / formedelst en liffactig Tro / oc der met skulle offre sig selff / til it helligt Offer /

fer /

fer/paa det de kunde vere hellige euindelige.

Saa taler Christus her om sin Død oc Pine/som hand kalder en Helliggiørelse / det er/ it helligt Offer/som hand giør for sine Discipler / det er / for alle dem som skulle tro/paa det at de kunde / formedelst hans Pinis Værdskyld / bliffue hellige/ som it helligt Offer. Saa skulle wi her befatte met faa Ord/ huad mand skal holde om Jesu Christi Pass / det er/ Død oc Pine: At Jesu Christi Pass / Pine oc Død er it Soneoffer / vdi huilcket Guds Søn haffuer offret sig selff sin Fader / paa det at

hand

hand der met vilde hielpe fra Synd oc euig Død / dennem som tro paa hannem.

Saa haffue wi her Suar til disse Spørsmaal: Huo offrede? Den euige Prest Jesus Christus. Huad offrede hand? Sig selff. Huor offrede hand sig? Paa Kaarssens Altere / formedelst sin haarde oc bittre Død. Huem offrede hand sig? Sin Fader / hues Vrede hand stillede met sit Offers dyrebare Værd. For huem offrede hand sig? For Mennisken. Huo bliffuer deelactig vdi hans Offer? Alle de som tro paa hannem.

Wi haffue nu seet/ huad det Lam haffuer vdret/ som er/ hand haffuer taget Menniskens Synd paa sig/oc vndgielder for hende. Nu ville wi ydermere anſee det Ord Verden/ fordi hand siger : Guds Lam tager Verdens Synder bort. Hand siger icke Menniskens/men Verdens/ paa det wi skulle vide / huor vjt Jesu Christi Offers Værdskyld strecker sig. Der haffuer veret vdi fordum tid / oc endnu er / tuende slags Lærere / som her forgribe sig. De Første mene/ at Christi Død oc Offer kommer icke alle til gode / men nogle faa / som ere besynderlige vd-

ualde. De andre mene / at der ere nogle Synder/som icke kunde forladis / for Jesu Christi Døds oc Pinis Værdskyld. Disse falske Meninger vil ieg her kaartelige skamfutte/oc met klare Guds Ord nederlegge.

De Første haffue en Stoiske Mening/aff Scriifftens vrange Forstand/ oc lære/at Gud haffuer skabt somme Menniske til euig Salighed/oc somme til euig Fordømmelse/ihuad de tro eller giøre. Denne Mening er skendelig oc bespaattelig imod Gud/ oc fører mange hen / enten vdi Tuil oc Mishaab om Syndens Forladelse/eller vdi Formastelse/

at de leffue tryggelige hen i den Tancke/ at de bliffue salige/ for de ere vdualde. Jmod den Mening skulle wi sette Guds barmhiertige Vilie/ som skabte Menisket effter sit eget Billede/ som loffuede Adam Opretning. Om denne Guds Vilie siger Propheten: Jeg (siger Gud/) vil icke nogen Synders Død / men at hand skal omuende sig/ oc leffue. Dette Ord er klart nock: Hand vil ingens Død. Er dette sant/ som det oc er foruden all tuil sant/ da er det Løgn/ de sige/ at hand vil/ somme skulle bliffue salige/ oc somme fordømte/ saa vjt som wi ansee Guds Raad/ som

skabte

skabte Menneskē/ oc gaff sin Søn vdi Døden for Menniskē: Men ansee wi Menniskens Vanartighed/ da haffuer Gud skabt mange til Fordømmelse/huilcke hand vilde der skulde bleffuet salige.

Ja det haffuer sig her met/ som met en god Fader i Verden/ som haffuer mange Børn/ denne Fader vil foruden all tuil/ at alle sine Børn skulde bliffue fromme oc gode/ oc nyde hans Gods/ som Gud haffuer vnt hannem: Men om nogle bliffue genstridige/ oc icke ville lade sig vnderuise/huercken met Ord eller Straff/ men fare hen vdi

Vtuct/bedriffue atskillig skalck-
hed / oc paa det sidste komme til
Galie eller Steile. Om denne
Fader kand mand sige / at hand
haffuer afflet Børn til Galie oc
Steile/icke fordi det vaar hans
Raad eller Vilie/ der hand aff-
lede Børnene/men fordi det kom
sig saa for Børnenis Vanar-
tigheds skyld. Saa er det oc met
Gud / hand haffuer skabt alle
Mennisker effter sit Billede / oc
vil giffue dennem alle Salig-
hed: Men om nogle bliffue for-
trodne / oc ville icke høre Euan-
gelium/ ville icke tro/oc omuende
sig til Gud / men fare hen vdi
Raserj imod Gud/ oc hendø vdi

denne Vgudelighed oc Ondskab/ dennem vil Gud lade bliffue euige fortabte / baade fordi de ere vnder Fordømmelse for deris Synder imod Guds Low/ oc de haffue forsmaaet Guds Raad om Salighed at bekomme ved Jesum Christum. Her kand mand sige met Scrifften/ at Gud haffuer skabt saadanne Fortrædere til Fordømmelse / icke fordi at Gud vilde / at de skulde fordømmis / men fordi det kom sig saa for deris Skalckheds oc Vanartigheds skyld / at de acte mere denne Verdens Forfengelighed / end Guds Naade oc Miskund vdi vor HErre Jesu

Chri-

Christo. Om denne Guds euige oc wtuilactige Vilie siger Paulus: Gud hand vil/at alle Menniske skulle bliffue salige/oc komme til Saligheds Bekendelse/ fordi der er en Gud oc en Meglere/som haffuer giffuet sig til en Betalning for alle. Hand siger icke: For nogle faa/men for alle. Siger oc den hellige Petrus: Gud er langmodig/oc vil icke/at nogen skal forfaris/men vil annamme alle til Penitentz.

Huad kand sigis klarere? Huo vil sette sig her imod? Vil nu Gud/ som hans Ord liuder/ at ingen skal bliffue fortabt / oc vil hand/ at alle skulle bliffue sa-

lige formedelst Sandheds Be-
kendelse. Da er det aabenbare
Løgn / de sige / at Gud vil icke/
at alle skulle bliffue salige / men
hand haffuer skabt mange til
euig Fordømmelse. Men paa
det vor Samuittighed kand dis
bedre befestis vdi Guds Ord /
om Guds Vilie / der vil alle
Menniskis Salighed / vil ieg
her faaregiffue Fire drabelige
Argumenter/som oss kunde nock-
som stadfeste om Guds Naade/
som vdstrecker sig til alle Men-
niske paa Jorden/foruden Per-
soners/ Landskabs/ Kiøns eller
Vilkaars Anseelse / vdi nogen
maade.

Det Første Argument er Guds aabenbare Befalning til alle Menniske paa Jorden: Denne er min elskelige Søn / hører hannem. Siger oc Christus: Predicker Euangelium vdi den gantske Verden for alle Creatur / det er / for alle Menniske. Huo vil nu vere saa vblu / at hand tør sige: Gud biuder vel / at alle skulle høre Euangelium / men hand vil / at somme skulle tro / oc bliffue salige / oc somme skulle mere forhærdis aff Euangelij Predicken / oc bliffue fordømte. At haffue saadan Mening om Gud / det er / giøre hannem slemmere end en vanar-

tig Voldsmand/ som biuder det hand icke meen eller vil/ det er/at haffue to Hierter/ huilcket Gud Allmectigste fordømmer.

Det Andet Argument er Guds rige Tilsagn oc Forjettelse: Kommer (siger Christus/) alle til mig/ som ere besuarede/ ieg vil eder vederquege. Item: Huo som troer oc bliffuer døbt/ hand bliffuer salig/men den som icke troer/hand bliffuer fordømt. Paulus siger: Den som troer/ skal icke beskemmis. Her til hører det gantske Predicke Embede/ som Gud haffuer ordineret vdi Verden/ til at kalde Menisken til Guds Bekendelse.

Christus siger selff met klare Ord / at hand er kommen vdi Verden / til at saliggiøre Syndere: Jeg (siger hand/) er kommen/ at saliggiøre det som vaar fortabt.

Det Tredie Argument er Jesu Christi Døds oc Pinis Værd/ som er nocksomt for alle Menniskens Synder: Hand gaff sig selff til it Værd for alle Menniske. Oc Johannes siger: See Guds Lam/ som borttager Verdens Synder. Item/ Christus siger: Naar ieg bliffuer ophøyet/ vil ieg drage alle til mig. Derfor siger Paulus: Naaden er mere offuerflødig end Synden:

Fordi Christi Offer det er saa dyrebart/at det kand affslette alle Synder. Johannes siger: Christus er it Soneoffer for vore Synder/ icke for vore alleniste/ men for den gantske Verdens.

Det Fierde Argument/ som beuiser/at Guds Vilie er/ at alle Mennniske skulle tro oc bliffue salige/ er den Besegling/som Gud biuder at giffue alle Menniske/ paa sin Naade oc Barmhiertighed/ som er Daabens Sacramente: Gaar hen/ (siger hand/) lærer alle Hedninge/ oc døber dem vdi Naffn Faders/oc Søns/ oc hellig Aands. Den Befalning befestede HERREN

baade met sin Mact oc met sin
Nærueerelse vdi Verden. Om
Macten siger hand: Mig er giff-
uet all Mact vdi Himmelen oc
paa Jorden. Om sin Nærueerel-
se siger hand saa: See / ieg vil
vere met eder alle Dage / indtil
Verdens Ende. See wi nu til
Christi Mact / da kand hand vd-
rette huad hand vil / vdi Himme-
len oc paa Jorden. See wi til
Christi Befalning / da vil hand /
at alle Hedninge skulle døbis / til
it Vidnisbyrd / at Gud vil forla-
de dennem Synden / som omuen-
de sig til hannem. See wi til
hans Nærueerelse / da er det hand
selff / som døber met den hellig

 Aand /

Aand/oc induortis vdretter/det som Vandet vduortis betyder.

Saa haffue wi nu met Fire wryggelige Beuisninger stadfest / at Gud vil alle Menniskis Salighed/som ville omuende sig til hannem/ved Troen til Jesum Christum. Hos denne Guds Vilie skal mand hart holde sig/ huo som vil bliffue salig/oc icke lade sig forføre imod denne aabenbare Guds Vilie/som hand haffuer aabenbaret oss vdi sit hellige Ord / oc haffuer samme Vilie saa kraffteligen vdi mange atskillige maade beuijst. Her aff er nu klarlige at beslutte/imod dennem/som falskelige lære/Christi

Død oc Pine til Fornedring/at Christi Offer til Syndens Forladelse kommer icke alle til gode/ men nogle faa besynderlige.

Den Anden Vildfarelse er deris/ som sige/ at der ere nogle Synder/ som icke kunde forladis/ for Jesu Christi Døds oc Pinis Værdskyld. Jmod denne Mening strider dette Pauli Ord: Huor Synden er offuerflødig/ der er Naaden mere offuerflødig/ vdi Jesu Christo. Dislige ste der Johannes siger/ at Christus borttager Verdens Synd/ giffuer hand tilkende/ at Christi Offer er meget kraftigere til Salighed/ end alle Ver-

dens Synder ere til Fordøm-
melse. Derfaare skulle wi saa
tencke / at denne er den allersua-
riste Synd / at mene / at nogen
Synd er større end Guds Naa-
de / vdi Jesu Christo. Saadan
vaar Cains Synd / som førde
hannem vdi Mishaab / om
Guds Naade / oc sagde aff den-
ne Fortuilelse: Min Ondskab
er større end Naaden. Men Au-
gustinus suarer hannem ret / oc
siger: Du løgst Cain / fordi
Guds Naade er større end alle
Synderis Wselhed.

Derfor / huosomheldst som
falder vdi Mistrøst / om Guds
Naade / for sine Synders mang-
fol-

foldighed/ hand holder Gud for en Løgnere / hand forsmaaer Guds Eed / som suer / at hand icke vil nogen Synders Død/ men at hand skal omuendis oc leffue. Naar Gud seer til din Synd / da tencker hand oc paa det dyrebar Værd / som betalet er for Synden/ det er/ paa sin Død oc Pine. Jeg holder/ siger Bernhardus / det allerfastiste Argument oc Vidnisbyrd om Syndernis Forladelse / som er HErrens Pine. Fordi hans Røst liuder meget veldigere end Abels Blods Røst/thi hun raaber vdi de Vdualdis Hierter Syndens Forladelse : Fordi

hand er hengiffuen til Døden/ for vore Synders skyld. Oc er det vist/foruden all tuil/at Christi Død er krafftigere til Gaat/ end vore Synder til Ont. Mine Synder (siger Manasses/) ere flere end Sandkorn vdi Haffuet: Men du HERRE frelser mig / for din store Barmhiertighed.

Ja/ kand her nogen sige/ieg haffuer saa tit loffuet / at rette mig / oc haffuer der offuer met Vilie oc Vidskab forseet mig/ oc giort imod min Samuittighed. Der suarer ieg saa til: Dette er en gruelig/vederstyggelig oc meget farlig Synd for Gud / oc

man-

mange bliffue der offuer euige fordømde/som Saul/oc mange andre/huilcke hastelige forryckis fra Verden vden Penitentz: Men dog er Naaden vdi vor HErre Jesu Christo større end denne oc alle Verdens Synder ere. Derfor alle de som opstaa aff saadan Synd/ ved en aluorlig Penitentz/ de faa Syndernis Forladelse/ for Christi Død oc Pine skyld. Denne Fristelse betog det Jødiske Folck/saa at de raabte oc sagde/ som Ezechiel scriffuer vdi det 33. Capitel: Vor Ondskab oc vore Synder gaar offuer oss/ oc wi vanmectis vdi dennem: Huorlunde er det mueligt/

ligt/ at wi kunde leffue? Sig til dennem/ siger HERREN: Saa visst som ieg leffuer/ da vil ieg icke nogen Synders Død/ men at hand omuender sig/ oc leffuer. Omuender eder/ omuender eder fra eders onde oc forgifftige Vey: Hui ville i dø/ i Jsraels Hus?

Derfor huo som plagis aff sine mangfoldige Synders Samuittighed/ betencke sig Guds store Barmhiertighed/ som offuergaar alle Guds Gierninger. Betencke sig Guds Vilie at vere/ at hand icke vil nogen Synders Død/ men heller hans Omuendelse oc Salighed. See sig til

til det Værd / som er betalet aff Christo / som meget offuergaar alle Synders Fulhed oc Slemhed. Betencke sig deris Exempel / som haffue omuent sig / oc bekommet Naade / effter vtallige oc gruelige Synder / de haffue bedreffuet / som er Røffuerens / Manassis / oc mange andris. Vocte sig huer / at hand icke legger denne Synd paa de andre / at hand mistrøstis om Guds Barmhiertighed / huor met hand fornecter Guds Sandhed / som er den allerstørste Synd: Men giffue sig til Guds Naadis Stoel / oc met it aluorligt Hierte begære Syndernis Forladelse /

oc icke afflade at bancke met sin tro Bøn/før end hand faar Gensuar vdi sit Hierte/ formedelst den hellig Aand/ huilcket som skeer foruden alt tuil/ saa fremt som du hensetter Forset til at synde. Naarsomheldst dit Hierte er saa stadfest/ oc du fornemmer Guds Gensuar/ ved Husualelse vdi Hiertet/ da kant du til gaffns begære Stadfestning vdaff Euangelij Tienere/ oc Jesu Christi Naderis Sacrament.

Men den som begærer Naade/ oc alligeuel bliffuer vdi it ont Forset/ oc acter sig/ at ville giøre noget/ som Gud er imod/ hand er en fordømt Hyenskalck/ saa

lenge som hand bliffuer vdi det Forset / hand meen at Gud er hannem lig/som haffuer Lyst til Hycklerj oc Løgn: Den som saadan er/hand tør intet Gaffn vente sig aff den Affløsning / hand tager aff Presten / oc icke heller aff Christi Naderis Sacrament / men baade Affløsningen oc Sacramentet er hannem til en større Dom oc Straff.

Huad vil mand her sige om Christo/ som selff faaregiffuer/ at der er en Synd / som aldrig forladis? Hos Mattheum vdi det 12. Capitel siger hand: All Synd oc Bespaattelse skal forladis Mennisken : Men Aan-

dens Bespaattelse forladis icke/ huercken i denne Verden / eller i den tilkommendis. Hos Marcum i det 3. Capitel siger hand saaledis: Sandelige / siger ieg eder: Alle Synder oc Bespaattelse forladis Menniskens Børn/ men den som siger Spaat imod den hellig Aand / hand haffuer icke Forladelse euindelige / men hand er skyldig for den euige Dom. Johannes vdi det 1. Breffs 5. Capitel siger: Om nogen seer sin Broder synde nogen Synd / som er icke til Døden / bede sig for hannem / oc hand skal giffue hannem Liffuet: Men ieg tal om dennem/som icke

synde

synde til Døden. Der er en Synd til Døden/ Jeg siger icke/ du skalt bede for den. All Wret er Synd/ men er icke Synd til Døden. Oc til Hebreerne vdi det 6. Capitel: Det er wmueligt/ at de som ere en tid opliuste/ oc haffue smagt den Himmelske Gaffue/ oc haffue veret deelactige vdi den hellig Aand/ ja haffue smagt Guds gode Ord/ oc den hellig Aands Krafftighed/ om de frafalde/ at de igen fornyes ved Penitentz/ de som kaarsfeste Guds Søn paa ny/ oc giøre Vidunder aff hannem. Oc i det 10. Capitel: Om nogle villige synde/ (det er/ om nogle

falde fra Christo/) effter de haff-
ue faaet Sandheds Bekendelse/
da er der ingen Offer igen for
deris Synd. Paulus 1. Tim. 1.
siger: Jeg som vaar tilforn en
Bespaattere oc Forfølgere/ oc
giorde Vold oc Wret/ haffuer
bekommet Naade/fordi ieg gior-
de det aff Vanuittighed/ vdi
Vantro.

Disse Vidnisbyrd vdi den hel-
lige Scrifft giffue en Synd faa-
re/som nectis Forladelse/baade
vdi denne Verden oc den anden.
Denne Synd kalder mand al-
mindelige en Synd imod den
hellig Aand/ om huilcken som-
me sige it/ oc somme it andet/ oc
der

der met komme mange vdi stor Tuil oc Mistrøst/ at de ey vide/ huad de skulle tro eller mene. Ja mange mene vel sig oc at haffue bedreffuet den Synd/ oc der met fare hen vdi stor Hiertens banghed/ oc leffue foruden Penitentz: Men den som vil flittelige offueruehe Scrifften/ oc ligne tilsammen/ huad Scrifften taler om denne Synd/ hand kand vel komme vdi ret Forstand der paa. Saa vil ieg nu offueruehe disse Vidnisbyrd/som Scrifften der om faaregiffuer/ oc der aff befatte oc bescriffue en klar Definition oc Affmerckelse/ om denne Synd.

Først lærer oss S. Johannis Vidnisbyrd / huad som icke er denne Synd/som kaldis den hellig Aands Bespaattelse / eller Synd imod den hellig Aand: All Wret (siger Johannes/) er Synd / men icke Synd til Døden. Item: Om nogen synder/ da haffue wi en Talsmand/ Jesum Christum/ som er it Soneoffer for alle vore Synder: Icke for vore allene / men for den gantske Verdens Synder. Disse To Vidnisbyrd nocksom lære oss / at den Synd / som kaldis imod den hellig Aand / er icke Lowens/det er/de Tj Budords Offuertrædelse: Fordi det Ord/

Johan-

Johannes bruger / ἀδικία, er det som er imod Lowen/huilcket Johannes siger / at vere Synd/ men icke til Døden / det er/ icke imod den hellig Aand. Saa skulle wi først vide om denne Synd/ at hun er icke Guds Lowis Offuertrædelse / enten imod it/ eller mange / eller imod alle Budordene. Endog at den mindste Synd/ som bedriffuis imod Lowen/ fortien den euige Død/ aff sin rette Natur oc Ondskab.

Mattheus oc Marcus lære oss / at denne Synds Materie er/at forfølge Christum/oc forskiude hans salige Euangelium. Men dog fuldkommis icke denne

Synd der met/fordi Petrus anammede Tre tusinde Mennisker til Penitentz / Pintzedag / som haffde forfult Christum indtil Kaarssens Død.

Paulus giør Skilsmisse paa tuende slags Mennisker/som forfølge Christum: Somme giøre det/for de vide icke bedre. Somme giøre det/endog de vide/at de giøre ilde oc wret. Jeg vaar (siger Paulus/) en Forfølgere/ ieg bespaattede Christum/ oc forfulde dennem som predickede hans Euangelium: Men ieg haffuer faaet Naade/ fordi ieg giorde det aff Vanuittighed/vdi Vantro. Saa haffue mange

for-

forfult Christum oc hans Euangelium / som ere dog komne til Naade / det ere de som det giorde aff Vanuittighed/ vdi Vantro.

Paulus til de Hebreer lærer/ huad der gaar for denne Synds Bedriffuelse/som er/at vere opliust met den hellig Aand/at haffue en ret Forstand om Christo oc hans Embede / at haffue smagt Guds gode Ord/ oc haffue veret deelactig vdi den hellig Aand/ som huercken Tyrckeren eller Paffuen ere eller haffue veret/ huilcke som dog ere forbandede Syndere/ alligeuel de icke haffue denne Synd/som kaldis imod

den

den hellig Aand / huilcken som vdskiuder den hellig Aands Vidnisbyrd aff Hiertet / som huercken Tyrcken eller Paffuen haffue hafft.

Fremdelis lærer oss Paulus / huor i denne Synd staar / saa at den sigis / at synde denne Synd / som er icke alleniste nocksom opliust oc lært tilforn aff den salige Euangelij Lærdom / men ocsaa setter sig aabenbare imod Christum / bespaatter hannem / kaster hannem Kaarssens Forsmædelse faare / oc forfølger hans Lærdom aff all Mact oc Formue / oc icke kand lide / Christi Naffn næffnis / men alt det Christus giør / leg-

legger hand Dieffuelen til/ som Phariseerne giorde/huilcke Christus tillegger denne Synd/ som er Bespaattelse imod den hellig Aands Opliuselse. Phariseerne vaare først oplærde aff Prophecier om Christo / oc siden vaare de offueruundne met Christi Lærdom oc Miracel/ dog hadede de Christum met Vilie oc Vidskab/ oc forfulde hans Euangelium/ som de viste/aff den hellig Aands Opliuselse/ at vere aff Gud/ oc stode der imod met allerstørst Forhærdelse/nectede Christum/ oc sette sig met all Kraaglow/ Tyrannj oc Hycklerj imod hans Ord/ som de viste vdi deris eget

Hier-

Hierte at vere ret. Oc offuer alt forlode de sig paa deris egen Retferdighed oc Offer / oc derfaare forskøde de Jesu Christi Retferdighed oc hans Offer / som ene kand borttage Synden.

Her aff kunde wi klarlige besslutte / at den Synd imod den hellig Aand er icke de Tj Budords Offuertrædelse / icke heller Christi eller Euangelij Forfølgelse oc Foractelse / aff Vantro oc Vforstandighed: Men da sigis mand/at synde imod den hellig Aand/naar nogen met Vilie oc Vidskab setter sig imod Christum / oc hans salige Euangelium/bespaatter Christum/for-

skiuder hans Offer oc salige Euangelium/imod sit eget Hierte oc Samuittighed/oc imod den hellig Aands Opliuselse / oc der hos endelige opsiger Christo/at hand aldrig vil haffue noget met hannem at skaffe / oc der offuer aff det Had / hand haffuer til Christum oc hans Euangelium/ forfølger alle dem som Christum bekende. Dette er den Synds (som kaldis at vere imod den hellig Aand/) sande Contrafej oc Affmalning/huilcken kaldis derfor besynderlig imod den hellig Aand: Fordi at endog Menniskens Hierte vaar tilforn opliust aff den hellig Aand/om Christo

oc

oc hans Euangelio / dog setter hand sig imod den hellig Aand/ oc fordriffuer den hellig Aand aff sit Hierte / oc legger Dieffuelen den hellig Aands Gierning til.

Huorfaare denne Synd icke forladis/ giffuer Paulus tilkende til Hebreerne / huor hand siger: Fordi (siger hand/) at der er intet andet Offer for Synden/ end Christi Offer allereniste. Nu haffue disse endelige forskut Christum met sit Offer / oc forlade sig paa andre Offer / derfor er det icke Vnder/at de ingen Naade bekomme / fordi der er ingen Naade eller Synds

For-

Forladelse at finde/ vden vdi Je-
su Christi Offer allene.

Om du vjdere atspør/ oc si-
ger : Huad om nogen haffuer
syndet denne Synd imod den hel-
lig Aand / oc omuender sig / oc
giffuer sig til Christum igen/ be-
gærer Naade/ for Christi Død
oc Pine skyld/ oc fortryder aff all
Hu / Hierte oc Sind / at hand
saa skammelige haffde opsagt
Christo/ forfult hans Euange-
lium/ som hand vel viste/ at vere
Guds sande Ord? Her suarer
ieg saa til : Naaden (siger Pau-
lus/) er større end Synden.
Saa er icke denne Synd saa
stor / at Guds Naade vdi Jesu

Christo er jo meget / ja tusind-fold større.

Fremdelis feil dette aldrig / at Gud vil jo Synderens Omuendelse / paa det at hand maa leffue / derfaare siger ieg saa: Om nogen affstaar aff denne Synd imod den hellig Aand / oc vdi en sand Penitentz begærer Naade / for Christi Døds oc Pinis skyld / da faar hand visselige Syndernis Forladelse oc det euige Liff.

Her imod (kand mand sige/) ere disse klare Ord: Denne Synd (siger Christus/) skal aldrig forladis / huercken i denne Verden / eller i den tilkommen-

dis.

dis. Hui saa? Er da denne Synd større end Guds Naade? Bort det / oc end langt bort: Guds Naade er større end alle Synder. Huorfor kand hun da icke forladis? Her til suarer Paulus / Hebr. 6. oc siger: Fordi de kunde icke fornyes igen ved Penitentz. Hui saa? Fordi de haffue affsagt sig met Penitentzis rette Fundament / foruden huilcket ingen Penitentz / det er / Omuendelse til Gud / ved Troen skee kand / huilcket Fundament er Christi allereniste Offer / for Synden / oc er intet andet Offer / som kand affslette Synden / end Christi ene: Mand skal

predicke (siger Christus/) for alle Penitentz vdi mit Naffn / oc Syndernis Forladelse. Derfor om nogen vender om/oc annammer Christum met Troen / oc hans Offer/da bekommer hand sandelig Naade ved Troen.

Saa see wi/ at denne Synd sigis derfor wforladelig / fordi de som den bedriffue/ bliffue meste Parten vdi deris onde Forset / oc aldrig fly ind til Guds Naade / ved vor HErre Jesum Christum. Men den som indflyer til Guds Naade/hand haffuer icke endelige forskut Christi Offer / vdi huilcket alleniste er Salighed at bekomme.

Dette vilde ieg kaartelige scriffue om den Synd / som mand kalder imod den hellig Aand / fordi ieg formercker / at mange her vdi haffue Vnderuis-ning behoff / oc de ere saare faa / som denne Sag haffue ret be-tenckt / oc beskedelige nock der om screffuet.

Den Tredie Vel-gierning.

OM den Anden Christi Velgierning / som er / at hand renser oss aff vor Synd / er nu sagt : Men det er icke nock / vden wi der offuer bliff-ue retferdige / fordi ingen kom-

mer nogen tid vdi Himmerigis Rige/ vden hand findis at vere retferdig/ efftterdi Retferdighed er den rette Vey til det euige Liff/ som Christus selff siger : Vilt du indgaa vdi Liffuet / foruare Budordene. At foruare Budordene/ det er/ at vere retferdig effter Lowen. Endog at lige som intet Menniske kand foruare Budordene / oc fuldkomme Lowen / (som ieg tilforn beuiste/ der ieg talede om Lowen/) saa kand der oc icke noget Menniske bliffue retferdig aff Lowens Gierninger: Dog alligeuel maa denne Guds Vilie staa wryggelig / at ingen kommer vdi Him-

merige / vden hand haffuer den Retferdighed / som Lowen vdkreffuer. Men effterdi nu at ingen kand haffue denne Retferdighed ved sine egne Gierninger / oc ingen kand dog komme vdi Himmerige/vden hand haffuer denne Retferdighed/er Guds Søn kommen til Verden/ haffuer anammet Manddom aff Jomfru Maria/ giffuet sig vnder Lowen/ oc fuldkommet den/ saa at hand er retferdig ved Lowens Gierninger. Huilcken Retferdighed (fordi hand er Gud oc Menniske/) er alle Menniske/som tro paa hannem/nock til Retferdighed for Gud. Thi

ligeruijs som wi ere alle bleffne Syndere/ formedelst ens Wlydighed/ saa bliffue wi oc (naar wi tro paa Jesum Christum/) retferdige aff Jesu Christi Retferdighed/ som for oss haffuer fuldkommet Lowen.

Det er det som Paulus siger/ Rom. 10. Christus er Lowens Ende/ til Salighed huer som troer. Huad er Lowens Ende? Dette er Lowens endelige Vilie/ at det skeer som Lowen haffue vil. Huad vil Lowen haffue? Retferdighed: Naar hun haffuer den/ saa er hun fornøyet/ at hun icke kand/ icke heller vil fordømme hannem/ som haffuer

Lowens Retferdighed. Men nu er Christus Lowens Ende oc Fuldkommere / icke for sin egen skyld/men for deris/som icke selff kunde fuldkomme Lowen. Ja hand er saa Lowens Ende oc Fuldkommere/at hand skencker/ giffuer oc tilregner / den Retferdighed/ som hand haffuer aff Lowen / alle dem som tro paa hannem/ saa at Lowen haffuer dennem huercken at kreffue eller at skylde i nogen maade. Derfor siger Paulus: Christus er Lowens Ende til Saliahed/den som troer. Det er: Huer som troer/haffuer det som Lowen vdkreffuer / det er/ Retferdighed/

som er Vey til Salighed. Ja dette er det som Augustinus siger: Det som Lowen biuder/det bekommer Troen. Item: Christus giorde vore Synder til sine Synder/paa det hand vilde giøre sin Retferdighed til vor Retferdighed. Saa er der nu ingen (som Paulus siger/) Fordømmelse offuer dennem/som ere vdi Jesu Christo/fordi Lowens Ret er fuldkommen vdi dennem.

Saa er her at mercke / at Lowens Retferdighed fuldkommis vdi oss / icke met vore Gierninger / men met Christi Gierninger / som tilregner Lowens Retferdighed/oss som tro. Derfor

for siger Paulus ocsaa: Wi ere icke vnder Lowen / men vnder Naaden. Hui ere wi icke vnder Lowen? Fordi Lowen haffuer oss intet at skylde: Wi haffue den Retferdighed / som Lowen vdkreffuer. Saa haffuer Christus igenkiøbt oss fra Lowens Forbandelse: Først/at hand haffuer vndgieldet paa Kaarssens Galie vor tilbørlige Straff. Dernæst/ at hand haffuer fuldkommet Lowen / oc giffuet oc tilregnet oss Lowens Retferdighed/huor met wi bliffue bestandige paa den yderste Dommedag/naar Christus kommer/oc skal dømme alle Menniske. Om denne Retferdig-

dighed taler ocsaa Paulus / 2. Corint. 5. Den som icke viste aff Synd / giorde Gud til Synd / paa det at Guds Retferdighed skulde fuldkommis vdi oss. Denne Guds Retferdighed er Christi Lydactighed / huor met hand fuldkom Guds Low oss til Salighed.

Derfor naar wi høre eller læse / at Mennisket formedelst Troen / foruden Lowens Gierninger / bliffuer retferdigt for Gud / haffuer det denne Mening / at Mennisket bliffuer icke retferdigt for Gud / for Lowens Gierninger / som det selff giør / Men det met Troen annammer

Jesum Christum / som met sine Gierninger er bleffuen retferdig for Gud / oc tilregner den som troer sin Retferdighed / som hand haffuer aff Lowen / oc kaldis denne Retferdighed / Troens Retferdighed / fordi hun tilregnis den som troer. Hun kaldis ocsaa Christi Retferdighed / fordi hand haffuer giort Lowen fyldist. Disligeste kaldis hun ocsaa Guds Retferdighed / fordi hand behager hende / oc er fornøyet met hende.

Det maa vere sagt kaartelig om den Tredie Christi Velgierning / som er Retferdighed / huilcken hand tilregner oss / som tro /

om

om huilcken ieg oc tilforn omtalede/der ieg handlede om Lowens trendefold Brug.

Den Fierde Christi Velgierning.

DEn Fierde Christi Velgierning er Hellighed oc Helliggiørelse. Christus/ naar hand forlader oss Synden/ oc tager oss aff Dieffuelens Rige / oc tilregner oss sin Retferdighed/ da helliger hand oss/ oc tilregner oss sin Hellighed / som ere nu bleffne Lemmer vdi hans Legeme. For denne Helligheds skyld kalder S. Johannes / i det 1. Breffs 1. Capitel/ alle

alle dem som tro paa Jesum Christum/ Helligens Samfund/ huor aff vor Trois Artickel henger/ som saa liuder: Jeg troer en hellig Kircke/ som er alle Helligens Samfund eller Menskab.

Aff denne Hellighed maa oc bør alle Christne at berømme sig/ imod Dieffuelens Rige oc Lemmer/ saa at de kunde met rette sige sig at haffue Menskab met Gud Fader/ Søn/ oc hellig Aand/ oc ere der met fraskilde fra Mørckhedens Første/ det er/ Dieffuelen oc hans Lemmer. Wi bebude eder/ (siger Johannes/) at i haffue Samfund met oss/ oc vor Samfund er met

Faderen/ oc met hans Søn Je-
su Christo. Aff denne Hellighed
trøstede Dauid sig vdi sin Bøn/
vdi den 86. Psalme/ huor hand
saa beder: Foruar min Siel/
fordi ieg er hellig / O min Gud
frels din Tienere/ som forlader
sig paa dig. Her siger Dauid
sig først at vere hellig: Dernæst
giffuer hand tilkende / huor aff
denne Hellighed kommer / som
er/at mand bekender Gud at ve-
re sin Gud/ oc forlader sig paa
hannem/fordi den som det giør/
er Aandelige indplantet vdi vor
HErre Jesu Christo / aff huil-
cken hand haffuer en fuldkom-
men Hellighed/som maa kaldis
Per-

Personalis, det er / det gantske Menniskis / som troer / fordi Christi Hellighed (som ieg tilforn sagde/) tilregnis hannem/ som Christus selff lærer oss hos Johannem i det 17. Capitel: Jeg helliger mig for dennem/ at de skulle oc vere hellige.

Saa staar denne Hellighed vdi Synds Forladelse / Christi Retferdigheds Tilregnelse / Dieffuelens Forsagelse/ kaartelig at sige / vdi Troen/ som befatter Jesum Christum met sin Purhed / Retferdighed oc Hellighed.

Menniskens Helliggiørelse følger met Menniskens Hellig-

hed / huilcken som haffuer Vext
effter Troens maade / oc er der-
for større vdi somme Menniske/
oc mindre vdi somme / lige som
Troen er stor oc liden til. Naar
Mennisket vndfanger Troen aff
den hellig Aand / (ved huilcken
det igenfødis/) da er den hellig
Aand krafftig vdi Menniskens
Leffnet / oc Dag fra Dag / jo
mere oc mere / fornyer Menni-
sket/baade i Forstand/Affecter/
Hierte oc Gierninger : Ja den
hellig Aand/ formedelst Ordet/
frjer Menniskens Forstand fra
Vanuittighed/Vildfarelse oc on-
de Tancker/oc der imod opliuser
det met Guds rette Kundskab/
met

met Saligheds Visdom/oc met gode Tancker. Her aff kommer Affecternis Befrjelse oc Renselse/ saa at de frjes jo mere oc mere fra Kiødens wrene Anfald/ oc oprøris aff den hellig Aands Krafft til gode Anfald/ effter som Forstanden opliusis til. Dissligeste giøris Menniskens Hierte bløt/ oc setter hen den naturlige Genstridighed/ som kommer aff den oprindelige Synd/ oc tager sig for/ at vere Gud lydig/ effter den Forstand/ som den hellig Aand haffuer indgiffuet vdi Hiertet. Denne Hiertens Lydactighed suarer ocsaa Menniskens Gierninger/baade

induortis oc vduortis. Ja met kaarte Ord at sige: Denne Helliggiørelse staar vdi en ret Penitentz oc Forset/saa at mand haffuer Sind oc Hierte / til at vere Gud lydig / effter hans Befalning/ oc ingen ting vil giøre met Vilie oc Raad/som Gud forbødet haffuer/men mere acte Guds Vilie/ end alt det andet/ som vdi Verden kand vere.

Denne Helliggiørelse haffuer stor Anfectning / efftervdi Sathan / Kiødet oc Verden ficte imod hende/oc Christne fornemme tit oc offte stor Skrøbelighed i denne Aandelige Feide/ som er imellem Aanden oc Kiødet: Oc

synis vel stundem at vndergaa/ ja tit plat nederslais/men de opreisis igen ved den hellig Aands Naade oc Krafft. Saa bleff Dauid nederslagen/ der hand aff Kiødet lod sig offueruinde/oc bedreff Hoer oc Mord: Men hand bleff opreist igen ved den hellig Aands Krafft/ der hand lod sig vnderuise aff sin Prophet Nathan. Saa gaar det oc met største Part aff Guds Helgen/ saa at Paulus maatte vel met rette sige: Huo som staar/see sig til/at hand icke falde. Derfaare formaner Paulus Galaterne vdi det 5. Capitel: Vandrer vdi Aanden / oc fuldkommer icke

Kiødens Begæring / fordi Kiødet begærer imod Aanden / oc Aanden begærer imod Kiødet. Saa kand it Christet trofast Menniske aldrig vere Feide foruden / som den Poete Prosper siger:

Nunquam bella bonis, nunquam certamina desunt,
Et quo cum certet mens pia semper habet.

Det er:

En ret god Christen haffuer altid Feide/
Sathan/Kiød/Verden giffuer aldrig Leide.

Dette giffuer oss at forstaa baade daglig Forfaring vdi alle Christne / oc vor HErre Jesus Christus / i det hand biuder oss / at wi skulle daglige bede/oc sige: Forlad oss vore Synder / som wi forlade vore Skyldener. Salomon

lomon siger: Den Retferdige falder Siu gange om Dagen/ men hand opstaar igen. Thi dette er Skilsmisse imellem Dieffuelens Børn oc Guds Børn. Dieffuelens Børn synde aff Vanart/ oc bliffue liggendis vdi Synden: Men Guds Børn synde aff Skrøbelighed/ forføris vndertiden aff Sathan/ deris eget Kiød/ oc aff Verden/ men de opstaa igen/ oc tage fat paa Gud Faders høyre Haand/ det er/ vor HErre Jesum Christum/ met en stadig Tro.

Den Femte Christi Velgierning.

DEn Femte Christi Velgierning er den som de første ere tilskickede / som er en endelig Befrjelse oc Igenløsning / saa at mand der effter haffuer sig intet at frycte for Dieffuelen / for Kiødet / for Verden / eller for nogen anden ting / enten vdi Himmelen / eller paa Jorden / eller vdi Helffuede. Denne endelige Igenløsning kaldis vdi den hellige Scrifft Salighed / til huilcken Gud først skabte Mennisket / oc siden igenløste det / ved sin Søns Død oc Pine.

Oc haffuer denne Salighed Fire Vilkaar. Det Første / at mand frjes fra all Vselhed / Modgang oc Ont. Det Andet / at mand icke tør fryčte for noget Ont / som komme kand. Det Tredie / at mand bekommer det ypperste Gode / som ynskis kand / saa at mand aldrig mere begærer. Det Fierde / at mand er viss paa / at nyde det Gode euindelige / foruden all Forandring oc Foruendelse vdi nogen maade. Denne Salighed / met sine Vilkaar / haffue wi aff Christo allene.

Disse Fem Jesu Christi Velgierninger besluttis vdi disse tuende Ord / Jesus oc Christus.

Det Første Ord Jesus bemercker/ at hand er Gud oc Mand/ Menniskens Saliggiørere. Det Andet Ord Christus giffuer tilkende/ huorlunde hand er Saliggiøre. Thi Christus/ det er/ saluet eller smurt/ bemercker/ at Christus er en Prest/ en Konge oc en Prophete. Met sit Presteoffer affsletter hand Synden. Met sin Prestebøn beder hand altid vor Himmelske Fader for oss. Met sin Wskyldighed giør hand oss hellige. Met sit Prophete Embede lærer hand oss rette Vey til Salighed. Paa det sidste befrier hand oss/ som en Konge/ aff Dieffuelens Rige/

oc

oc indfører oss vdi Himmerigis Glæde oc Salighed.

Om det Siette.

DEt Siette Stycke / som ieg faaregaff / at vide om vor HErre Jesu Christo/ er/ huorlunde at wi kunde bliffue deelactige vdi vor HErris Jesu Christi Velgierninger / oc der aff bekomme euigt Gaffn.

Vor HErre Jesus Christus aff sin Guddommelige Godhed oc Kierlighed / som hand haffuer til at hielpe oss / giør oss deelactig vdi sine Velgierninger / formedelst Euangelium / Troen / oc sine høyuærdige Sacramenter / vdi huil-

huilcke den hellig Aand er til ste-
de/ oc er krafftig. Om disse Tre
Instrument oc Redskab vil ieg
her effter omtale.

Det Første Redskab er Euan-
gelium/ huilcket hand haffuer be-
falet at predickis offuer all Ver-
den/ vdi huilcket hand er krafftig
ved sin hellig Aand / oc samler
aff Verden alle dem som annam-
me Ordet / oc opbygger sig aff
dennem en Christen Kircke/ huil-
cken hand regærer met sit Euan-
gelio/ Sacramenter/ Disciplin
oc Ceremonier/ saa at huor som
disse Fire ting findis wforfalske-
de vdi Fundamentet / der er den
Christne Kircke / endog der ere
man-

mange døde Lemmer i den vduortis Hob/ som holde sig at vere vdi den Christne Kircke.

Vdi denne Christne Kircke tilbiuder vor HErre Jesus Christus/ met Euangelij Predicken/ alle Menniske Naade/ effter denne sin Befalning: Gaar hen i den gantske Verden/ oc predicker Euangelium for alle Creatur. Item/ Luc. 24. Der bør at predickis vdi mit Naffn/ Omuendelse oc Syndernis Forladelse/ for alle Hedninge. Derfor skal mand saa acte om Euangelij Predicken/ at Christus met den tilbiuder alle Menniske Salighed/ saa at huo som hører det helli-

hellige Euangelium / om Syndernis Forladelse / oc det euige Liff at bekomme / for Jesu Christi Velgierningers skyld / hand skal saa tencke ved sig: Her biuder min HErre Christus mig til met sit Ord / all Naade / Venskab oc Salighed at bekomme ved hans Ord / oc det er hand selff / som formedelst Menniskens Røst taler til mig. Er ieg hannem nu lydig / da er det mig til Gode oc Salighed: Men vil ieg icke vere hans Røst lydig / da hører ieg den mig til Skade oc Onde / ja til euig Fordømmelse / vden ieg retter oc bedrer mig. Ja det er lige som en Mordere / som haffde for-

fortient Liffs Straff / oc hørde Kongens Røst om Forsonelse oc Naade / oc dog forsmaade Kongen oc hans Røst: Huad vilde mand her andet sige / end hand hørde Kongens naadige Tilbud til større Straff oc Fordømmelse. Derfaare bør alle Mennisker / at tage sig vel vare / at de icke høre eller læse Christi salige Euangelium uden allerstørst Reuerentz oc Act / at de det tage til Hierte / oc tacke vor kiere HErre Jesu Christo derfor.

Her hos vil ieg nu kaartelige antegne / huad Euangelium er for Lærdom.

Euan-

Euangelium er (kaartelige at sige/) en Predicken for alle Folck / om Penitentz oc Synndernis Forladelse / vdi Christi Naffn / som hand selff siger: Saa er det screffuet/oc saa vaar det tilbørligt/at Christus skulde lide / oc opstaa aff Døde paa Tredie Dag/oc lade predicke vdi sit Naffn Penitentz oc Syndernis Forladelse til alle Folck.

Denne Predicken kalder hand selff Euangelium/det er/it gaat Budskab/vdi huilcket Christus tilbiuder alle Menniske/ Jøder oc Hedninge/ dette Gode/at hand vil giøre dennem frj fra Lowens Forbandelse oc Guds Vrede/

Vrede/oc tilsiger dennem Synndernis Forladelse/ Salighed oc det euige Liff / saa mange som ville tro paa hannem / oc det vil hand altsammen giøre foruden all deris Fortieniste vdi nogen maade / for sin Døds oc Pinis skyld / paa det de skulle tacke oc prise Gud/met Hierte/Mund oc Leffnet / saa mange som bliffue deelactige vdi hans Velgierninger.

Vdi denne Euangelij Predicken ere besynderlig at acte Fire Stycke.

Det Første er Guds Befalning/at alle Mennniske skulle høre Euangelium / saa at alle/ de

det icke ville høre/ foracte Gud/ oc bliffue skyldige paa ny til den euige Død.

Det Andet er/ at Euangelium tilbiuder Mennisken Syndernis Forladelse/ Retferdighed/ Salighed oc det euige Liff. Saa at de som icke høre Euangelium/ bliffue vdi deris Synd/ Wretferdighed/ Fordømmelse oc euig Død.

Det Tredie er/ at Euangelium tilbiuder alle Mennisker Christi Velgierninger/ foruden alle Nationers/ Menniskelige Vilkaars eller Personers Anseelse i nogen maade/ thi Christus vil/ at alle skulle bliffue salige/ som

som ville annamme Salighed. Derfor skal ingen falde udi mis=haab for sine Synders Mang=foldighed eller Wuærdighed.

Det Fierde / at de alleniste bekomme Christi Velgiernin=ger / som omuende sig til Gud ved en stadig Tro / huor om ieg nu vil tale.

Saa maa dette vere kaarte=lige sagt om det Redskab/som er Christi Euangelium / ved hues Predicken Christus tilbiuder al=le Menniske Salighed. Tilforn er sagt/huorlunde Lowens Pre=dicken kommer oss til at søge Christum/ som ene frier oss fra Lowens Fordømmelse.

Det Andet Instrument oc Redskab/ som Christus haffuer forordineret/ til at bekomme hans Velgierninger met / er Troen. Thi som Christi Euangelium er lige som en Haand/ huor met hand biuder oc recker oss sin Naade oc Velgierninger/ saa er Troen vdi Mennisket som en Haand/ huor met Mennisket annammer Christum gantske met alle sine Velgierninger.

Paa det mand kand ret forstaa denne Trois Natur/ vil ieg kaartelige tale om hende/ saa at mig forhaabis/ at ingen skal lenger tuile/ huad en ret Christelig Tro er. Der hos vil ieg antegne

Troens naturlige Proprietates, huor paa huert Menniske kand vide / om hand haffuer en ret Tro/huor met hand vdi Sandhed annammer den HErre Jesum Christum met sine Velgierninger/som Baptisten siger hos Johannem i det 3. Capitel: Den som troer paa Sønnen/ hand haffuer det euige Liff. Hui saa? For den som troer paa Sønnen / hand haffuer Sønnen. Den som haffuer Sønnen/ hand haffuer Veyen til det euige Liff / fordi Sønnen hand er Veyen/som hand selff siger: Jeg er Veyen. Den som haffuer Sønnen/hand haffuer Lifffens

Dør/effter hans eget Ord: Jeg er Dørren. Den som haffuer Sønnen/ hand haffuer det euige Liffs Værdskyld/ fordi Sønnen / som det euige Liff tilhører met rette/ haffuer icke forhuerffuet sig det euige Liff / men sine Lemmer / det er/ alle de som tro paa hannem. Den som haffuer Sønnen / hand haffuer alting met Sønnen: Thi den som icke sparde sin eniste Søn/ men gaff hannem hen i Døden for oss/ huorlunde skulde det komme / at hand icke ocsaa skulde giffue oss alle ting met hannem / som Paulus lærer. Den som haffuer Sønnen/ hand er it met

han-

hannem / saa kand det icke anderledis vere / end at hand jo er Arffuing met hannem / til det euige Liff. Ja den som haffuer Sønnen/hand haffuer det euige Liff: Thi saa siger hand selff: Jeg er Liffuet.

Derfor huad heller du søger Liffsens Vey/Liffsens Dør/eller Liffsens Værdskyld/Arffuing eller Herre / eller oc det euige Liff selff / da haffuer du det altsammen vdi Sønnen/naar du troer paa hannem. Men tuert imod/ den som icke troer paa Sønnen/ hand skal icke smage Liffuet / siger Johannes/men Guds Vrede bliffuer offuer hannem. Her

aff er at betencke / huad Troen er nyttelig / huilcken ingen kand haffue/uden hand er tilforn met Lowens Predicken paamint/om sin Synd / oc haffuer fornummet Guds Vredis Bitterhed / oc bekent sin retferdige Fordømmelse for Syndens skyld.

Derfor lærer oss den hellige Scrifft/at wi skulle angre oc rue vor Synd. Angre/at wi haffue fortørnet Gud/ oc vilde gierne/ at det vaare vgiort. Rue/at wi føle en ret Hiertens Vanghed udi vore Hierter for Synden/oc aluorlige sørge derfaare. Den som saa langt er kommen/hand kand kende/huad Euangelium er

it glad Budskab/huilcket som tilsiger alle dem som tro/Syndernis Forladelse / Retferdighed/ Guds Venskab/oc det euige Liff.

Huad er da Troen? Tuende slags Sprock/som faaregiffuis vdi den hellige Scrifft / kunde nocksom lære oss / huad Troen er. Det Første/naar Scrifften biuder oss / at wi skulle tro paa Christum. Det Andet er/naar oss biudis / at tro paa Christi Naffn.

Det Første Sprock/som er/ at tro paa Christum / haffuer denne Mening / at wi skulle oss forlade oc sette Lid paa Christum Guds Søn allene / saa at

wi vide / at der er ingen Salighed at bekomme / vden ved hannem ene.

Det Andet Sprock/som er/ at tro paa Christi Naffn/ lærer oss en ret Regel om Troen/huordan hun skal vere paa Guds Søn/oc huor vdi hun staar. For at tro paa Guds Søns Naffn/ det er/at tro paa Guds Søn/efter som hans Naffn er i den hellige Scrifft/ oc som hans Gierninger beuise om hans Naffn.

Derfor efftersdi hand næffnis oc predickis vdi det hellige Euangelio / at vere alle deris Saliggiørere/som tro paa hannem/ at vere en sand Gud / at vere it

sant

ſant Menniſke / at vere en Perſon/ oc Guds Lam/ ſom borttager Verdens Synder. Diſligeſte mange Exempel bære Vidnisbyrd/ at Chriſti Gierninger ere hans Naffn lige / ſom Røffuerens paa Kaarſſet/ Magdalene/ Pauli/ Petri/ oc vſigelige mange andris : Huor aff er at forſtaa/ at Troen paa Jeſum Chriſtum/ Guds Søn/ er en leffuendis oc ſtadig Hiertens Tillid oc Forladelſe/ at Menniſket viſſelige holder for ſant / at Chriſtus er alle deris Saliggiørere/ ſom tro paa hannem / ſaa at hand kand vdrette alt det hand vil/ for hand er en ſand Gud : At hand

vil oss alt Gaat/ som it Menni-
ske/ der haffuer annammet vor
Natur paa sig/ aff en vbegribe-
lig Kierlighed til oss / at hand er
plictig/ til at hielpe oss/ som den
der er skicket aff Gud til en Meg-
lere imellem Gud oc Menniskē/
huilcken som haffuer giffuet sig
selff til it Værd / at igenkiøbe oss
met / paa det at huer den som
troer paa hannem / skal rensis
aff sine Synder met Christi
Blod/retferdiggiøris met hans
Lydactighed / oc aff den hellig
Aand igenføddis til det euige Liff/
aff Gud Faders vbegrundelige
Barmhiertighed/som saa haff-
uer elskt Verden / at hand haff-
uer

uer giffuet sin eniste Søn / at huer den som troer paa hannem/skal icke forfaris/men haffue det euige Liff.

Saa er nu bescreffuet/huad en Christelig Tro er / huilcken Beskriffuelse mand kand oc kaartere befatte aff Døberens Ord/ som siger : Huo som troer paa Sønnen/hand haffuer det euige Liff. Troen er Christi / Guds Søns/rette Kundskab/oc en stadig Fortrøstning / til at bekomme det euige Liff/for hans skyld. Saadan vaar Røffuerens Tro/ der hand sagde : Kom mig ihu/ naar du kommer i dit Rige. Huilcken HErren suarede : J

Dag skalt du vere met mig vdi Paradis. Saadan vaar den Synderindis Tro/ hos Lucam vdi det 7. Capitel/ som HErren sagde til: Din Tro haffuer giort dig salig. Saadan vaar Tolderens Tro/ hos Lucam i det 18. Capitel/ som saa bad: O Gud ver mig Syndere naadig. Saadan vaar Dauids Tro/ i den 25. Psalme: O HERRE/ for dit Naffns skyld/ benaade min Synd. Alle disse Exempel komme offuer ens met denne Saligheds Regel/ som Dauid faaregiffuer vdi den 2. Psalme: Salige ere alle de som forlade sig paa hannem.

Den-

Denne Christelige Trois rette Art er / huor paa huert Menniske kand vide / om hand haffuer en salig Tro.

Først / at hun lader sig føle vdi Hiertet.

Dernæst / at hun lader sig see oc beuise vdi Gierninger.

Det Tredie / at hun lader sig prøffue vnder Kaarsset.

Det Fierde / at hun offueruinder Verden.

Det Femte / at hun bliffuer fast indtil Enden / hues Ende / som Petrus siger / at vere Sielens Salighed.

Først sagde teg / at en Christelig Trois Art er / at hun lader

sig føle vdi Hiertet / saa at der følis en wsigelig Husualelse imod Lowens Forbandelse / imod Dødens Mact / oc Dieffuelens grumme Tyrannj : At der følis en wsigelig Glæde aff Syndernis Forladelse : At der følis en Aandelig Tryghed om Guds Naade oc Venskab : At der følis Christi Næruerelse / oc den hellig Aands Tempel vdi Menniskens Hierte : At der følis den hellig Aands Krafft / som opuecker Troen / til at hede : At der følis en brendelig Begæring / til at giøre Guds Vilie / oc staa Dieffuelen imod : At der følis en Aandelig Glæde aff det euige Liffs

Be-

Begyndelse: At der følis Tacknemmelighed mod Gud. Ja met it Ord at sige: Huor en Christelig Tro er vdi it Menniske / da lader hun sig føle met en ret Gudfryctighed/met it gaat Forset / oc met Glæde vdi den hellig-Aand.

Det Andet/ huor vdi Trons Art staar / er/ at hun lader sig see oc beuise vdi Gierninger. Fordi vduortis Gierninger bære Vidnisbyrd om Hiertens Vilkaar/huorfaare Christus siger: It gaat Træ bær god Fruct / oc it ont Træ bær ond Fruct. Item: Paa deris Fruct skulle i kiende dennem. Saa kand det

icke andet vere muligt / end at huor der er en ret Tro vdi Hiertet/aff den hellig Aand/som vdi Hiertet boer/ at der jo ocsaa ere gode Gierninger/som bære Vidnisbyrd om Hiertet. Disse Troens Gierninger ere vdi almindelighed/ at vige fra det Onde/ oc giøre det Gode/ saa at Troen er it Fundament / en Begyndelse/ en Veyuisere/oc en Styrere for alle Christne Dyder oc gode Gierninger.

Først er Troen it Fundament oc Grunduol / paa huilcken all Lydighed / Dydelighed oc gode Gierninger opbyggis. Dernæst er hun it Principium oc Begyndelse/

delse / huor aff alle gode Gier-
ninger komme/som mange gode
Becke aff en Kielde. Dissligeste
er hun en Veyuisere/ som holder
Mennisket ret vdi Veyen/ at det
huercken affbøyer til den høyre
Side / det er / til Mennisklige
gode Fund oc Mening/som ville
tiene Gud effter deris egen Vis-
dom oc Raad/ icke heller til den
venstre Side / som er til Dieff-
uelens Gierninger/som Verden
oc Dieffuelens Lemmer føle sig
vdi. Ja Troen/som er alle gode
Dyders oc Christelige Giernin-
gers Veyuisere/er intet til freds/
vden hun hører det Ord / om
den Gierning/som faaregiffuis:

Saa taler HERRENS Mund. Derfaare beder Dauid aff Troen vdi den 25. Psalme: HERRE leed mig vdi din Sandhed / lær mig dine Veye / oc lær mig din Stj at gaa. Derfor siger oc Dauid vdi den 119. Psalme: Hellige ere de som ere vbesmittede vdi Veyen. Det er/de som ved Troen findis vdi Lydactighed mod Gud / saa at de bliffue vdi rette Veye / icke affbøyendis / enten til den høyre eller venstre Side. Ydermere er Troen en Styrere / som henfører Menniskens Leffnet oc alle Gierninger til det rette Maal / som er Guds Ære / den Christne Kirckis Opbyggelse/

se/oc vor Næstis Beste oc Gaffn. Alle disse Troens Gierninger besluttis vnder disse Fire Hoff-uetstycke.

Det Første er Gudfryctig-heds Beuisning met vduortis Gierninger/ som er/ at høre met andre Guds Ord/ paakalde Gud vdi den Christne Forsamling/ aabenbare bekende sin Christeli-ge Tro/ aabenbare annamme Sacramentet/ at hielpe met Raad/ Gods oc Gierning Guds Ære frem/ saa at mand kand see/ at Guds Sag gaar dig til Hierte. Her om taler den hellige Dauid i den 122. Psalme/ saa sigendis: Jeg fryder mig/ naar

de sige til mig: Lader oss gaa vdi Guds Hus. Item: For Guds min HERris Husis skyld / vil ieg sige det som er dig til gode. Her met giffuer Dauid tilkende / at hans største Flid er / at ville lade sine Vndersaatte vide / at all hans største Flid oc Omhu staar der hen / at hand vdi den Christelige Forsamling kand beuise sig at vere Guds Tienere. Dette Dauids Exempel bør Konger / Førster / Øffrighed oc alle Vndersaatte at efterfølge / at de der met kunde beuise sig at vere Gud hulde oc tro.

Det Andet er Wskyldighed vdi huert Menniskis Leffnet for

sig/ at naar mand er ene/ mand da acter sig at vere vdi Guds Aasyn/ oc derfor affstaar aff all Wtuctighed oc syndelig Handel. Derfaare siger Gud til Abraham: Vandre for mit Ansict. Thi Gud hand seer icke alleniste det som Solen skin paa/ men ocsaa Hiertens hemmelige Tancker.

Det Tredie er Retferdighed oc Kierlighed mod alle Menniske/ saa at mand haffuer en god Samuittighed/ vdi all den Bestilning/ mand haffuer iblant Mennisken/ at hand beuiser sin Øffrighed/ oc andre/ som ere vdi nogen Dignitet/ tilbørlig Reue-

rentz oc Lydighed/at hand staar bj met sine lige met Hielp oc Raad/at hand giør sine Vndersaatte Bistand met Varetegt oc Disciplin/oc der offuer/saa meget som muligt er / trøster alle Bedrøffuede/ oc hielper de Fattige aff all sin Effne/ ja acter alle at vere Christi Lemmer met sig / vdi vor HErre Jesu Christo/oc derfor giør en anden/huad hand selff vilde lide / oc aldrig met Hu oc Vilie giør nogen Vret i nogen maade. Kaartelig/ at du saa leffuer iblant Menniskẽn / at de kunde bære Vidnisbyrd om din Christelige Tro oc Leffnet.

Det Fierde er Flittighed vdi det Kald/som mand er kaldet til/ vere sig vdi den Christne Kirckis Bestilning / eller vdi Husregiment/ eller vdi Verdslig Befalning/liden eller stor/eller vdi noget Embede/ som andre kand komme til Gode oc Gaffn / met Tro oc Ære. Her vdi skal mand følge S. Pauli Regel til de Rommere vdi det 12. Capitel/ som saa liuder: Huer beuise Flittighed vdi sin Bestilning. Oc at ingen skal nødis / til at giffue sit rette Kald offuer / lærer oss S. Pauli Befalning/oc Johannis Baptistæ Raad. S. Pauli Befalning er denne: Huer bliffue

vdi det Kald / som hand er kal-
det vdi. S. Johannis Raad
er / at mand skal vdi sit Kald ve-
re retujs. Den tid mange aff de
Rommerske Krigsmend komme
til Johannem / oc lode sig døbe /
oc spurde hannem at / huad de
skulde giøre / da sagde hand icke /
at de skulde offuergiffue deris
Krigsuerck / oc løbe hen vdi
Ørcken / eller tage sig en Kappe
paa / som er it Skalckeskiul /
men hand siger : Trenger in-
gen / icke heller forfører / oc verer
til freds oc fornøyet met eders
Besoldning. See her / huad for
Troens Fruct iblant Menni-
sken Johannes vdkreffuer aff

Krigsmend. Dette Exempel skulle alle Christne/ ihuad Kald de haffue / sette sig faare / at de ingen giøre wret / men flitte sig vdi deris Kald retferdige/andre til Gode oc Gaffn.

Men paa det at huer kand sig dis bedre skicke vdi sit Kald/ skal mand disse effterfølgendis Puncter oc Artickler betencke.

Først / at det Kald / mand haffuer / er funderet paa Guds Ord/ som denne Regel vduiser: Alle de Kald oc Bestilninger / som fremme Guds Ære/som ere Verdslig Regiment til Bistand/ som fremme Husregiment / oc ere menige Mand til Gaffn/som

beskyt-

beskytte Retferdighed/ oc straffe Offueruold/ de haffue Guds Befalning vdi det Første oc Fierde Budord.

Det Andet er/ at Troen oc Kierlighed skulle vere tuende Regle/ huor effter huer skal skicke sig vdi sit Kald.

Det Tredie/ om der kommer nogen Modgang paa/ som icke andet vil vere/ at mand da seer hen til Guds Ord/ oc der aff tager Husualelse.

Det Fierde/ at mand jo fører oc stiller alt sit Kald hen til Guds Ære/ oc til deris Gaffn/ som mand boer hos.

Det Femte/at mand idelige paakalder Gud vdi sit Kald/ ihuor ringe det er/ fordi ingen ting kand enten vel begyndis/eller haffue god Ende/ vden Gud giør Bistand. Dette altsammen befatter Dauid vdi den 37. Psalme/ huor hand saa siger: Forlad dig paa HERREN/oc giør det som ret er/ oc bo paa Jorden/ oc søg din Føde ærlige.

Det Tredie Instrument oc Redskab/ som Christus haffuer forordineret/ til at bekomme hans Velgierninger met/ er hans Sacramenter oc synlige Beuijsning paa hans Naade oc Vilie. Men før end ieg taler om

det

det ny Testamentis Sacramen-
ter / vil ieg kaartelige antegne
tuende ting / som ere her fornø-
den at vide. Det Første / huor-
lunde Gud haffuer altid handlet
met sit Folck. Det Andet / huor
aff Gud haffuer giffuet de Tegen
oc Sacrament deris Naffn/som
hand haffuer befalet oc indset.

For det Første skulle wi vide/
at Gud aff Verdens Begyndel-
se haffuer handlet met Menni-
sken vdi tuende maade / som er/
met klare Ord om sin Vilie oc
Befalning / oc met vduortis
Tegen/ som skulle paaminde oss
om Ordet/oc stadfeste oc besegle
Guds Vilie.

Der Gud haffde skabt Adam/ oc set hannem vdi Paradis/ gaff hand hannem sin Vilie tilkende met klare Ord/ oc der hos sette tuende Tegen/ som vaar Liffsens Træ/oc Visdoms Træ. Saa at om hand vaar Ordet lydig / da skulde hand leffue/ oc aldrig ældris/men skulde æde aff Liffsens Træ/oc leffue. Men om hand giorde imod Guds Befalning/oc ode aff det forbødne Visdoms Træ/ da skulde hand dø.

Disligeste gaff hand Abraham sit Ord/oc der hos indsette it vduortis Tegen / som vaar den Legemlige Omskærelse / oc kaldede den sin Pact.

Der effter loffuede hand Mo-
si / at hand vilde vdfly Folcket
fra den Egyptiske Trældom/saa
at de skulde fare fra Egypten ind
i det forjette Land / oc der hos
indsette it vduortis Tegen/ som
hand kaldede Paaskelammet.
Siden loffuede Gud Folcket det
Cananeiske Land at besidde/saa
lenge som de vilde vere hannem
lydige/oc holde hans Testament
oc Pact / oc der hos indset-
te it vduortis Tegen / at Pre-
sten skulde tage en rød Quies
Blod / oc offuerstencke Folcket
met. Item/ Alteret oc Bogen/
oc kaldede det Tegen sit Testa-
mente.

Vdi lige maade/ Christus i det ny Testamente loffuer alle dem som tro/ Syndernis Forladelse/ oc at de skulde igenfødis formedelst den hellig Aand/ oc der hos setter it vduortis Tegen/ som Scrifften kalder Penitentzis Daab. Fremdelis loffuer hand dennem/at hand vil giffue sig vnder Kaarsset/ oc offre sit Legeme/ oc vdgyde sit Blod/ til Syndernis Forladelse/ oc der hos henger it vduortis Tegen/ som hand kalder sit Legeme oc Blod/ oc det ny Testamente. Saa haffuer det altid veret Guds Vjs/at handle met Menisken/baade met Ord oc Tegen/

paa det wi aff disse tuende ting/ som kunde annammis met Hu oc Sind/ kunde dis bedre oc fuldkommeligere oplæris om Guds Vilie.

For det Andet haffue wi at acte/ huad Naffn Gud haffuer giffuet de Tegen oc Sacramenter/ som hand haffuer indset/ at hand haffuer icke giffuet dem Naffn alleniste aff deris Natur/ som de haffue/ men aff deris Betydning oc Merckelse / huorfaare hand dennem indset haffuer/ oc det giorde hand for den skyld/ at naar wi brugte de vduortis Tegen/ da skulde wi betencke de Himmelske ting/ som de vduortis Tegen haffue Naffn aff. Der Abraham omskar sin

Søn Jsaac/tenckte hand paa det Naffn/Gud haffde giffuet Omskærelsen/ der hand kaldede hende sin Pact imellem Abraham oc hans Sæd. Der Moses offuerstenckte Folcket met Koblod/ tenckte hand paa det Naffn/som Gud haffde kaldet det / som er/ sit Testamente. Saa kaldis ocsaa vor Daab / Penitentzis Daab/at wi skulle opløffte vore Hiertens Øyne fra Vandet/ op til denne Forjettelse/ at Gud besegler dennem som giør Penitentz / sin Naade oc Venskab. Derfor kaldis oc Daaben Igenfødselsens Bad / at wi skulle betencke/ naar nogen døbis / at

hand Aandelige igenfødis / aff den hellig Aand. Lige saa kaldis oc Brød Christi Legeme/oc Vjn Christi Blod / vdi Naderens Sacramente/ fordi de bemercke den hemmelige Spisning / som Christus giffuer vnder Vjn oc Brød. Kaartelig/ Gud haffuer aff sin store Visdom giffuet sine Tegen oc Sacramenter Naffn/ aff deris Betydning oc Aandelige Bemerckelser oc Gaffuer / som befattis met de synlige Tegen oc Sacramenter / paa det at wi icke skulle henge vdi det som synis for Øyen/men vdi det som Troen seer vdi Sacramenterne. Naar wi vide disse tuende ting/

om den Christne Kirckis Sacramenter / da haffue wi it gaat Fundament oc Grunduol/til en ret Forstand/om den hellige Kirckis Sacramenter vdi det ny Testamente/ som er Daaben oc Jesu Christi Naderis Sacrament/ om huilcke ieg nu vil tale.

Om Daabens Sacramente.

PAa det ieg kand dis bedre forklare Daabens Sacramente/vil ieg kaarteli-ge antegne/huorfaare vor HErre Jesus Christus lod sig døbe/ thi her aff henger vor Daabs rette Forstand.

Huorfaare vilde da vor HErre Christus lade sig døbe? Det giffuer Gud Faders Røst offuer hannem / oc den hellig Aands Aabenbarelse vdi Due Lignelse tilkende.

Gud Faders Røst offuer Jesum / som nyes vaar døbt / liuder saa: Denne hand er min elskelige Søn / vdi huilcken mig er velbehageligt. Paa denne Røst bær Daaben Vidnisbyrd / fordi det er Daabens ypperste oc høyeste endelige Sag / at hand bær Vidnisbyrd om Guds Vilie oc Yndist / mod den som døbis. Her aff er at bemercke / at wi som døbis / oc iføre oss Christum vdi

Daaben/ere Gud behagelige for Christi skyld. Her til saae Paulus/Eph. 1. huor hand saa siger: Wi ere Elskelige vdi den Elskelige. Ja Gud Fader siger selff: J denne er mig velbehageligt.

Saa haffuer nu Christus ladet sig døbe/oc annammet dette vduortis Tegen / om Guds Yndist oc Naade/ effter saa som Faderens Røst beuiser/ paa det at wi som døbis / oc indplantis vdi Christi Legeme / formedelst Daaben/ skulde vide/ oss at vere for Christi skyld / vdi Guds Yndist oc Naade: Derfaare er all vor Daabs Krafft aff Christo Jesu.

Den hellig Aands Aabenba-
relse vdi Due Lignelse bemercker
vor HErris Jesu Christi Daab/
som hand døber oss met induor-
tis / naar Guds Tienere døber
vduortis met Vand / huor om
Baptisten taler oc siger : Jeg
døber ickun i Vand / men hand
staar mit iblant eder / (hand
meen den HErre Christum /)
som døber met den hellig Aand.
Den Due Lignelse bemercker
Fredsommelighed imellem Gud
oc den som døbis / oc vdtyder
huad Noe Arck bemercker / som
den Due kom til / met en Olie-
græn vdi Munden. Denne Aan-
delige Daab skeer induortis oc
wsyn-

wsynlige/ naar it Menniske døbis met Vand/effter Christi Befalning. Her aff haffue wi at beslutte en almindelig Sententz om Daaben / at hand er it vduortis Tegen/bemerckendis den induortis Daab/som Christus bestiller/ved den hellig Aand/oc der met besegler oss Guds Naade oc Venskab.

Men paa det wi kunde dis bedre vende oss vor Daab til gode/ haffue wi at mercke/at denne vor Daab haffuer trende ting/ som hand faaregiffuer oss at betencke.

Det Første/ at Daaben er Testimonium gratiæ, det er/ it Naade Tegen.

Det Andet/ at hand er Symbolum rerum, det er/ it Lære Tegen.

Det Tredie/ at hand er Tessara professionis, det er/ it Skilsmisse Tegen. Om disse trende Tegen vil ieg nu tale/ effter som de ere faaregiffne oc fremsette.

Det Første er/ at Daaben er it Naade Tegen/ som nu tilforn beuist er: Fordi Daaben er it vduortis Guds Vidnisbyrd/om hans Yndist oc Naade/ saa at wi helliggiøris vdi Daaben/ ja at wi bliffue til it Offer/som vies til at vere hos Gud/huilcken der renser oc skiller oss fra Dieffuelen oc hans Vesen/ saa at wi

bliff-

bliffue ny Menniske / ja Guds egne Børn / som hand vdkaarer vdi sin kiere Søn / vor kiere HErre Jesu Christo.

For det Andet er Daaben Symbolum rerum, det er / Lære Tegen / som vnder vduortis ting faaregiffuer hemmelige ting. Her ere at bemercke Augustini Ord / som saa liude: Vden Sacramenterne haffde nogen Lignelse met de ting / som de bemercke / vaare de icke Sacramenter. Saa haffuer vor Daab / vdi huilcken it Menniske neder dyppis i Vand / oc er vnder Vandet / oc opkommer aff Vandet / sin Aandelige Lærdom oc Betydelse /

se/ huorfaare hand sigis at vere it Lære Tegen.

Huorledis er da Daaben it Lære Tegen? Vdi tuende maade. Først lærer hand om Christi Gierninger. Dernæst om vore Gierninger oc Vilkaar/ som døbis/ eller døbte ere.

Huad lærer Daaben oss om Christi Gierninger? Fire Stycker lærer vor Daab oss om Christi Gierninger.

Det Første/ huad hand haffuer giort.

Det Andet/ huorfor hand det giort haffuer.

Det Tredie/ huad hand giør/ naar nogen døbis.

Det Fierde/ huad hand vil vdi fremtiden giøre.

Huad lærer Daaben oss/ at Christus haffuer giort? Daaben paaminder oss om Tre Dagis Historie: Langfredags/som Christus leed sin Pine paa: Paaskeafftens/ som Christus laa vdi Graffuen: Oc Paaskedags/paa huilcken Christus offueruant Døden/ oc opstod aff Døde. Oc derfor kalder Christus sin Død/ Begraffuelse oc Opstandelse en Daab/Mar.10. huor Zebedei Sønner/Jacobus oc Johannes/begærede at sidde/ den ene paa den høyre Side/ oc den anden paa den Venstre/ vdi

Christi Herlighed. Da suarede Christus dennem / oc sagde: Kunde i dricke den Kalck/ieg dricker/oc døbis met den Daab/ieg døbis? Lige som HErren haffde saa sagt: Ære oc Glæde staa i effter / men der er noget at lide/ før end mand bekommer den Ære oc Glæde. Her staar en haard bitter Død forhaanden/ hand vil alt offueruindis/før end den Herlighed kommer. Saa mercker Vandens Offuerøsselse vdi Daaben/ Christi Død. At vere vnder Vandet / betegner Christi Begraffuelse. At komme op aff Vandet / betyder Christi salige Opstandelse. Derfor saa

tit som wi betencke vor Daab/ eller see andre døbis / da skulle wi komme de Tre Dagis Historie ihu/ om Christi Død / Begraffuelse oc Opstandelse aff Døde. Saa lærer Daaben oss/ huad Christus haffuer giort.

Huorfaare haffuer Christus det giort? Oc huorfaare er Christus død/ begraffuen oc opstaaen? Der til suarer Paulus met To Ord/ Rom. 4. oc siger: Christus er død for vore Synder/ oc opstaaen for vor Retferdigheds skyld. Fordi lige som hand met sin Døds Værdskyld affsletter vore Synder / oc met sit Blod renser vor Samuittighed/

hed / aff dødelige Gierninger / saa beuiser hand met sin salige oc ærefulde Opstandelse/at hand vaar retferdig effter Guds Low/ foruden all Smitte eller Meen vdi nogen maade. Derfor siger Dauid/ Psal. 16. Du skalt icke forlade mit Legeme vdi Graffuen/ oc icke tilstede/at din Hellige seer Forderffuelse. Det vil oc Christus/der hand siger/Joh.16. Den hellig Aand skal offueruinde Verden om Retferdighed/fordi ieg gaar til Faderen. Det er/ Verden/Herodes/Pilatus/Jøderne / acte mig icke at vere retferdig / foruden all Synd oc Smitte : Men min Opstandelse

aff Døde skal beuise / at ieg er retferdig / naar de see / at Døden kand icke beholde Offuerhaand offuer mig. Derfaare siger Paulus: Christus er opstaaen oss til Retferdighed: Fordi Christus beuiser sig formedelst sin Opstandelse / at vere retferdig / huilcken sin Retferdighed / som er Lydighed effter Lowen / hand skencker oc tilregner alle dem som tro paa hannem.

Huad lærer Daaben oss / at Christus giør? Hand døber / siger Johannes / met den hellig Aand oc Jld. Hand renser oss / siger Paulus / vdi Vandens Bad / vdi Ordet. Her giffue Jo-

hannes oc Paulus tilkende/huad Christus giør/naar it Menniske døbis. Johannes siger: Hand døber met den hellig Aand oc met Jld. Det er: Christus giffuer den hellig Aand vdi Daaben/ som baade vdi Ordet oc vdi Daaben er til stede / oc er krafftig. Men huad den hellig Aand vdretter/naar nogen døbis effter Christi Befalning / giffuis tilkende met det hand siger: Hand skal døbe met Jld. Fordi lige som Jld foruandler en ting/ affbrender det Vrene/oc optender huad hand vedrører: Saa foruandler ocsaa den hellig Aand Mennisket/ som døbis / i det at hand igen-

igenføder det / hand affbrender den gamle Whumske / i det hand døder det gamle Menniske / det er / den syndige Natur / oc hand optender det samme Menniske / i det hand liffactig giør / oc opreiser it nyt Menniske. Paulus siger : Christus renser oss met Vandbadet vdi Ordet. Her setter Paulus Tre ting sammen / som er : Den vduortis Daab / som hand kalder Vandbad : Christum / som induortis met sit Blod oc den hellig Aand renser : Oc Ordet / det er / Christi Forjettelse / huor aff all Daabs Mact oc Krafft er. Thi Daaben er icke krafftig for det Vands

skyld/ som Presten øser paa den som døbis/ eller aff de Ord/ som Presten oplæser: Men aff Jesu Christi Forjettelse oc rige Tilsagn/ at hand vil døbe met den hellig Aand oc Ild/ naar Mennisket døbis vduortis met Vand.

Oc endog dette er effter Christi Ordning/ dog er icke Christi Haand forkaartet/ til at døbe dennem Aandelige foruden Vand/ de som ere vdi Forjettelsen/det er/alle Christnis Børn/ som ere endnu vdi deris Moders Liff/besynderlige naar Børnene forryckis/ før end de døbis met den vduortis Daab. Derfor skulle Christne Forældre/ som

miste

miste deris Børn før end de komme til Daaben / at døbis / icke falde vdi Mishaab / om deris Børns Salighed/eller lade dennem haanlige begraffue vdi wujet Jord / som mand kalder: Men visselige det tro / at de ere vdi det Forbund / som Abrahams Børn vaare / som Paulus klarlige lærer/Gal. 3. Derfor lige som de Legemlige Abrahams Børn bleffue icke fordømde / om de døde for den Ottende Dag/paa huilcken de skulde omskæris/men aff Guds Forjettelsis Krafft oc Forbund bleffue salige: Vdi lige maade bliffue icke de Aandelige Abrahams Børn

(som ere alle Christnis Børn/) fordømde / om de dø før end de bekomme Daaben / men bliffue salige aff Guds Forjettelsis Krafft/ oc den wsynlige Daab/ som vor HErre Christus / der haffuer taalt Død oc Pine for dennem/ døber dennem met.

Her met skulle Christne Forældre trøste sig/huad heller deris Børn hendø vdi Moderens Liff/ eller siden / før end de komme til Daaben. Men her met vil ieg icke giffue Forældre Aarsage/ til at forhale Daaben nogen lang tid/ men heller raade dennem/at de met det første annamme den vduortis Besegling Vanddaaben/

den / om deris Børns Salig-
hed / oc at de kunde / naar de dø-
bis / hielpis met Christne Men-
niskis Bøn / som dennem hielper
til Daaben.

Huad lærer Daaben oss / at
Christus vil her effter giøre den-
nem som døbis? Det siger hand
vdi den Befalning / hand gaff
sine Apostler / der hand opfoer
til Himmels / som saa liuder:
Gaar hen / oc døber alle Men-
niske. Huo som troer oc bliffuer
døbt / hand bliffuer salig: Men
huo som icke troer / hand bliffuer
fordømt. Thi lige som de der
vaare vdi Noe Arck / bleffue fri
vdi Syndfloden: Saa bliffue

de oc frj fra den euige Syndflod/ det er / Helffuedis Ild oc Fordømmelse/ved Jesum Christum/ saa fremt som de bliffue hos den Pact/ som den vduortis Daab vdkreffuer. Derfor kaartelig at sige : Ligeruis som den der døbis/opkommer aff Vandet/eller Vandet flyder aff hannem:Saa skal Christus optage oss fra all Sorrig / oc føre oss ind vdi sit Rige / at wi met hannem euindelige skulle regnere.

Saa maa nu vere sagt/huorlunde Daaben er oss it Lære Tegen / om vor HErre Jesu Christo. Nu vil ieg fremdelis antegne/huad Daaben lærer oss/som

er :

er: Huad wi skulle giøre Gud. Huad wi skulle giøre oss selff. Huad wi skulle lide. Huad wi skulle bie. Huorlunde vor Vandring skal vere / fra Vselhed til Salighed. Om alle disse Stycker paaminder oss vor Daab.

Huad skulle wi giøre Gud? Det Christus oss lærer/der hand siger: Døber dem i Nafn Faders/oc Søns/oc hellig Aands. Disse Ord: J Nafn Faders/etc. giffue Daabens endelige Sag faare / at huer den som døbt er/ skal altid dragis til minde denne sin Daabs endelige Sag/ oc er denne disse Ords enfoldige Mening: Jeg døber dig vdi Fade-

rens/oc Sønnens/oc den hellig Aands Naffn. Det er: Jeg døber dig for denne Aarsage skyld/ at du skalt bekende/ tro/paakalde/dyrcke/frycte/prise denne rette Gud alleniste / som er: Faderen / som haffuer saa elskt dig/ at hand haffuer giffuet sin Søn vdi Døden for dig: Oc Sønnen/som er død for din skyld/som renser dig aff din Synd/ met sit eget Blod/som hand haffuer vdgydet paa Kaarssens Galie til dine Synders Forladelse/ oc klædt dig Aandelige met sin Retferdighed/ ja giør dig til sin egen Lem / saa at du skalt for hans skyld hede oc kaldis Guds Barn:

Oc den hellig Aand/som dig igenføder oc helliggiør / til det euige Liff / paa det du skalt vere Gud tilføyet / oc vere salig met hannem i Euighed. Det er Daabens Ords enfoldige Mening/ som ieg aff den hellige Scrifft haffuer sammenset/ oc befattet i det Ord: Jeg døber dig in nomine. Nomen mercker Guds Bekendelse/oc alt det samme Bekendelse vdkreffuer aff Mennisket.

Her aff kand mand klarlige forstaa/huordan Pact Daaben er imellem Gud oc Mennisket/ som døbis. Gud loffuer Mennisket Synders Forladelse / Retferdighed oc Salighed/ huilcket hand

hand met Daaben beuiser oc be-
segler: Mennisket/som døbis/si-
ger Gud Huldskab oc Tro til/at
det vil forsage Dieffuelen/hans
Vesen oc Gierninger/oc tilhenge
Gud alleniste/met en stadig Tro/
Paakaldelse/Ære/Fryct oc Lyd-
actighed vdi alle maade. Herfor
kalder oc Petrus/1. Pet. 3. Daa-
ben en Pact / vdi huilcken Gud
atspør oc loffuer Mennisket/som
døbis / Naade / oc Mennisket
suarer oc bejaer det som loffuis/
oc tilsiger sig at ville bliffue vdi
det samme Forbund oc Pact.

Det Andet / som Daaben
lærer oss / det er / huad wi skulle
giøre oss selff: Thi ligeruijs som
wi

wi neder dyppis vdi Daabens Vand / saa skulle wi døde Synden / oc affstaa aff Synden. Som wi ere vnder Vandet / saa skulle wi quelle oc nedertrycke Syndens onde Begæring / onde Affecters Anfald oc Attraa. Oc som wi opkomme aff Vandet igen / saa skulle wi opstaa / til at giøre det som gaat er / oc leffue it nyt Leffnet. Det lærer oss Paulus / Rom. 6. huor hand skamfutter dennem / som ville der faare frjt synde / for de ere retferdig giorde ved Troen alleniste / oc ere disse Pauli Ord: Huad ville wi da sige? Skulle wi bliffue vdi Synden / paa det Naaden kand

bliffue

bliffue offuerflødig? Bort det/
oc end langt bort. Wi som ere
Synden døde/ (det er/ wi hues
Synd som død er/) huorlunde
kunde wi leffue vdi hende? Vide
i icke/ at wi som ere døbte vdi
Christo Jesu/ at wi ere døbte vdi
hans Død? (Det er: Wi som
ere døbte/ haffue iført oss Christum vdi Daaben/ hues Død
som dræber Synden/ oc er kraffttig i oss/ til at vndertuinge Synden/ at hun icke kand raade/ som
hun gierne vilde.) Ja wi ere begraffne met hannem/ formedelst
Daaben til Døden/ (det er/ paa
det at Synden skal vere død vdi
oss/) paa det at lige som Christus

er opreist aff Døde / til sin Faders Ære / saa skulle wi ocsaa vandre vdi it nyt Leffnet. For ere wi tilhobe plantede vdi Dødens Lignelse/da skulle wi ocsaa vere tilhobe plantede vdi Opstandelsens Lignelse. Ja det skulle wi vide / at vort gamle Menniske (det er/ den syndelige Art/) er kaarsfest met hannem / paa det at Syndens Legeme (det er/ ond Begæring/) kand dempis/ oc bliffue mactløs vdi oss / paa det wi icke lenger tiene Synden.

Saa see wi her/ huorlunde Paulus aff Daaben lærer oss/ at wi skulle døde Synden/ nederfla onde Begæringer/oc vandre

vdi

vdi it nyt Leffnet/som hand strax beslutter/ oc siger: Saa skulle i ocsaa acte / at i ere døde til at synde / oc leffuendis til at tiene Gud / ved Jesum Christum vor HErre. Derfor lader icke Synden regnere oc haffue Herredom vdi eders dødelige Legeme / saa at i ere Synden lydige / vdi Legemens Begæringer. Derfor saa tit som vor onde Natur egger oss til Synd / da skulle wi tencke paa vor Daab/som paaminder oss / at wi skulle affstaa aff Synden / oc leffue Gud til Loff/ ved Jesum Christum.

Det Tredie / som Daaben lærer oss / det er huad wi skulle

lide. Thi ligeruijs som den HEr-
re Christus/huilcken wi iføre oss
i Daaben/ er døbt met Kaars-
set/ saa haffue wi oc at foruente
Kaars oc Modgang/ den stund
wi ere vdi Verden/ ja Gud vil/
at hans vdkaarne Børn skulle
vere hans enbaarne Søn lige
vdi Kaarsset/ paa det de kunde
regnere met hannem vdi hans
Herlighed. Det er det som Pau-
lus siger/Rom.8. Ere wi Børn/
da ere wi ocsaa Arffuinge/ ja
Guds Arffuinge oc Christi Met-
arffuinge/ saa fremt som wi lide
met hannem/paa det wi oc kun-
de Æreful̃d giøris met hannem.
Oc legger Paulus denne Trøst

der hos / at Kaarsset skal komme dennem til gode. Om dette Kaars taler oc Paulus til Timotheum / oc siger : Alle de som ville leffue Gudfryctelige vdi vor HErre Jesu Christo / skulle lide Forfølgelse.

Vor HErris Jesu Christi Pinis Historie setter oss trende slags Kaars faare / saa at huo som lider nogen Modgang vdi denne Verden / hand hører til it aff de trende Kaars.

Det Første er Christi Kaars / som staar imellem.

Det Andet er Røffuerens / som hengde paa den høyre Side.

Det Tredie er Røffuerens/ som hengde paa den venstre Side.

Christus leed wskyldelige/saa meget som hans egen Person anrørde. Baade Røffuerne leede for deris Misgierninger: Men den høyre Røffuere giorde Penitentz vnder Kaarsset/ omuende sig til Gud/ fick Trøst vnder Kaarsset/oc bleff salig. Den venstre Røffuere bleff i sin Ondskab/ oc døde hen vdi sin Synd/ oc bleff fordømt.

Lige saa gaar det oc paa denne Dag. Mange fromme Christne lide Forfølgelse for Retferdigheds skyld/som mange

hellige Martyres giort haffue/ huilcke/som Christus siger/at vere salige/ Matth. 5. Salige/ siger hand/ere de som lide Forfølgelse for Retferdigheds skyld/ fordi Himmerigis Rige hører dennem til. Salige ere i/ naar i bespaattis oc forfølgis/ oc de sige alt Ont paa eder/oc liwe paa eder for min skyld. Glæder oc fryder eder/ fordi eders Løn er stor vdi Himmelen: Thi lige saa haffue de forfult Propheterne/ som vaare for eder.

Mange lide ocsaa som den Røffuere/ der hengde paa den høyre Side/ det ere de som for deris Synders Ondskab straf-

fis aff Gud / paa Gods/ Hus/ Børn eller Legeme / eller oc som denne Røffuere aff Verdslig Øffrighed : Men vnder denne Straff bekende de sig at straffe retferdelige for deris Synds skyld/giffue sig ind til vor HErre Jesum Christum/oc begære met en stadig Tro Syndernis Forladelse. Disse bekomme Naade/ oc deris Kaars bliffuer it tacknemmeligt Offer / for den Allmectigste Gud/ved Jesum Christum vor HErre. Oc skede det saa met denne Røffuere aff Guds Visdom/at alle fattige Syndere/ Røffuere/ Mordere/ oc andre/som straffis for deris Synds

skyld / skulle haffue denne Røff-
uere til it Exempel / oc it Vid-
nisbyrd / at Gud vil tage alle
til Naade / ihuor skammelige
de straffis i Verden for deris
Synd / saa fremt som de giffue
sig/ved en stadig Tro/til Jesum
Christum.

Men paa det at arme Syn-
dere/som plagis for deris Synd
skyld / kunde vide / huorlunde de
kunde bekomme Naade / vil ieg
faaregiffue nogle Artickler/huor
effter de kunde rette sig.

Den Første Artickel : En
Syndere oc Misdedere / som
straffis for nogen aabenbare
Last / skal foruden alt Hycklerj
see

see til sig selff / oc betencke sin Ondskabs Suarhed. Icke ligne sig ved andre / som hand kand tencke/icke at vere bedre end hand er: Men skue sin egen Ondskab/ tencke paa / huo den er som er fortørnet met Synden / som er Gud / en retferdig Dommere/ som ingen ting kand vere skiult for: Tencke paa sig selff/som haffuer fortørnetGud/at hand er icke værd/til at kaldis it Menniske/for sin Synds Vederstyggelighed. Aff saadanne Tancker kommer it Menniske til at kende sig selff/ oc smager Helffuedis Bitterhed.

Den Anden Artickel: Paa det at den som saa betencker sin

Synd/ som sagt er/ icke skal falde vdi Mishaab om Guds Naade/ som Cain/ Judas/ Saul/ oc mange andre giort haffue/ skal mand disse Fem ting sette sig faare. Først/ Guds Løffte oc gode Vilie/ som siger: Jeg vil icke nogen Synders Død/ men at hand skal omuende sig/ oc leffue. Dernæst/ skal hand sette sig faare Guds Befalning/ som biuder alle Menniske/ vnder den Lydighed/ som alle Creatur ere hannem plictige/ at de skulle omuende sig. I Menniskens Børn/ siger hand/ vender eder om til mig. Item: Huer vende sig aff sine onde Veye. Siger oc Christus

selff:

selff: Kommer til mig alle som
ere belessede oc besuærede/ ieg vil
forlosse eder. For det Tredie/skal
hand sette sig for Jesu Christi
Død oc Pine/som er it nocksomt
Værd for alle Menniskens Syn-
der. Oc Augustinus siger: Guds
Barmhiertighed er større end al-
le Synderis Wselhed. For det
Fierde/ skal hand sette sig for
mange Synderis Exempel/som
ere annammede til Naade/ som
ere/Adam/Dauid/Manasses/
Røffueren/ ja alle de som haffue
begæret Naade/ saa at Gud al-
drig haffuer nogen forskut/ som
haffuer begæret Naade vdi en
aluorlig Penitentz. For det Fem-

 te/

te / skal hand sette sig faare det Vidnisbyrd / som hand haffuer at bære met sig / om Syndernis Forladelse / som er Daaben. Huilcken der er it wryggeligt Vidnisbyrd om Gud / at hand vil forlade Synden / alle dem som omuende sig til hannem. Thi saa staar der screffuet / Marc. 1. at Johannes predickede Penitentzis Daab / til Syndernis Forladelse. Det er: Hand predickede oc lærde / at Daaben vaar Guds Vidnisbyrd oc Besegling / at hand vil forlade alle dennem deris Synder / som omuende sig til Gud / ved Troen til Jesum Christum / foruden alle

Personers Anseelse vdi nogen maade.

Den Tredie Artickel er: At en arm Syndere / som straffis for sine Misgieruingers skyld / skal vdi disse Fem Tancker / som ieg opregnede / lade Guds Ord vere krafftig vdi sig / som ved saadanne Tancker forarbeider Troen vdi Menniskens Hierte.

Den Fierde Artickel: Naar mand fornemmer en Gnist aff Troen / om Syndernis Forladelse / da skal en arm Syndere hiertelige bede om sin Trois Forøgelse / oc Syndernis Forladelse / for Christi dyrebar Blods skyld / som hand haffuer vdgydet

paa

paa Kaarssens Galie for alle Synder/store oc smaa/skendelige oc lastelige / villige oc vuillige / foruden all Vndertegt vdi nogen maade. Vdi saadan en Bøn voxer Troen/ saa at en arm Syndere føl vdi sit Hierte Gensuar aff den hellig Aand / om sine Synders Forladelse.

Den Femte Artickel er: At en arm Syndere skal nu vere Gud lydig / vnder sin fortiente Straff / oc bede / at hand kand taalmodelige lide / det hand for sine Misgierninger fortient haffuer. Ja oc tacke Gud/ som vilde lade hannem komme til timelig Straff vdi Verden / paa det

hand icke euindelige skulde bliffue fortabt / oc saa met Røffueren / om hand straffis paa Liffuet / antuorde Gud sin Siel.

Mange lide ocsaa som den Røffuere / der hengde paa den venstre Side / de angre icke deris Synd / icke paakalde Gud / men foracte Christi Naade oc Sone-offer / oc dø hen vdi Fortuilelse / oc der met bliffue euige fordømde. De som saa lide for deris Misgierningers skyld / oc icke indfalde til Gud / met en stadig Tro / de haffue det timelige Kaars til en Paamindelse / om den euige Pine / de skulle lide vdi Helffuede met alle Dieffuele oc fordømde

Men-

Menniske til euig tid / foruden all Husualelse oc Formildelse vdi nogen maade.

Saa haffue wi nu hørt om trende slags Kaars / som ere betegnede vdi vor HErris Pinsel. Nu vil ieg ydermere / fromme Læsere / til Vnderuisning giffue faare / huad mand skal acte almindelige vdi all Modgang oc Kaars / som oss kand paakomme vdi denne Verden / som er:

Først / vdi Dieffuelen / Løgn oc Tyrannj.

Dernæst / vdi Mennisket / Synd oc Wselhed.

For det Tredie / vdi Gud / Dom oc Barmhiertighed.

For

For det Fierde/ vdi Guds Ord/ Raad oc Hielp.

Vdi Dieffuelen er at betencke Løgn oc Tyrannj/ huor met hand forførde vore første Forældre. Saa siger Petrus/1.Pet.5. Dieffuelen omgaar som en skrydendis Løwe/ oc søger huo hand kand opsluge. Hand søger vel alle/men hand opsluger allereniste dennem/ som hand met sin Løgn nederslaer. Fordi altid staar den wrene Aand der effter/ at hand kand giøre alle wrene met sig: Menniskens Forstand forgiffuer hand met falsk oc vildfarendis Lærdom: Vdi Hiertet indskiuder hand onde Begæringer:

Menniskens Vilie bekogler hand met Vnytteligheds Mening: Ja det gantske Menniskis Leffnet staar hand effter/at besmitte met Synd oc Last/paa det hand der met kand sla Menniskẽ ihiel/ oc haffue dennem deelactige met sig/vdi euig Pine oc Fordømmelse. Naar wi tencke paa denne Act oc Bestilning/ som den swrene Aand haffuer/ til at forderffue Menniskẽ met/ da skulle wi hade Synden/ oc acte hende at vere vederstyggelig vdi vore Hierter/ huilcken Synd Dieffuelen bruger til vor Fordømmelsis Redskab.

Vdi sig selff skal Mennisket acte oc wfalskelige offueruene sin Synd / oc Syndens Wselhed/ saa at hand betencker all den Wselhed/hand er vndergiffuen/ at vere Syndens retferdige oc fortiente Straff : Oc aff sin Wselheds Mangfoldighed skal hand betencke Syndens Storhed/ Slemhed oc Mangfoldighed: Hand skal tencke sig at haffue fortørnet Gud/som er det euige Gode/ huor aff hand skal beslutte vdi sit Hierte/ at denne nærueerendis Pine er en Vey til den euige Wselhed oc Fordømmelse/vden mand faar Raad oc Hielp en anden sted. Vdi denne

Tancke forſkreckis oc forſærdis det gantſke Menniſke/ſom mand maa ſee vdi mange Pſalmer/vdi huilcke Dauid hand beſcriffuer ſin Sorrig oc Forſærdelſe for Synden / oc beſynderlige vdi de Siu Pſalmer/ſom mand kalder Penitentze Pſalmer.

Vdi Gud ſkulle wi betencke hans retferdige Dom oc hans ſtore Barmhiertighed. Det er Guds retferdige Dom/at hand ſtraffer oſſ for Syndens ſkyld. Det er Guds ſtore Barmhiertighed/ at hand ſtraffer oſſ / icke paa det at hand vil omkomme oſſ / ſaa fremt ſom wi icke forſmaa hans ſalige Lægedom.

Reffuelse oc Straff (siger Esaias/) er dennem til Lærdom oc Tuct. Ja met it Ord at sige: Gud straffer met rette / paa det at hand kand hielpe met Barmhiertighed/ som mand maa forstaa aff den 51. Psalme.

Vdi Euangelij Ord er at finde Raad oc Hielp. Euangelium sender alle bedrøffuede Syndere hen til denne Læge Jesum Christum / som kalder alle Syndere til sig/ oc loffuer dennem Hielp. Dette er det allerbeste Raad/ fordi der er ingen/ enten vdi Himmelen eller paa Jorden/som kand læge Syndens Saar/vden Jesus Christus allene. Samme

Ord / som giffuer oss Raad / hielper oss ocsaa / oc læger Syndens Saar / saa at den som troer paa Jesum Christum / hielpis ved hannem / naar wi bede aff Troen / oc sige met Dauid: Hielp mig / saa hielpis ieg. Her er at betencke / det ieg tilforn sagde / om de Fem ting / som en Syndere / der hielpis vil / skal betencke.

Huorfaare at Christus vil / sine Lemmer at skulle vere vnder Kaarsset / ere mange Sager / iblant huilcke disse ere de besynderligste.

Den Første / at wi her aff lære / at wi icke haffue vdi denne Verden at vente det Gode / som

Gud vil giffue sine Børn: Men at wi skulle tencke paa det rette Fæderne Rige/ som wi kaldis til/ saa at wi vdi all Modgang sette den euige Glæde imod dette timelige Kaars oc Modgang. Ginge det nu de Christne altid vel i denne Verden/ da vaare icke deris Hiertis Attraa til det Gode/ Christus haffuer dennem loffuet.

Den Anden Sag er/ at Mennisket kand icke holde sig ret for Kiødens onde lader skyld/ vden hand holdis tilbage met Kaarsset/ som en kælen Hest kand icke regæris/ vden it skarpt Bidzel leggis hannem i Munden. Derfor siger Dauid: Bint de-

ris Kræffter met Tømme oc Bidzel/som icke ville skynde sig til dig.

Den Tredie Sag er / at Kaarsset skal vere oss en Predicken om Penitentz. Thi lige som Lowen straffer Synden vdi alle Menniske oc Menniskens Samvittighed samtycker met Lowen: Saa er oc Kaarsset en Paamindelse / at wi skulle giøre Penitentz/paa det at wi kunde bliffue salige.

Den Fierde Sag er / at Kaarsset omkaster alle Menniskis Værdighed / Præsumtion oc Formastelse / nedslaer all Kiødens Paalid / oc kommer Menisket til / at det alleniste henger

paa Guds Naade/ oc paakalder hannem / som Gud oc siger vdi Dauids Psalme: Paakald mig vdi din Nød/ oc ieg vil hielpe dig/ oc du skalt Ærefuld giøre mig. Det maa vere sagt om Kaars oc Modgang/ som vor Daabs Sacramente paaminder oss om.

Det Fierde/ Daaben lærer oss / det er/ huad wi skulle bie oc foruente: Thi lige som den der offuerøssis met Daabens Vand/ hand kommer aff Vandet igen: Oc lige som Christus effter sin Død oc Pine kom til glæde oc herlighed: Saa paaminder oss vor Daab / at wi skulle vandre fra denne Verdens Sorrig oc

Død/ til det euige Liff oc Salighed/ huorpaa Daaben er alle dem som tro/ it trofast Vidnisbyrd aff Jesu Christo.

Det Femte Daaben lærer oss/ det er/ at alt vort gantske Leffnit vdi denne Verden/ er lige som tre Dagis reise: Wi lide/ wi begraffuis/oc wi skulle opstaa igen/ naar den sidste Basun liuder/ oc HErren siger: Staar op i døde.

Det Tredie som ieg faaregaff om Daaben/ det er/ at Daaben er Tessara militaris, det er/it skilsmisse Tegen/huor paa mand kand kiende dennem som haffue suorit den HErre Christo/

oc ville stride vnder hans Hoff-uitbanere / imod Dieffuelen oc hans Rige / det er / Synden. Thi at Christne haffue fire Tegn huor paa de kunde kiendis fra dem som tiene vnder Dieffuel-sens Hoffuitbane.

Det første Tegn kand in-gen see vden Gud allene / det er / Troen met sine Forborgne oc skiulte Fructer vdi Menniskens Hierter / oc er dette det Alleryp-perste oc vissiste Tegn paa Guds Børn.

Det andit Tegn er vdi Munden / som er den Christeli-ge Trois obenbare Bekiendelse / faar alle Dieffle oc Menniske.

Det Tredie Tegen er vdi it Christeligt Leffnet / at mand i den Christne Kircke holder sig Gudfryctige vdi all Lydighed oc Tuct / saa at det gantske Leffnet kand bære Vidnisbyrd om den Christelige Tro / som er vdi Hiertet.

Det Fierde Tegen er paa Legemet / som er / Daabens Sacramente / huor met wi bekiende oss at være Christi Tienere. Her hen hører ocsaa Christi Naderis Sacramente / huor om ieg nu vil tale.

Om HErrens Naderis Sacramente.

Jeg

JEg sagde tilforn at Jesu Christi Sacramente/ som hand haffuer stifftet vdi sin Christne Kircke/ er det tredie Redskab/ huor met Cristus tilbiuder oss sin Naade/ oc giør oss deelactige vdi sine Velgierninger. Oc er der tuende Sacramenter vdi det ny Testamente/ det Første er Daaben/ som nu er omtalet/ det Andet er Naderens Sacramente/ som ieg nu vil omtale. Gud giffuet at det kand ske til Guds Ære/ oc til Fromme Christnis salige Vnderuisning oc Lærdom. Oc vil ieg hensette alle Disputatzer/ vnyttelige Spørsmaal/ oc atskillige Meninger.

ninger/som icke kunde komme til gaffns / men mere til skade oc forargelse / oc aldereniste det faaregiffue om Naderens Høyuerdige Sacramente / som ieg aff den hellige Scrifft lært haffuer. Oc vil ieg det faaregiffue vnder nogle visse Puncter oc Artickler / at den Christne Læsere kand det disbedre forstaa/ sig til Lærdom/Vnderuisning oc Trøst.

Det første oc det ypperste som mand bør at vide om Jesu Christi Naderis Sacramente/ huilcke der er indset vnder disse vduortis siunlige Tegn / Brød oc Vjn / er at denne Nadere er it Sacramente / som vor HErre

Chri-

Christus indsette vdi den Nat hand bleff forraadt / alle sine til en Euig Amindelse / at hand haff-uer giffuit sit Læegeme vdi Dø-den / oc vdgydit sit Blod paa Kaarssens Galie / for mange / til Syndernis forladelse / effter som hans Ord lyde : Dette er mit Legeme / som giffuis for eder. Dette er mit Blod / som vdgydis for mange til Syndernis for-ladelse. Item / giører dette i min Ihukommelse.

For det Andit er HErrens Nadere it Vidnisbyrd / at de som

den ret bruge/ incorporeris oc ind-plantis i vor HErris Jesu Christi Legeme/ saa at de ere hans Aandelige Lemmer/ derfor siger Paulus: Brødet/ som wi sønderbryde/ er det ey HErrens Legemis Deelactighed? Den Kalck/ som wi velsigne/ er hand ey HErrens Blods Deelactighed? Ja sandelige/ huo som æder Christi Legeme/ oc dricker hans Blod/ hand bliffuer i Christo/ oc Christus vdi hannem/ saa fremt som hand icke selff det forseer/ met sin Vantro oc Vgudelige Vesen.

For det Tredie/ betyder vor HErris Jesu Christi Naderis Sacramente/ vor Aandelige op-

fødelse i Christi Legeme/som skeer i det wi æde Christi Legeme / oc dricke hans Blod vdi Naderens Sacramente. Thi lige som wi afftois met Christi Blod/oc igenfødis ved den hellig Aand vdi Daaben/saa fødis wi Aandelige (som ere rensede oc igenfødde/) met vor HErris Jesu Christi Legeme oc Blod / vdi Naderens Sacramentis rette Brug.

For det Fierde/bær vor HErris Jesu Christi Naderis Sacramēte vidnisbyrd om det ny Testamente/det er om den ny Pact/som Gud haffuer giort met Meñisket om Syndernis Forladelse/saa at Gud besegler met Naderens Sacra-

cramente/at hand vil være Naa-
dig / oc forlade dennem som tro
paa Jesum Christum / alle de-
ris Synder for Christi Død oc
Pinis verdskyld. Derfor siger
HErren selff: Denne Kalck er
det ny Testamente vdi mit Blod/
det er/denne Kalck er it vist Pant
oc en twryggelig Beseilning/paa
Guds runde oc rige Foriettelse/
om Syndernis forladelse. Der-
for huo som heldst der anammer
dette Sacramente / met en sta-
dig oc ret Tro / hand anammer
Guds egit Vidnisbyrd/ at hand
haffuer giffuit sin Søn vdi Dø-
den/som haffuer vdgydit sit Blod
paa Kaarssens Galie/ til Syn-

dernis Forladelse/ alle dem til Salighed/ som tro.

For det Femte/ er Jesu Christi Nadere en Paamindelse/ om den hemmelige oc Aandelige Tilhobebindelse/ at de som met en Christelig Tro oc Forset bruge det høyuærdige Sacramente tilsammen/ bliffue it Legeme oc Lemmer tilsammen/ vdi vor HErris Jesu Christi Legeme. Det er det/ der Paulus siger: Lige som det er it Brød/ saa ere wi mange it Legeme/ thi wi ere alle deelactige vdi det samme Brød. Denne Tilhobebindelse vdi it Legeme kommer der aff/ at wi formedelst Jesu Christi Naderis Sacra-

mente/ indpodis oc indplantis vdi vor HErris Jesu Christi Legeme/ som tilforn sagt er.

Det Siette/ som er at acte vdi Christi Naderis Sacramente/ er en Christelig Kierlighed/ at alle Christne Menighed met Hierte/ Mund oc Gierninger/ beuise huer andre alt gaat. Denne Kierlighed kommer her aff/at wi Christne ere indplantede vdi Christi Legeme/ja ere it Legeme/ vdi huilcket der ere atskillige Lemmer/som den Femte Artickel faaregaff. Denne Christelige Kierlighed/ som rinder aff Hoffuedet til de andre Lemmer / det er/ aff Christo/offuer de Christne/ for-

tager icke skilsmisse iblant Mennisken / men heller stadfester atskillige Kald vdi den Christne Kircke / vdi huilcke Kald huer skal ansee sine Vilkaar / oc der hosbliffue/oc vende all sit Kalds Bestilning Gud til Ære / den Christne Menighed til Beste/oc sin Næste til Gode oc Bistand.

Huo som intet fornemmer aff denne Kierlighed i sit Hierte/ naar mand bruger Christi Naderis Sacramente/ oc icke haffuer Forset/at ville giøre sin Næste / det er / sin egen Lem gaat/ hand maatte fast heller vere fra Sacramentet. Om mand saae vdi it Menniske / at den ene Lem

giorde den anden ont/ at Haanden reffue Øyet vd / eller hugge Foden aff/ huad kunde mand andet sige / end at det Menniske vaare fra sine Sind : Lige saa er det met de Christne/ som hade eller giøre huer andre det som ont er. Gud giffue at mand dette kunde ret betencke.

For det Siuende / er Jesu Christi Naderis Sacramente it Pant oc Vidnisbyrd / om vor Opstandelse / det euige Liff oc Salighed/ formedelst Jesu Christi Krafftighed/ som er opstaaen aff Døde / fordisaa alt det som er tilforn sagt om Jesu Christi Naderis Sacramente / hører

hen til denne endelige Sag / at det er oss it Pant oc en Festepending paa det euige Liff oc Salighed / for Christi skyld / hues Lemmer wi ere. Saa fuldkommis det / der Christus siger: Den som eder mit Kiød / oc dricker mit Blod / hand haffuer det euige Liff / oc ieg vil opuecke hannem paa den yderste Dag.

Aff disse Artickler / som ieg haffuer faaregiffuet / aff den hellige Scrifft / om Naderens Sacramente / kand mand vel forstaa / huad det er tilbørligt / at bruge dette Sacramente / met all Gudfryctighed oc Reuerentz / saa at mand haffuer tilbørlige prøff-

uet sig/ som vil vere den HErris Jesu Christi Gæst / oc æde hans dyrebare Legeme/oc dricke hans Blod. Ja saa at den som dette giør vwærdige/hand æder oc dricker sig Dommen. Det er det/ der Paulus siger til Corintherne/ 1. Cor. 11. Den som æder oc dricker vwærdige/ hand æder sig selff Dommen/ thi hand icke acter HErrens Legeme. Dette samme siger oc Christus om det hellige Euangelio: Huo som icke troer/hand skal fordømmis. Oc Augustinus siger om Daaben: Lige som den der æder HErrens Legeme oc dricker hans Blod vwærdige/ hand æder oc dricker

sig Dommen / saa giør oc den som annammer Daaben vuærdelige / (saa som mange Jøder giøre paa denne Dag /) hand annammer sig Dommen/oc icke Salighed.

Paa det nu at ingen skal gaa til dette Sacramente vuærdige/giffuer Paulus dette Raad til Corintherne/vdi det 1. Breffs 11. Capitel : Huer prøffue sig selff / oc saa æde sig aff dette Brød/oc dricke aff denne Kalck/ Thi huo som æder oc dricker vuærdige / hand æder oc dricker sig selff Dommen. Det er/hand fører offuer sig Guds Heffn oc Straff.

Huorlunde skal mand prøffue sig selff? Det lærer oss oc Paulus til Corintherne/2. Cor. 13. huor hand saa siger: Forsøger eder selff/ om i ere i Troen/ prøffuer eder selff/ om i fornemme/at Christus er vdi eder. Her aff er at betencke/ at den rette Prøffuelse oc Forfaring/om nogen er værdig/ til at annamme Jesu Christi Legemis oc Blods Sacramente/staar her vdi/ at mand fornemmer en leffuendis Tro oc Christi Næruerelse vdi sig/ aff den hellig Aands Kraffighed/ som opuecker Mennisket til en ret Gudfryctighed. Kaartelige: Hand er ret prøffuet/ oc

æder aff HErrens Brød/oc dricker aff hans Kalck værdelige/ som gaar der til met tilbørlig Reuerentz vdi HERRENS Fryct/ vdi en sand Penitentz/ met en stadig Tro/oc met it gaat Forset. Oc tuert imod: Den som icke fryeter HERREN/som leffuer foruden Penitentz/ som icke føl en leffuende Tro vdi sig/ oc icke heller haffuer Hu oc Vilie/ til at sky Synden her effter/ hand æder oc dricker sig Dommen/baade timelig oc euig/vden hand omuendis igen/ved Troen til Jesum Christum.

Tuil mig intet her paa/ at en stor Part aff den Straff/

som mange Riger oc Lande straffis met / paa denne Dag / kommer her aff / at mange gaa til det høyuærdige Sacramente / foruden en aluorlig Penitentz. Paulus scriffuer / at der kom en stor brad Død offuer de Corinther / for de icke brugte vor HErris Jesu Christi Naderis Sacramente / som tilbørligt vaar. Derfor (siger hand /) ere mange siuge / oc mange døde. Om wi rette oss selff / da straffis wi icke mere. Derfor naar wi straffis / oplæris wi aff HERREN / paa det wi icke skulle fordømmis met denne Verden.

Somme haffue denne Mening/ at naar de gaa til en Prest/ oc bekende sig at vere Syndere/ oc tage aff hannem Absolutz oc Affiøsning/ at de da ere værdige til at annamme Jesu Christi Legeme. Gud giffuet at mange her vdi icke forføris/ oc bygge paa en løs Grunduol. Den rette Grunduol er Troen vdi Hiertet/ oc HERRENS Fryct. Den som troer/ hand er absolueret aff Gud vdi Himmelen/ for Jesu Christi Døds oc Pinis skyld. Thi saa siger Johannes: Den som troer paa Sønnen/ hand haffuer det euige Liff. Haffuer hand som troer/ det euige Liff/

da

da er hand vdi Sandhed aff-
løst aff sine Synder / fordi Aff-
løsning er icke andet / end Be-
frjelse fra Syndens skyld / huil-
cken Befrjelse staar vdi Guds
Forjettelse. Men den som icke
haffuer vdi sit Hierte en liffactig
Tro / en sand Guds Fryct / oc it
gaat Forset / hannem kunde icke
alle de Prester / i Verden er / aff-
løse aff den mindste Synd. Ja
huo som gaar til Presten / oc be-
gærer Affløsning / oc icke haffuer
en stadig Tro / icke frycter Gud /
haffuer icke aluorligt Forset / til
at affstaa aff Synden / hand ta-
ger sig Affløselse til Dommen:
Fordi hand er en Løgnere for
Gud /

Gud/oc en Dyenskalck for Guds Tienere. Thi den vduortis Affløsning hun er lige som Troen oc Forsettet er vdi Hiertet. En Prest er Guds Tienere / oc skal skicke sig effter sin HErris Befalning / oc ingen Mact vjdere tage sig til / end som hand haffuer aff HErren. Nu haffuer hand denne Mact / at hand kand oc skal forkynde Syndernis Forladelse / alle dem som tro: Oc tilsige dennem euig Fordømmelse / som icke ville omuende sig. Det er de Nøgle / som den Christne Kircke haffuer. Giør nogen Guds Tienere anderledis / met Vilie oc Vidskab/

da haffuer hand sin Straff at foruente.

Huad skal mand da holde om Scrifftemaal/ som skeer for Presten/ oc den vduortis Affløs- ning? Hellige Forfædre vdi den Christne Kircke haffue indset denne Samtale/ som skeer imel- lem Presten oc den som begærer Affløsning/ for mange drabelige Sager skyld.

Den Første Sag vaar den- ne/ at de Vlærde oc Vforstan- dige kunde dis bedre vnderuisis/ om den Christelige Religion/ naar de spurdis at Stycke effter Stycke. Fordi mange de høre vel Predicken Aar fra Aar/ men

dog mercke de enten lidet eller intet / oc kunde de derfor mere forbedris vdi en Samtale met en Gudfryctig lærd Prest / end aff mange Predickener : Thi her kand mand vdspøre/huad mand tuil paa / oc lære det mand icke veed.

Den Anden Sag vaar / at Presten vdi denne Samtale kunde forfare / huad Vngdommen forbedrede sig / fordi det hør en Guds Ords Tienere til / icke alleniste at lære vdi Menigheden / men ocsaa at forfare Hus fra Hus / (som Paulus vil/) huad hans Tilhørere forfremme sig.

Den Tredie Sag vaar/at mand vdi denne Samtale kunde forfare / om nogen vaar forført vdi nogen Kætters Lærdom/ at mand den kunde foruise fra det høyuærdige Sacramente.

Den Fierde Sag vaar/at de som haffde en bange Samuittighed for deris Synds skyld/ kunde vdi denne Samtale met Lærdom / Raad oc Husualelse hielpis.

Den Femte Sag vaar/ at de oc vdi denne Samtale kunde høre Christi Euangelium / om Syndernis Forladelse/det er/at Christus vil forlade dennem deris Synder / som tro paa hannem.

nem. Oc fordi Christus siger: Huo som hører eder/hand hører mig/kand it Menniskis Hierte meget forbedris vdi Troen/naar mand hører Presten forkynde sig paa Christi vegne/ oc aff Christi Befalning/ Syndernis Forladelse. Oc kand denne Affløsning skee vdi denne maade:

Min Broder/efterdi du icke alleniste bekender dig at vere en Syndere/oc skyldig for Gud/oc angrer din Synd/ som du haffuer fortørnet Gud met/ men ocsaa troer Euangelij Forjetning/ om Syndernis Forladelse/ som er/ at den som troer/ haffuer det euige Liff: Saa tilsiger ieg dig

paa Christi vegne / at du haff-
uer Syndernis Forladelse / vdi
Naffn Faders / Søns / oc den
hellig Aands / Amen. Gack i
Fred / oc synde icke mere.

Saa haffue wi nu hørt det
sidste Stycke / som ieg faaregaff /
at vide om vor HErre Jesu Chri-
sto / som er / huorlunde wi kunde
bliffue deelactige vdi hans Vel-
gierninger. Men fordi at mange
findis / dis verre / som forhale / oc
icke ville giøre Penitentz før end
paa det sidste / vil ieg tuende
Stycker faaregiffue oc forklare.

Det Første / huad Menni-
sken skal beuege til at giøre snart
Penitentz.

Det

Det Andet/huorlunde at en ret Christen kand blifue varactig indtil Enden/saa at hand icke affalder fra Troen/oc det Gode/som hand haffuer vdi vor HErre Jesu Christo.

Huad skal da beuege Mennisken/til at giøre snart Penitentz?

Endog her ere mange drabelige Sager til/huorfaare mand snarlige skal omuende sig/oc icke forhale tid efter tid/ som mange giøre/ dis verre/ at giøre Penitentz / vil ieg paa denne tid Tj Sager faaregiffue / som huert Menniske kand nocksom røre/til at giøre Penitentz/heller met første end met det sidste.

Den Første Sag: Menniskens Endeligt er wuist / thi ingen veed huad Time/huad Oyeblick/eller vdi huad maade hand kommer aff denne Verden. Denne Wuisshed om vor Affgang aff denne Verden skulde met all ret opuecke oss/ til at giøre Penitentz met det første. For denne Wuisshed skyld siger vor HErre Christus til sine Discipler: Vaager oc beder/thi i vide huercken Timen eller Dagen. Oc Lucas i det 12. Capitel faaregiffuer it Parabel om en rig Mand/ som leffuede vdi all Seckerhed/ oc der met forhalde tiden/ oc icke giorde Penitentz: Der vaar en

rig Mand / (siger hand/) hues Ager som vaar meget fructbar/ oc tenckte derfor ved sig selff/ huad skal ieg giøre? Jeg haff- uer icke rum nock til min Affl/ oc hand sagde: Dette vil ieg giøre/ ieg vil nederbryde mine Lader/ oc opbygge større igen/ oc i dem vil ieg indføre min Fruct oc Affl/ oc saa vil ieg sige til min Siel: Min Siel/ du haffuer nu Gods nock forsamlet til mange Aar/ vær frimodig/ æd oc drick/ vær lystig. Oc Gud sagde til han- nem: O du Daare/ vdi denne Nat vil ieg igentage din Siel fra dig: Huo skal da det tilhøre/ som du haffuer samlet? Saa er

det met den som legger sig Liggendefæ sammen / oc er icke rig vdi Gud. Her aff indfører HErren dette Raad: Derfor søger først Guds Rige oc Guds Retferdighed / det andet skulle i vel bekomme. Item: Salige ere de Tienere / som Herren finder vaagne / naar hand kommer. Item: Verer tilrede / for Guds Søn skal komme paa den tid / som i icke mene. Oc Augustinus siger: Gud giffuer dig rum / at rette dig / men du elsker mere Rummet end Forbedrelse / oc du loffuer dig selff meget aff Guds Barmhiertighed / lige som Gud / som haffuer loffuet dig Salig-

hed ved Penitentz / hand haffde ocsaa loffuet dig it langt Liff. Huor kant du vide/huad den tilkommende Dag vil føre? Du siger vel vdi dit Hierte: Naar ieg retter mig/ da forlader Gud mig alle mine Synder. Ja ieg kand det icke necte/ at Gud haffuer loffuet Naade/ alle dem som rette sig oc omuende sig: Men vdi huilcken Prophete du læs/at Gud haffuer loffuet Naade/ den som retter sig/Læs du oc/at hand haffuer loffuet dig it langt Liff?

Derfaare lader oss paamindis aff denne vor endelige Wuisshed / at wi met det første giøre Penitentz/at wi icke støde paa de

mørcke Bierge/ (som Jeremias siger/) oc saa offuerfaldis met Guds retferdige Dom. Der haffuer veret mange/ som meente sig at kunde leffue til de bleffue gamle/ men de ere mit vdi deris Vngdoms Blomster henfaldne. Mange meente sig at kunde bekomme en rolig Død/ men ere da omkomne vdi Elendighed. Mange haffue meent/ at naar de skulde dø/ da kunde de bekomme Husualelse aff deris Kyndinge oc Venner/ men de ere omkomne aff deris Fiender. Mange de meente/ at de kunde faa tid/ at ligge paa deris Soteseng/ oc betencke sig/ oc giøre Penitentz/

men de ere hastelige omkomne. Derfor siger Seneca ret: Forlad dig intet paa denne Rolighed/ paa it Øyeblick kand Haffuet op oc ned vendis/ oc paa den samme Dag/ som Skibene lystelige lege/ kunde de vndergaa oc syncke. Met kaarte Ord at sige: Efftherdi ingen veed/ om hand kand hente tilbage igen den Aande/ som gaar vdaff hans Mund/ ere de i Sandhed meget daarlige/ som met Guds Foractelse fortøffue tid effter tid/ oc icke ville giøre Penitentz/ lige som de haffde tiden vdi deris Mact.

Den Anden Sag: Den som forhaler/ at bedre sig/ oc omuen-

de sig til Gud/ hand legger sig it syndeligt Liggendefæ tilsammen/ som er Guds Vredis Grumhed. Derfor siger Paulus/ Rom. 2. Aff dit Hiertis Haardhed / som icke vil rette sig/ samler du dig til Guds Vredis Dag it Liggendefæ / som er Guds Vrede. Fordi den Synd/ som icke vndertryckis met Penitentz/ hun drager strax/ met sin Tyngsel/ Mennisket hen til en anden Synd / oc atter aff den til en anden / saa lenge at der bliffuer en stor Syndehob oc Syndelencke der aff. Ja ligeruijs som en forgifftig Rod / som icke oprycktis nock aff Jorden / hun voxer jo mere oc mere/ saa er det

oc met

oc met Synden / naar du lader hende noget effter / da bliffuer hun jo sterckere oc sterckere/indtil hun offuergaar Hoffuedet paa dig/ som it grueligt Haffsuel.

Den som saa misbruger Guds Barmhiertighed / til at synde / hand giør Gud her met wret / thi hand setter sig faare/ her met at ville tiene Dieffuelen/ Guds Fiende / lengre end hand vil tiene Gud. Hand fortørner Guds Engle met sit skendige Leffnet/som hand leffuer vdi for-uden Penitentz / huilcke Engle som glæde sig ved / at it Menni-ske giør Penitentz oc bedrer sig. Det giør dennem meget ont / at

saa

saa ypperligt it Creatur vil for-
kaste sig selff / heller end bliffue
salig ved en Christelig Penitentz.
Hand er oc vmild oc vbarm-
hiertig imod sig selff / i det hand
vil heller vere ond end god / hand
vil heller vere siug end karsk /
vil heller vere Dieffuelens Tie-
nere / end vere frj vdi Christo /
vil heller vere fattig / end Aan-
delige rig. Kaart at sige: Hand
vil heller omkomme / end bliffue
salig. Jeg vil icke tale om / at
hand giør alle Guds Creatur
vret / saa at Paulus siger / at
Creaturene foruente met Suck
Guds Børns Frihed. Oedipus /
den Thebanske Konge / der hand
for-

fornam sit Kætteries Vederstyggelighed/ at hand haffde ectet sin egen Moder / da reff hand sine Øyen vd/paa det at hand kunde saa skiule sig for Solen oc andre Creatur. Thi hand saae/at alle Guds Creatur saae paa hans Last oc skendelige Gierninger/oc raabte alle Fordømmelse offuer hannem. Ja saa er det met den som ilde giør / hand meen sig at anklagis aff alle Guds Creatur for Guds Domstoel.

Den Tredie Sag: Naar it Mennifske lenge holder sig fra Gud/oc icke vil giøre Penitentz/ da vendis hans Sind oc Hierte jo mere oc mere fra Gud/ saa at

hand paa det sidste bliffuer saa forhærdet/at hand icke kand komme tilbage igen. Derfaare dis lengre mand bier/at giøre Penitentze / dis vanskeligere bliffuer hun. Ja det gaar her met/ som vdi legemlig Siugdom/ dis lengre mand bier/at føre Lægedom til legemlig Siuge/dis farligere bliffuer Siugen/ oc dis vanskeligere kand hun hielpis oc lægis. Skær mand icke eller brender Krefft aff met det første hand begynder / da er det til Fare / at hand tager offuerhaand / indtil hand omkommer Mennisket. Det er det Salomon siger : En vng Person / som vandrer den

Vey/hand haffuer Lyst til/hand giffuer hannem icke offuer/naar hand bliffuer gammel. Oc Jeremias siger : Kand en Blaamand foruandle sin Hud / oc en Pardus foruende sine Spetter/ da kunde i ocsaa bliffue fromme/ oc giøre gaat / effter i ere veduaante / at giøre ont : Fordi en lang Vaane bliffuer som en anden Natur. Denne Fare skulde met alt skel opegge oss/at wi icke forhale / at vende oss til Gud/ met en aluorlig Penitentz.

Den Fierde Sag er : At den som leffuer foruden Penitentz/ hand opbygger en ond Samuittighed/ huilcken intet er suarere/ be-

bedrøffueligere eller vslere. Denne onde Samuittighed føre de omkring met sig / som icke giøre Penitentz / til it Vidnisbyrd imod sig selff. En ond Samuittighed (siger Bernhardus/) hun bær Vidne om vor Skyld / hun er Dommere / hun er Pinere / hun klager / hun dømmer / hun piner / hun fordømmer. Endog at denne Samuittighed følis icke altid / men synis at soffue / da kommer hun alligeuel frem / naar du det mindst foruenter: Oc skeer det icke før / da kommer hun vist vdi Helbrod / oc er da ene mere end Tusinde andre Vidne: Da klager hun / da straffer
hun /

hun / da dømmer hun. Fordi Menniskens Samuittighed er icke andet end Guds Vidnisbyrd vdi Menniskens Hierte / indtryckt aff Gud / om den tilkommendis Dom / som skal offuergaa alle dem som ere Gud genstridige/oc om den Pine der de siden skulle lide / for de haffue foractet/at omuende sig til Gud.

Den Femte Sag/ huorfor mand icke skal forhale / at giøre Penitentz/det er Forargelse/som der kommer aff/at en leffuer foruden Penitentz. Vdi denne Forargelse ere tuende onde ting/som er/onde Gierninger oc onde Exempel. Met Gierninger offuer-

trædis Guds Low. Met Exem-
pel forargis din Næste / saa at
hand følger dig effter / oc giør li-
ge som hand seer at du giør. Her
aff kommer den gruelige Trusel:
Væ (siger Christus/) det Men-
niske / ved huilcket Forargelse
kommer. Item: Den som for-
arger en aff de mindste / som
tro paa mig / det vaare han-
nem bedre / at en Møllesteen
hengdis paa hans Hals / oc
hand nedersencktis i det dybiste
Haff. Paulus hand siger / at de
synde imod Christum / oc om-
komme deris skrøbelige Broder /
de som bruge met Forargelse de
ting / som aff deris egen Natur
ere

ere huercken onde eller gode. Huad ville wi da sige om dem/ som enten met vildfarendis Lærdom / eller met it skendeligt Leffnet omkomme saa mange? At Synden haffuer saa stor offuerhaand paa denne Dag vdi Verden / kommer vden tuil her aff/ at den ene seer paa den anden/ oc saa fremt at / oc meen / ja siger vel ocsaa: Hand vilde saa gierne til Himmerige som ieg: Skulde de alle bliffue fordømde / som saa giøre / da bliffue icke mange salige. Saa forføris mange aff Forargelse/ huorfor det vaare vel det beste / at mand icke opuacte HERREN

til større Vrede met sit onde Leff-net.

Den Siette Sag: Den som ilde leffuer / oc icke retter oc be-drer sig / hand er icke deelactig vdi den Christne Kirckis Aande-ge Rigdom / hand haffuer icke Samuittighedens Fred / hand haffuer icke Aandelig Trøst vdi sin Sorrig oc Modgang / hand er icke deelactig vdi Christne Menniskis Bøner.

Den Siuende Sag: Den som icke giør Penitentz / hand er Dieffuelen vdi Helffuede til stor Lyst oc Glædskab / fordi lige som Englene vdi Himmerigis Rige glædis / at en Syndere omuen-

der sig/ oc giør Penitentz: Saa haffue Dieffuelene all deris største Lyst der aff/ besynderlige naar de som haffue soret Christo vdi Daaben/ leffue vdi Omflot oc Synd/ oc icke giøre Penitentz/ saa at en aff de hellige Forfædre siger: Menniskens Synder ere Dieffuelens Pancket.

Den Ottende Sag/ huorfaare det er nytteligt/ at giøre snart Penitentz/ er mange Menniskis jammerlige oc gruelige Exempel/ som ere henskudne til euig Pine oc Straff/ for deris Ondskab skyld/ som Cain/ Pharao/ Saul/ Achitophel/ Judas/ Julianus/ oc mange Hundret

tusinde andre. See wi oc/ huor mange Landskab / som hørde Christum oc hans Apostler/ ere omkomne / oc vende til Dieffuelens / Tyrckens oc Paffuens Vildfarelser.

Den Niende Sag: Skal oc denne Tancke røre oss til en snar Penitentz / at Penitentz er icke Menniskens Gierning / men Guds Gierning. Derfor er det at befrycte / om du foracter / at omuende dig / naar Gud kalder dig ved sit hellige Ord/ tit oc offte / Aar effter Aar / at hand vil icke heller kaste sine dyrebare Perler for Suin.

Den Tiende Sag er denne/ at den Penitentz/ som silde skeer/ haffuer icke fuld Tryghed met sig/ saa at mand pleyer at sige: Pœnitentia sera, raro vera. En seen Penitentz er sielden sand. Fordisaa den kand icke sigis met rette/ at giøre Penitentz/ som lader sig at giøre Penitentz/ naar hand kand icke synde mere. Oc Augustinus siger: Jeg befrycter at den Penitentz døer/ som begæris aff den som nu døer. Det siger ieg icke/ at ieg necter Guds Barmhiertighed/ mod dennem som giøre Penitentz/ naar de ligge for Døden/ oc de skulle aff denne Verden/ men paa det at wi skulle

betencke/huad Fare det er/at forhale Penitentz til sin Dødedag.

Disse Sager vilde ieg paa det kaartiste antegne / saa at wi alle/den ene met den anden/dennem betencke/saa at wi leffue vdi Guds Fryct / oc icke misbruge Guds Barmhiertighed / oss til Skade oc Forderffuelse. Gud Allmectigste røre alle vore Hierter/til en salig/aluorlig oc stadig Penitentz til Enden / saa at wi kunde findis at vere Guds Børn/ oc wi alle oc huer met den gamle Simeon kunde aff Hiertet siunge/naar wi skulle skillis fra denne Verden: Met Glæde oc Fryd far ieg nu hen/ rc.

Huorlunde kand en Christen bliffue varactig indtil Enden / saa at hand icke affalder fra Troen/oc den Naade/som hand haffuer vdi vor HErre Jesu Christo?

VIse / forstandige oc gode Læger / naar de komme til it siugt Menniske/da haffue de tuende ting vdi deris Bestilning: Den Første / at de ere her paa flittige / at de kunde met deris Kaanst oc gode Raad bortage den Siugdom / som Mennisket haffuer. Den Anden / at de kunde giffue den som de haffue hiulpet aff met sin Siuge / gode Raad/huorledis hand skal leffue/

at hand icke falder vdi Siugen igen / oc saa omkommer for sin egen Brøst skyld. Saa vil ieg nu ocsaa / effter at ieg haffuer giffuet aff Guds Ord salig Lærdom oc Lægedom imod Synden/ Død oc Fordømmelse/faaregiffue Raad/ huorlunde at den som haffuer annammet Christum / oc er hiulpen ved hannem/ kand bliffue varactig til Enden/oc bekomme det euige Gode/som Christus haffuer oss fortient. Siger ieg nu met Pauli Ord: Strid en god Strid/holt Troen fast oc en god Samuittighed / da er det vel altsammen sagt. Men om der endnu vjdere spøris at/huor-

lun-

lunde mand kand beholde Troen oc en god Samuittighed/til Enden? Her til vil ieg suare: Den hellige Scrifft kalder Guds Fryct den høyeste eller største Visdom/som Guds Børn haffue. Denne Fryct holder oss vdi Lydighed oc Hørsomhed mod Gud/ for hues Ansict wi vandre. Oc haffuer denne Guds Fryct sine Vilkaar.

Først/ skyer hun all Guds Fortørnelse.

Dernæst/ beflitter hun sig vdi alt det hende er befalet.

For det Tredie/ vocter hun sig for Lurerj/ Suig oc Bedragerj.

For det Fierde / søger hun Hielp oc Bistand imod sine Fiender.

For det Første / den som frycter Gud / hand skyer all Guds Forjettelse / derfor kaldis Guds Fryct pur oc reen / vdi den 19. Psalme: Fordi den som frycter Gud / hand tencker / huad Ont hand vaar kommen i for Syndens skyld: Hand tencker / at Jesus Christus stod nøgen paa Kaarsset / oc taalde sin haarde bittre Død / paa det at hand der met kunde affslætte Synden: Hand tencker / at hand ligger / staar / gaar / sidder / vaager / soffuer / æder oc dricker for Guds

Ansict: Hand tencker paa den store Ære/ hannem skeet er/ at hand er bleffuen Guds Barn/ oc bør nu intet at giøre/som hans allerkieriste Fader kand fortørnis met: Hand tencker/at Synden er Dieffuelens Børns Mercketegen: Hand tencker/at hand er vor HErris Jesu Christi Lem: Hand tencker / at hand er i det hellige Samfund/met Gud Fader/oc Søn/oc den hellig Aand/ oc met alle Guds Vdualde: Hand tencker / at Synden er it Aandeligt Hoer / huilcket som skil det Ecteskab at/ som er imellem Menniskens Siel oc hendis Brudgom/vor kiere HErre Jesum

sum Christum : Hand tencker/ at hand vil icke tage Guds Tempel/ oc giøre Dieffuelens Tempel aff: Hand tencker / at hand vil icke vddriffue den hellig Aand aff sit Hierte/ som hand fornemmer saa meget Gaat aff: Hand tencker / at hand icke vil giøre Dieffuelen den Ære / at hand vil findis en Forrædere imod sin HErre / som sig igenløst haffuer: Hand tencker / at hand icke vil met nogen vitterlig Synd vere nogle / store eller smaa / til Forargelse : Hand tencker / at hand icke vil met sit Leffnet giffue Guds Ords Fiender Aarsage/ til at tale ilde paa

det salige Euangelium. Disse Tancker/ oc mange andre / indgiffuer Guds Fryct vdi Menniskens Hierte/ huorfaare de skulle sky Synden. Gud giffue oss/ at wi altid kunde haffue disse Tancker vdi vore Hierter.

For det Andet/ den som frycter Gud / hand beflitter sig vdi HERRENS Befalning/ thi saa siger Psalmen: Hand haffuer stor Lyst til at giøre HERRENS Befalning. Det er / at beuise Gud den Dyrckelse oc Lydactighed/ som hand vdkreffuer. Om denne Guds Tieniste oc Dyrckelse haffue Papister vrangelige lært vdi mange Aar / i det de

haff-

haffue lært / at tiene Gud effter Menniskens Bud / oc bundet Guds Tieniste til Muncke oc Prester / saa at de meentis / at tiene Gud / oc kunde selle eller giffue andre deris gode Gierninger / som vaar dog aabenbare luter Bedragerj oc Forførelse. Derfor paa det at mand kand dømme ret om Guds Tieniste / vil ieg noget der om tale.

Om Guds Dyrckelse.

GVds Dyrckelse er / naar it Menniske aff Troen giør den Gierning til Guds Ære besynderlige / som Gud haff-

haffuer befalet. Oc henger tilhobe trende ting vdi en ret Guds Tieniste / huor aff hun kaldis pur oc hellig.

Det Første er / at Gierningen / som giøris Gud til Tieniste / skal vere befalet aff Gud.

Det Andet er / at samme Gierning skal komme aff Troen til Jesum Christum.

Det Tredie er / at Gierningen skal giøris offuer alt Gud til Ære / saa at Mennisket vil der met beuise sin Lydactighed mod sin Himmelske Fader.

At Gierningen / som kand giøris Gud til Tieniste / skal vere befalet aff Gud / lærer Gud selff oss

hos Jeremiam/ vdi det 20. Capitel: Vandrer vdi mine Budord / oc icke vdi eders Fædris Bud. Lærer oc Christus / at Gud vil icke dyrckis met Menniskens Set eller Befalning. De tiene mig (siger hand/) til forgeffs / met Menniskens Bud oc Lærdom. Det er: De mene/at de tiene mig / naar de giøre det som Mennisken haffuer indset/ til at vere Guds Tieniste/men de fare meget vild/fordi deris Tieniste er alt til forgeffs. Paulus forskiuder ocsaa all egenuillig Guds Tieniste / det er/ den som Mennisken optencker aff en god Mening. Her aff haffue wi denne

ne Regel at beslutte / at ingen Dyrckelse er Gud behagelig / vden den som hand haffuer selff indset/oc befalet oss met sit Ord: Fordi Ordet giør Gierningen vdi sig selff reen oc hellig.

At den Gierning/ som kand giøris til Guds Dyrckelse / skal skee aff Troen/ er her aff at forstaa. Gud hand vil/at din Dyrckelse skal vere pur oc reen/ huilcket icke kand skee/ den stund at Menniskens Hierte er wreent/ fult oc vederstyggelig for Gud. Nu siger S. Paulus / at deris Sind / Hierte oc Samuittighed er besmittet / som icke tro/ huorfaare deris Gierninger oc

saa ere alle vederstyggelige for
Gud / ihuor deylige oc skinnen=
dis de synis for Menniskten. Oc
Paulus siger til Rommerne:
Huad som icke skeer aff Troen/
det er Synd. Oc til Hebreerne:
Det kand icke skee / at nogen er
Gud behagelig/uden hand troer.
Huad giør da Troen? Ved Tro=
en bliffuer Menniskens Hierte
reent. Thi saa siger Apostelen:
Hierterne de rensis ved Troen.
Det skeer icke for den skyld / at
den Krafft er udi Troen aff hen=
dis Natur: Men fordi at Chri=
sti Blod offuerstenckis (som
Apostelen siger/) offuer deris
Samuittighed som tro / saa at
de

de rensis aff deris dødelige Gierninger.

At den Gierning/ som kand giøris til Guds Dyrckelse / skal skee besynderlige til Guds Ære/ lærer Paulus/ som siger: Giører alle ting til Guds Ære. Wi ere først skabte/dernæst igenløste/ at wi skulle ære Gud: Derfor huadsomhelst wi ville giøre Gud til Tieniste / det skulle wi giøre/ for Gud haffuer bødet oss det.

Den Gierning/som saa skeer effter Guds Befalning/aff Troen / til Guds Ære / den kaldis en pur oc hellig Guds Tieniste/ oc den Dyrckelse / som hannem er behagelig. Huad heller Gier-

ningen / som giøris effter Guds Befalning aff Troen / til Guds Ære / er induortis eller vduortis / liden eller stor / da er hun Guds Aandelige Dyrckelse / fordi hun er icke aff Kiødet / men aff Troens Aand / huilcken som haffuer set sig Guds Ære for Øyen. Naarsomhelst at it aff disse Tre ting fattis / da kand icke Menniskens Gierning met rette kaldis Guds Tieniste / eller behagelige Dyrckelse. Den Euangeliske Phariseer / oc den Hoffmand Cornelius / som scriffuis om vdi Apostlernis Gierninger / gaffue baade Almisse / oc mange finge Trøst oc Husualelse aff.

Her vaare nu Gierningerne ens: Det vaar Almisse/Phariseeren gaff/ det vaar oc Almisse/ som Cornelius gaff. Men Phariseerens Almisse vaar icke Guds Dyrckelse/ fordi hand huercken haffde Troen/ oc icke heller søgte Guds Ære. Men Cornelius hand trode oc foruente Salighed / endog hand vaar icke fuldkommelige vnderuijst om Christo Jesu/ oc gaff sin Almisse for Guds Befalnings skyld / Gud til Ære/ oc de Arme til Trøst oc Husualelse / derfor vaar hans Almisse en ret/pur/hellig oc Gud behagelig Dyrckelse oc Tieniste. Derfor siger Engelen til Corne-

nelium/ Actor. 10. Dine Bøner oc Almisser ere opstiede for Gud/ til en Amindelse.

Dauid hand stridde imod sine Fiender/saa giorde oc den Rommere Scipio imod sine Fiender: Men Dauids Krig vaar Guds Tieniste/ oc icke Scipionis. Fordi Dauid haffde Guds Befalning/ oc haffde Troen/ oc førde sin Krig til Guds Ære/ oc Guds Folckis Beskytning oc Beskermelse. Men Scipio haffde huercken Guds Befalning/ icke heller Troen/ oc icke heller søgte Guds Ære/derfaare vaar Scipionis Krig it Vgudeligt Mord for den allmectigste Gud.

En Gudfryctig Tieniste Pige / oc en anden som icke frycter Gud/disse baade giøre deris Hustruer ens Tieniste/ de stryge Toffel/de feye Klæder/ja undertiden det som meget ringere er. Men hun som frycter Gud/ hun giør sin Gierning aff Troen/ oc seer hen til Guds Befalning/ som vil at Tienere skulle vere deris Herrer lydige. Men den Wgudeligis Gierning/ endog hun vduortis kand vere bedre/er dog icke Guds Tieniste/ for hun er besmittet met it fult oc wreent Hierte.

Saa skal mand oc dømme om alle Gierninger/ oc ingen

Gierning acte / ihuor deylig / statlig oc skinnende hun er / at vere Guds Tieniste / vden Gud haffuer hende befalet / oc at hun skeer til Guds Tieniste / aff de Menniske / som tro oc frycte Gud. Dette maa vere kaartelige sagt / om Guds rette Dyrckelse / huor aff mand kand lettelige forstaa / huad mand skal holde aff Paffuens Messer / Vigilier / Rosenkrantze / oc andet meget / som hand haffuer indført vnder Hellighedz Skin / oc kalder det Guds Tieniste / imod den gantske hellige Scrifft.

For det Tredie / den som frycter Gud / vocter sig for Lurerj /

Suig oc Bedragerj. Der om
taler Jesus Syrach vdi det 33.
Capitel: Gud befrjer vdi Fri-
stelse den som frycter hannem/
oc frjer hannem fra det Onde.
Saa haffuer en Christen meget
at tage sig vare for: Oc ere der
Tre besynderlige/som lure effter/
at besuige oc forføre it Menniske
fra sin Salighed/ som er/ Kiø-
det/Verden oc Dieffuelen. Kiø-
det/ det er/ Menniskens Vis-
dom oc Snildhed/ vil enten me-
stre Guds Ord/ oc lære Gud/
huorlunde at mand skal tiene
hannem/ eller oc met sin Lyst oc
Begæring fører Mennisken plat
fra Gud. Kiød oc Blod vil mestre
Guds

Guds Ord/ oc lære Gud/ huor-
lunde mand skal tiene hannem/
naar mand drister sig til at stiff-
te nogen Guds Tieniste/ som
Gud haffuer icke bødet/ som vdi
Paffuedommet giort er/ oc holde
de det for en viss Regel/ at huad
mand giør vdi en god Mening/
det skal vere Gud behageligt.
Men her imod setter Guds Fryct
sig/ oc tencker/ at alt saadant er
Dieffuelens Lurerj oc Bedrage-
rj/ oc at Gud er visere end at
hand vil læris aff Muld oc Aske.
Derfor skal den som fryeter
Gud/ haffue saadan en Mening
om en god Act/ som mand kal-
der: Haffuer hun Guds Ord for
sig/

sig/ da er en god Mening gaffnlig: Haffuer hun icke Guds Ord at staa paa/ da er hun farlig: Er hun imod Guds Ord/ da er hnn skadelig. For den som vil tiene Gud anderledis/ end hand haffuer befalet/ synder vdi Fire maade.

Først/ vdi det hand forlader den rette Guds Tienistis Regel/ som er Guds Ord. Dernæst/ at hand fordrister sig daarlige/ at indføre om Guds Tieniste det Gud icke bødet haffuer. For det Tredie/ synder hand met Hoffmod/ at hand meen/ at hand kand noget sette til Guds Ord/ oc formere Guds Tieniste ydermere/

mere / end Gud haffuer befalet. For det Fierde / giør hand oc andre Skade / som efterfølge hans Exempel. Exempel haffue wi mange vdi Paffuedommet / ja oc end hos oss selff. Huer tencke sig selff faare / at hand intet begynder vden HERRENS befalning.

Dernæst bruger Kiød oc Blod sin indfødde Gæstis Raad / oc vil drage Mennisket fra Gud met legemlig Vellyst / met Kræsenhed / Drick oc Wkyskhed: Men HERRENS Fryct staar her imod / oc faaregiffuer den HErris Jesu Christi oc hans Helgens Exempel. Acte ocsaa / huor mange de ere saa omkomne / oc

ere forførde fra Gud: Oc haff-
uer denne Dag mange Exempel.

Verden lurer oc effter Guds Børn/oc vil forføre dennem fra Gud / met Raad / Exempel / Mact/ Vellyst/ Rigdom/Met-gang / oc breder den Christne Kircke sit Kaars/ Forfølgelse oc Modgang / Ja end ocsaa forfølger oc dræber dennem / som bekende den HErre Christum: Men Guds Fryct setter her imod Guds Raad / Guds Søns Exempel/ den hellig Aands Krafftighed/ oc Christi Vilie/Aandelig Glæde vdi den hellig Aand/ den Himmelske Rigdom i Himmerigis Rige/den hellig Aands

Fortrøstning vnder Kaarsset/oc den salige Seyeruindig / de foruente vdi Jesu Christo/naar alle Dieffuele oc deris Lemmer henkastis vdi Helffuedis euige Pine.

Dieffuelen bruger sin gantske Kaanst met Løgn oc Mord/huilcken HERRENS Fryct strider imod/met det Aandelige Suerd/ som er Guds Ord/oc er viss paa Seyeruindig vdi vor HErre Jesu Christo/ her om følger det Fierde Stycke.

For det Fierde/den som frycter Gud/ søger Hielp imod Kiødet/ Verden oc Dieffuelen. Her om taler Syrach vdi det Fyrretiuen-

tiuende Capitel: Hannem fattis intet/som frycter HERREN/ saa at mand paa ingen Hielp feile kand. Oc den allerypperste Hielp imod alle Christnis Fiender er en aluorlig Bøn til den allmectigste Gud/effter som Salomon oc bekender: Den sterckiste Vern er HERRENS Naffn/ til huilcken den Retferdige skal giffue sig / oc der met skal behielpis. Oc Gud siger vdi Psalmen: Paakald mig vdi din Nød/ oc ieg vil hielpe dig / oc du skalt ære mig.

Effterdi nu at en Christelig Bøn er de Christnis besynderlige Vern vdi all Nød oc Mod-

gang/ vil ieg kaartelige tilkende giffue/huad mand skal holde om en Christelig Bøn. Jeg haffuer icke behoff/ her at skamfutte den Dieffuels Vildfarelse/ som Paffuen haffuer indført vdi Verden/ om Helgens Paakaldelse/ som er intet andet/ end at spaatte vor HErre Jesum Christum. Gud forbiuder / at wi ingen Creatur skulle forlade oss til/ oc tilbede/ men wi skulle forlade oss allene paa Gud/ oc tilbede hannem/ effter sit Ords Liudelse/ oc ingen anden: Men huo der anderledis giør/hand forgriber sig/ oc lader Dieffuelen forføre sig fra sin rette Meglere oc Talsmand

mand Jesu Christo. Men den som frycter Gud / hand bliffuer hos Guds Befalning / oc forlader sig paa hans Forjettelser. Gud haffuer befalet oss / at wi skulle paakalde hannem ene: Christus haffuer loffuet oss / at huad wi ere begærendis vdi hans Naffn / det skulle wi faa / saa fremt som wi ellers bede met en stadig Tro / oc intet tuile paa Guds Løffte oc Tilsagn.

Huad er da en Christelig Bøn?

EN ret Christelig Bøn staar icke vdi mange Ord eller lang Læsning / som Øyen-

ſkalcke mene / ſom Chriſtus læ-
rer oſſ hos Mattheum vdi det
6. Capitel / men hun er en hier-
telig Begæring / vdi huilcken
Menniſket opløffter ſin Siel til
Gud vdi Himmelen / oc tacker
hannem for ſine Velgierninger
ved Jeſum Chriſtum/eller begæ-
rer noget vdi Jeſu Chriſti vor
eniſte Megleris Naffn / met en
Hiertens Viſſhed / at Gud vil
bønhøre oſſ. Moſes hand bad
met opløffte Hender / oc ingen
ſaae hans Mund røris / men
hans Hierte raabte høyt/ſaa at
Gud ſuarede hannem/oc ſagde:
Huad raaber du til mig? Da-
uid ſiger: Til dig/O HERRE/

opløffter ieg min Siel. Aff disse tuende Exempel er at forstaa/at en ret Bøn er icke vdi Munden/ men vdi Hiertet en brendelig Begæring om Hielp aff Gud.

Huorfaare bruger mand Ord / falder paa Knæ/ slar sig paa Brystet/ opløffter Øyene til Himmelen / naar mand beder? Det skeer altsammen først herfor / at Menniskens Hierte kand opueckis til at bede / at Menniskens Tancke maa dis bedre acte huad mand beder / at Gud kand prisis baade met Siel oc Legeme / at mand aabenbarlige met Legeme oc Mund bekender sin Tro / som mand haffuer

til Gud vdi Himmelen. Augustinus siger: Endog Gud veed Menniskens Hierte / oc kender hans Hiertis Begæring oc Bøn / da bruger alligeuel Mennisket baade Ord oc sit Legemis Lemmer / paa det at Menniskens Begæring vdi sin Bøn kand voxe oc bliffue brendelig.

Huor met opløfftis Menniskens Hierte til Gud / naar mand beder? Jt Christet Menniskis Hierte vdi Bønen opløfftis til Gud met tuende ting / som met tuende Vinger. Den Første er Guds Barmhiertigheds Betenckelse. Den Anden er en fast Tilljd paa vor Meglere /

lere/ vor HErre Jesum Christum.

Guds Barmhiertigheds Betenckelse er/ at Gud haffuer befalet/ at wi skulle bede. Hand haffuer loffuet at bønhøre oss/ oc vil at wi skulle vere hannem tacknemmelige/ naar hand hører vor Bøn. Huilcke Tre Stycke hand setter tilsammen vdi den 50. Psalme: Paakald mig vdi din Angist/ (her er Befalningen/) ieg vil frj dig/ (her er Løfftet om Bønhørelse/) oc du skalt ære mig/ (her vdkreffuis Tacksigelse.) Derfor skal mand icke allereniste see til Guds Befalning oc Løffte/naar mand beder/

men ocsaa tencke paa Tacknem=
melighed / som staar vdi Lydig=
hed mod den allmectigste Gud.
Derfor den som haffuer Forset/
at hand vil synde/ oc beder dog/
hand tør icke foruente sig noget
gaat at bekomme/ men hand hel=
ler begærer Straff offuer sig for
sin Vtacknemmelighed. Thi saa
staar screffuet vdi den 66. Psal=
me: Om ieg haffde hafft Ond=
skab i Sinde / da haffde icke
HERREN bønhørt mig. Oc S.
Johannes vdi det 1. Breffs 3.
Capitel siger: Om vort Hierte
icke fordømmer oss / (det er/ om
wi haffue icke it ont Forset eller
ond Samuittighed/) da forlade
wi

wi oss paa Gud / at wi faa aff hannem / huadsomhelst wi bede. Jacobus vdi det 4. Capitel: J bede / oc intet bekomme / fordi i bede ilde / at i kunde fortæret til eders Vellyst. Derfor skal en Christen / naar hand vil bede / holde sig effter S. Pauli Regel / som findis 2. Timoth. 3. Huo som vil paakalde HERRENS Naffn / vige sig fra Ondskab.

En fast Tilljd paa vor Meglere Jesum Christum / er den Anden Vinge / huor met Menniskens Hierte vdi sin Bøn opløffts til Gud. Om denne Tilljd paa Jesum Christum / vor eniste Meglere / taler Christus selff / oc

siger: Huadsomhelst i bede Faderen om vdi mit Naffn/ det skal hand giffue eder. Vdi denne Jesu Christi rige Tilsagn oc villige Løffte er at acte tuende ting: Den Første/ at hand siger: Huadsomhelst i bede. Den Anden/ at hand lærer oss/ huor paa wi skulle sla vor Lid/ naar wi bede/ eller vdi huad maade wi skulle bede.

Naar hand siger: Huadsomhelst i bede/ det er saa meget sagt: Huadsomhelst i/ som ere Guds Børn/ bede aff eders Fader/ som eder kand vere til Gode oc Salighed/ det skal hand giffue eder. Saa forklarer den hel-

lige Johannes/ i sit 1. Breffs 5. Capitel/ dette Løffte/ oc siger: Huad wi begære effter hans Vilie/ det bønhører hand oss. Det er icke tilbørligt/ at Børn begære noget imod deris Faders Vilie: Om en Søn begærede en Scorpion/ eller nogen anden skadelig ting/ sandelige det vaare imod Faderens Vilie/ oc Faderen for ingen deel bønhørde hannem.

Derfor skulle Guds Børn acte disse tuende Regle: Den Første/om wi bede det som mand baade vel oc ilde bruge kand/ da skulle wi bede met Vilkaar/oc sige: O HERRE/ vnd mig det

eller

eller det/om det er mig gaffnligt/
oc icke skal skade mig i det som be-
dre er. Saa bade alle Martyres,
saa bede wi oc/naar wi met Pe-
stilentz / Krig / eller vdi anden
maade straffis / saa bede wi om
Sundhed oc Karskhed/oc denne
Verdens Næring oc Metgang/
oc giffue vor Vilie plat vnder
Guds vise Vilie. Den Anden
Regel: Det Gode/ som wi kun-
de icke bruge ilde/det skulle wi be-
de foruden alle Vilkaar / som er
Guds Bekendelse/Troens For-
mering/en sand Gudfryctighed/
Taalmodighed vnder Kaarsset/
oc andre Christelige Dyder.
Denne Regel funderis her paa/
at wi

at wi vide Guds Vilie / at hand vil / at alle Menniske skulle bliffue salige / oc komme til Sandheds Bekendelse / som nocksom tilforn beuist er.

Den Anden Vinge / som en Christen Bøn løfftis op til Himmelen met / det er en fast Tilljd paa vor Meglere Jesum Christum / huor om Christi Løffte omtaler: Huad (siger hand /) i begære aff Faderen vdi mit Naffn / det skal hand giffue eder. Det er: Huad i bede for min skyld / vdi min Bekendelse oc Tilljd til mig / det skal Faderen giffue eder for min skyld / som er eders Advocat / Talsmand oc Meglere

hos min oc eders Fader. Hand haffuer eder kier oc elsker eder for min skyld / for i ere mine Lemmer / ja mine Brødre / oc hans vdkaarne Børn. Huad Kundskab oss bør at haffue om Christo / oc huad Lid wi skulle sette til hannem / er tilforn forklaret. Derfor vil ieg her allereniste forklare / huad wi haffue at betencke / naar wi høre dette Løffte: Huad i bede Faderen om i mit Naffn / det skal hand giffue eder. Thi her haffue wi merckelige Lærdomme / salige Paamindelser / oc kraffttig Trøst oc Husualelse at betencke.

Lær-

Lærdomme haffue wi her atskillige. Først / at wi skulle vdelucke aff vor Bøn all Tancke om vor egen Værdskyld: Fordi naar wi bede vdi Christi Naffn/ da kende wi Christum allene / at vere værdig oc haffue Værdskyld/ huorfor Gud skal bønhøre oss. Dissligeste lære wi her Skilsnisse imellem Christne Mennisters Bøner/ oc alle andre Secters: For en Christen Bøn opbyggis oc grundis paa Troen til Jesum Christum / huilcken som andre Secter icke bekende/ huorfor deris Bøn er intet / oc haffuer ingen Grund at byggis paa.

Dißligeste paamindis wi ocsaa / vdi det wi skulle bede vdi Christi Naffn / om vor egen Blindhed. Efftersdi wi skulle bede vdi Christi Naffn / maa det vere meget oc atskilligt / wi haffue behoff at bede om : Derfor er det fornøden / at wi oplade Øyene / oc see grant til / huad oss er imod / baade vdi det som menige Mand anrører / oc huad oss selff vedkommer. Item / huad wi haffue behoff induortis oc vduortis / legemlige oc Aandelige / timelige oc euiglige / at wi vdi all vor Nødtørfftighed opløffte vore Hierter til Gud / oc bede hannem vdi vor Megleris Jesu Christi Naffn /

Naffn/ forladendis oss der paa/ at hand vil oss giffue huad wi haffue behoff/ om wi ellers ret bede met en stadig Tro/ oc det kand komme oss til Salighed/ som sagt er.

Haffue wi oc stor Trøst oc Husualelse her aff/ at wi skulle bede vdi Christi Naffn: Ja denne vjs at bede paa/ trøster oss imod tuende store Forhindringer/ huilcke som affholde mange fra deris Bøn/ som er/ Kiødelig Mistrøst/ oc egen Wuærdighed. Fordi vden wi gantske forlade oss paa Christi Værdskyld/ da forfærdis wi saa/ at wi icke tøre bede/ besynderlige naar wi betencke vore at-

skillige Synder/fra første Vng-
doms tid oc indtil nu. Men den
som næffner Christum vdi sin
Bøn / oc forlader sig paa han-
nem / hand haffuer frj Tilgang
til Gud Fader ved Jesum Chri-
stum: Ja det er det som Paulus
siger til Rommerne vdi det 5.
Capitel: Ved Troen haffue wi
Fred met Gud/ for vor HErris
Jesu Christi skyld / ved huilcken
wi haffue oc Tilgang ved Troen
til den Naade oc Guds Ven-
skab/ som wi staa vdi.

Her met kommer smuct off-
ner ens Jesu Christi Ord til den
Samaritiske Quinde/som scriff-
uis vdi S. Johannis Euangelij

4. Capitel: Tiden er kommen/ (siger Christus/) oc nu er/ naar sande Tilbedere skulle tilbede Faderen vdi Aanden oc vdi Sandhed. Fordi saadanne tilbedere søger Faderen/ som ære hannem. Denne Quinde meente/ at Bønens Krafft stod vdi Stedens Værdighed/ huorfaare hun sagde: Vore Forældre giorde Bøn paa dette Bierg/ men i sige/ at der er en Sted i Jerusalem/ huor mand bør at bede. Men Christus kalder hende fra denne Mening/ oc lærer hende den rette maade til at bede/ som er/ at wi skulle tilbede Faderen vdi Aanden oc vdi Sandhed. I det hand

siger: Vdi Aanden / giør hand Skilsmisse imellem den Bøn / som kommer aff Munden/oc den som kommer aff Aanden / huilcken Aand der forarbeider en ret Tro vdi oss/ huor paa en Christen Bøn henger. Huorlunde (siger Paulus/)kunde de paakalde den som de icke tro paa? J det hand siger: Vdi Sandhed/ forklarer hand tuende Figurer i det gamle Testamente: Den Første/ om Bierget/som Jacob bad paa. Den Anden/om den Sted vdi Jerusalem. Bierget betyder / at wi skulle icke ansee nogen Sted vdi Verden / i vor Bøn/ men opløffte vore Hierter til

Bier-

Biergene/ det er/ fra alle Dalle vdi Verden til Himmelen/ huorfor Christus lærer oss at bede oc sige: Fader vor / du som est vdi Himmelen. Den Anden Figur vdlegger Christus / i det hand siger: J skulle tilbede Faderen vdi Sandhed. Denne Sandhed settis imod den Sted vdi Jerusalem/ som kaldis Naadestoel/ det er / den inderste Part vdi Templet/ huilcket som bemercker vor HErre Jesum Christum / som er den rette Naadestoel / foruden huilcken ingen kand komme til den hellige Sted vdi Kircken / det er/ den euige Salighed. Saa settis her Sand-

hed imod den figurlige Sted/ som vaar vdi Jerusalem: Oc der met vdeluckis ocsaa aff en Christen Bøn alt Hycklerj/ oc vdkreffuis Retsindighed/ saa at Munden icke andet faaregiffuer/ end som Hiertet meen.

Saa haffuer ieg nu sagt om HERRENS Fryct/ at hun er ene den/ som beholder oss vdi Troen oc en god Samuittighed: Fordi hun skyer Synden/ holder sig effter HERRENS Befalning/ tager sig vare for alt Lurerj/ Suig oc Bedragerj/ som aff Kiød/ Blod/ Verden oc Dieffuelen komme kand/ oc offuer alt vdi denne Verdens

atskillige Fare/ søger hun Hielp hos Gud/ met en Christelig/ aluorlig oc Hiertens Bøn/ oc der met bliffuer fremturende oc varactig indtil Enden. Det er/ indtil Gud skiller oss fra denne Verden/ oc tager deris Siele/ som dø vdi Christi rette Paakaldelse/ til sig vdi Himmerigis Rige/ oc lader deris Legeme her paa Jorden vere vndergiffne Forderffuelse til Orme Mad/ til it Vidnisbyrd om Guds retferdige Dom/ huilcken retferdige Gud skal opuecke vore Legeme paa den yderste Dag/ oc indgiffue Sielene vdi Legemene/ paa det at Guds Børn skulle

haffue oc nyde euig Salighed vdi vor HErre Jesu. Saa at de aldrig mere skulle komme vdi nogen Fare/ men altid leffue vdi Glæde/ met vor kiere HErre Jesu Christo/ vor eniste Frelsermand/ huilcken met Fader oc den hellig Aand skee Loff oc Prjs/ fra nu oc til euig tid/ Amen.

Dette vil ieg lade vere screffuet alle Danske til Vnderuisning oc Formaning: Disligeste ocsaa om min Trois oc Lærdoms Bekendelse/ som ieg haffuer bekent oc lært vdi denne Kiøbenhaffns Skole/ hart ved 30. Aar. Bedendis alle Christne

Læsere / at de om min Scrifft dømme ville aff Guds Ord / oc icke aff det som hoffmodige oc vforfarne Aander ville faaregiffue. Gud vere sin arme Kircke naadig / oc affuerie alt Ketterj oc falsk Lærdom / oc vnde oss alle saa at vide / tro oc leffue / at wi maa findis Guds Børn paa den yderste Dag / ved vor kiere HErre Jesum Christum / Amen.

En ny Vise/

vdi huilcken faaregiffuis/ huorfaare Verdens Frelsere skulde vere Gud oc Mand.

Oc kand siungis met de Noder / som den Psalme: Fra Mennisken haffuer ieg vent min Hu/ etc.

Screffuet

Ærlig / Gudfryctig oc Velbyrdig Jomfru Birrethe Rosensparre/ til Vnderuisning/ *Anno* 1570.

Aff

Niels Hemmingsøn D.

Dißligeste Tredive Artickler om Børnetuet. Item/ En gammel Mands Raad til sit Barn.

Adams

ADams ſtore Wlydighed/
Som wi maa vel beklage/
Førde offuer oſſ all wſelhed/
Det jammer oſſ alle Dage/
Sathan allene dreff dette Spil/
Som altid Synden fremme vil/
O HERRE du kant det raade.
)(Her raader førſt Guds Mectighed/
Jeg kand met Mact vdrette/
Jeg kand borttage all Wſelhed/
Met Døden vil ieg trette/
Helſſuedis mact vil ieg gribe an/
Oc trine vnder Fod den grumme Sathan/
Saa vil ieg Seyer fange.
)(Her til ſuarer Retferdighed/
Synden hun bør at ſtraffis/

Met

Met Heffn oc all Pinactighed/
Ja her maa intet fattis/
Naar Mectighed met Retferdighed/
Komme tilsammen vdi Enighed/
Det er stor Prjs oc Ære.
)(Her kommer frem Barmhiertighed/
Oc ynckis offuer oss Arme/
Vil Gud aff sin Retferdighed/
Ingen sig offuer forbarme/
Huor bliffuer da Barmhiertighed/
Huor bliffuer da den høye Visdom/
Som mectige Herrer sømme.
)(Guds Visdom gaff sit Raad herfor/

Oc

Oc sagde: Det maa saa vere/
At wi saa sticke/ at ret tilgaar/
Saa ingen det kand kære/
Guds Mectighed hun bliffuer
fast/
Barmhiertighed lider ingen last/
Foruden Retferdigheds skade.
)(Oss bør jo allesammen staa/
Vdi lige Mact oc Ære/
At wi kunde Tack oc Ære faa/
Gud til Prjs/ Loff oc Ære/
Saa giffuer nu act paa mine
Ord/
Der aff skal glædis Engle Kor/
Oc Menniske salige bliffue.
)(Huo kand betale Syndens
Sold/
Oc Vredens Grumhed bære/
Huo

Huo findis der saa mectig oc
bold/
Som Døden kand affuerie/
Vden Gud selffuer vil det giøre/
Oc arme Menniske aff Nøden
føre/
Oc sig offuer dem forbarme.
)(Huo bør nu Syndens Skyld
at bære/
Vden it Menniske for alle/
Thi Adam ene de andre forkær-
de/
Som først vdi Synden mon
falde/
Her aff i Sandhed sluttis kand/
At ingen kand hielpe/ vden Gud
oc Mand/
Det kunde i fuld vel besinde.

)(Der-

)(Derfor sender Gud vd sin Søn/
Til Manddom at annamme/
Som hielper aff Nød all Menniskens Kiøn/
At wi til Himmerige komme/
Her met gick vnder Sathans Macht/
Guds Vrede er alt nederlagt/
Thi Christus hand haffuer vundet.

)(Hør til du Menniske huo du est/
Huad Christus dig befaler/
Hannem at høre/ det vaare dig best/
Som dig aldrig vndfalder/
Kom hid (siger hand/) oc tro paa mig/

Aff

Aff Sorg oc Nød ieg hielper dig/
Oc tager bort all din Skade.
)(Saa biuder Christ oss Naade
De Fattige met de Rige/ (til/
Som Euangelio lyde vil/
Vdi alle Land oc Rige/
Men den som Christum her for-
smaar/
Hand siden euig Pine faar/
Met Sathan skal hand bliffue.
)(Huo som paa Christum troer
ret/
Hand er Guds Barn det kiere/
At fryctе Gud/er hannem kiert/
Sine Brødre monne hand ære/
J Kald oc Embede er hand retvjs/
Mod hannem faar Sathan in-
gen Prjs/

Hans Haab er Christus allene.
)(Derfor siunger nu den Him-
melske Hær/
Gud skee Loff/ Prjs oc Ære/
At hand saa haffde Verden kier/
At hand gaff Søn sin kiere/
Met dem siunge wi aff Hiertens
Grund/
Oc tacke vor Frelser i allen stund/
Der til siger alle Ja/ Amen.

Tredive Artickler om Børnetuct.

1. Lær at kende Gud.
2. Lær at kende dig selff.
3. Lær at kende din Næste.
4. Tenck huor til du est skabt.

5. Tenck huor fra du est falden.
6. Tenck huorlunde du kant opreisis.
7. Bekend Jesum/tro paa hannem/oc følg hannem effter.
8. Fryct/ paakald/ tack oc tien Gud.
9. Hædre dine Forældre/oc dem som ere i deris Sted.
10. Meen oc tal vel om Øffrighed.
11. Haff Guds Ords Tienere vdi act/ oc ære dem.
12. Giør huer mand Gaat / oc ingen Ont.
13. Forsmaa ingen.
14. Haff Medynck offuer Fattige oc Arme.

15. Haff

15. Haff høffuiske Seder.
16. Ed oc drick sparsommelige.
17. Haff icke Hunning paa Tungen / oc Edder vdi Hiertet.
18. Tal vdi tide.
19. Vent dine Øyen fra slemme Gierninger.
20. Luck dine Øren fra vhøffuisk Snack.
21. Lad din Mund oc dit Hierte følgis ad.
22. Smyck dig mere induortis end vduortis.
23. Gudfrygtighed/Dydelighed oc Høffuiskhed / ere Vngdoms Krone oc Alderdoms Ære.

24. Ver icke mistrøstig vdi Modgang.
25. Hoffmod dig icke vdi Metgang.
26. Tenck at Lycken er falsk.
27. Tenck at Døden er viss / oc Dødens Stund twuiss.
28. Leff saa / at du fryckter icke Døden.
29. Betenck Opstandelsen aff Døde / som skal bliffue de Fromme til euig Glæde/oc de Onde til euig Sorrig oc Beskemmelse.
30. Summa: Leff saa her/at du kant leffue der.

En

En gammel Mands Raad / som hand gaff sit Barn.

Mit Barn synde icke:

Fordisaa/

1. Gud din Fader fortørnis.
2. Jesus din Frelsere foractis.
3. Den hellig Aand forskiudis.
4. Englene forjagis.
5. Din Næste forargis.
6. Din Ven bedrøffuis.
7. Din Wuen glædis.
8. Du selff forføris.
9. Dieffuelen frydis.
10. Din Samuittighed besmittis.
11. Døden truer.

12. Guds Low klager.
13. Retferdighed dømmer.
14. Helffuede piner.

En vjs Hednings Sprock/Musonius ved Naffn.

Om du giør noget som gaat er met Arbeide/da forgaar Arbeidet / oc det Gode/ som du giort haffuer/ bliffuer igen.

Om du giør noget som slemt er met Vellyst/da forgaar Vellysten/ oc det slemme/som du giort haffuer/ bliffuer igen.

B. R.

Gudfryctig/ trofast/ stille oc from/
Skal vere altid min største Rigdom.

Register paa alle Puncter oc Artickle/ som faaregiffuis oc forklaris i denne Bog.

* Huor Dansk Tall staar/ j. ij. iij. &c. der om skal mand lede i Fortalen.

A.

B.

Cains

C.

D.

Daa-

E.

G.

J.

K.

Kier-

L.

M.

N.

O.

Raad/

R.

S.

T.

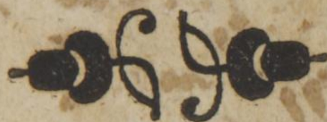
Tiene

V.

W.

Wmild-

FINIS.

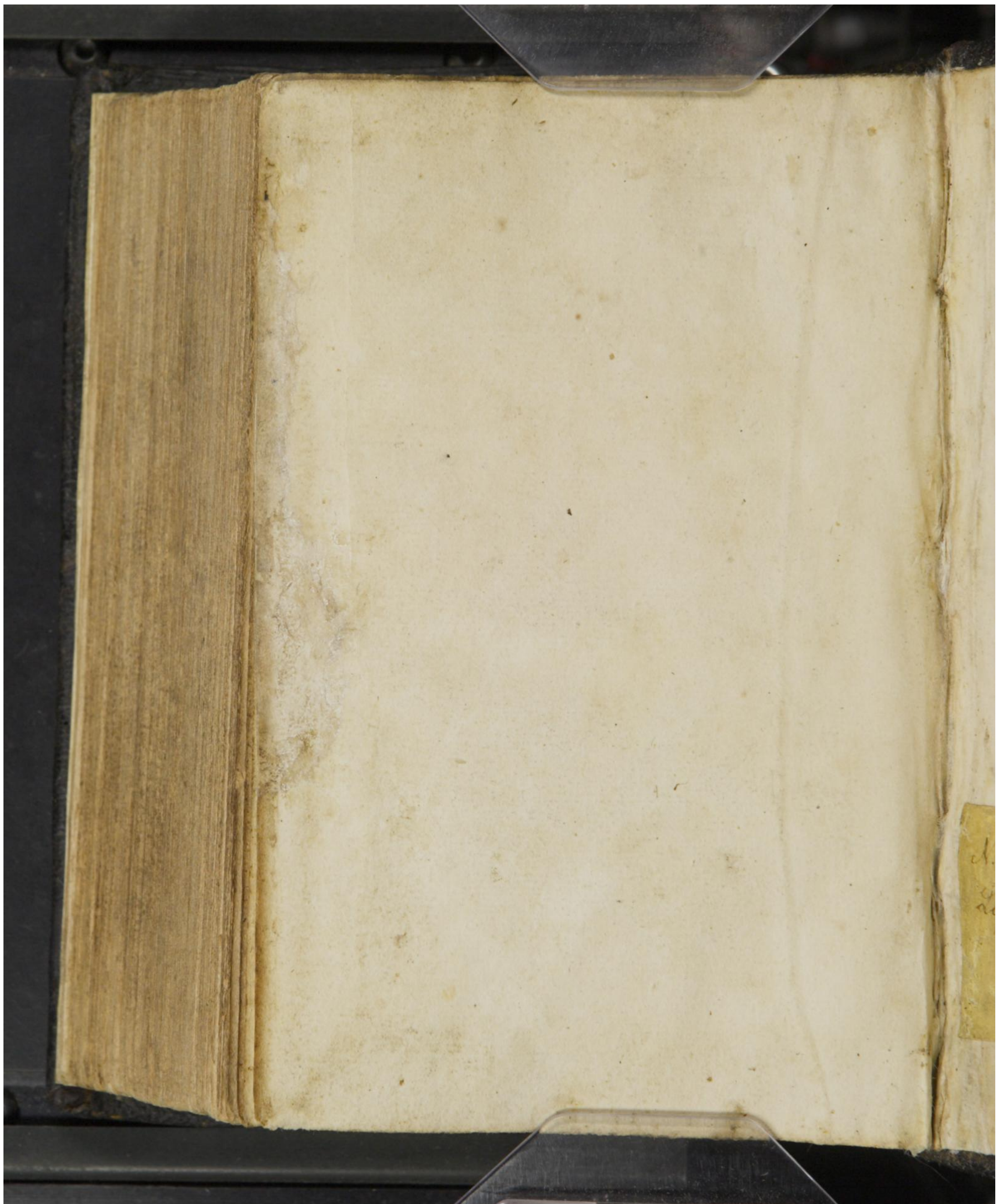
Prentet i Kiøbenhaffn/ aff Henrich Wald-kirch:

Paa sin egen Bekaastning/ oc findis hos hannem til kiøbs.

1599.

280

N. Hemmingsen
Liffland Krig
Kh:, 1599.